

J. v.d. Lely

No. 3.70

**DE FINANCIËLE POSITIE
VAN JONGE AGRARISCHE ONDERNEMERS
IN NOORD-BRABANT**

De ontwikkeling gedurende de eerste 5 jaar
na de bedrijfsovername in 1968

Augustus 1977

L 26
3.70c



Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Landbouw

320754

Inhoud

	Blz.
WOORD VOORAF	5
1. INLEIDING EN SAMENVATTING	7
1.1 Doel van het onderzoek	7
1.2 Opzet van het onderzoek	7
1.3 Samenvatting	10
2. OPPERVLAKTE; BEDRIJFSOMVANG EN BEDRIJFSTYPE	19
2.1 Bedrijfsoppervlakte	19
2.2 Bedrijfsomvang	20
2.3 Bedrijfstypen	21
2.4 Oppervlakte en omvang per type bedrijf	23
2.5 Arbeidsbezetting	23
3. DE OMVANG VAN HET VERMOGEN	27
3.1 De fiscale balans	27
3.2 De bedrijfseconomische balans	33
3.3 Incidentele vermogensmutaties; schenkingen en erfenissen	38
3.3.1 Incidentele vermogensmutaties	38
3.3.2 Schenkingen en erfenissen	39
3.4 Vermogenstoename door herwaardering	40
3.5 Mutaties in de balansposten per type bedrijf	41
3.6 Mutaties in eigen vermogen	41
3.7 Mutaties in eigen vermogen per type bedrijf	46
4. DE INKOMENSFORMING	49
4.1 Het totale gezinsinkomen	49
4.1.1 Bedrijfswinst	49
4.1.2 Overige inkomsten	53
4.1.3 Het totale gezinsinkomen	53
4.2 Besteedbaar inkomen; belastingen	53
4.3 Besteedbaar inkomen per jaar per type bedrijf	55
5. INKOMENSBESTEDING; BESPARING	56
5.1 Gezinsuitgaven	56
5.2 Besparingen	61
5.3 Besteding en besparing per type bedrijf	63
6. FINANCIERINGSMIDDELEN	64
6.1 Samenstelling van de financieringsmiddelen	64
6.2 De looptijd van de leningen	65
6.2.1 Leningen van ouders en schoonouders	65
6.2.2 Leningen van RABO-banken (inclusief RABO-hypotheekbank)	71

INHOUD (vervolg)

	Blz.
6.3 Het rentepercentage van de leningen	71
6.3.1 Familieleningen (van ouders, schoon- ouders en verdere familie)	72
6.3.2 Leningen van RABO-banken	72
6.4 De gestelde zekerheden	73
6.5 Financieringsmiddelen per type bedrijf	74
7. AANWENDING FINANCIERINGSMIDDELEN	76
7.1 Bruto-investeringen	76
7.2 Overige aanwendungen	76
7.3 Spreiding van de netto-investeringen	76
7.4 Investeringen per type bedrijf	79
8. LIQUIDITEITEN OP KORTE TERMIJN	82
8.1 Mutaties in de liquiditeit	82
8.2 Maximumkrediet op lopende rekening	82
8.3 Liquiditeit per type bedrijf	85
8.4 Liquiditeiten per 31-12-1972	85
9. DE TWEEDE PERIODE VAN 5 JAAR	90
9.1 Een terugblik over de eerste 5 jaar	90
9.2 Plannen voor de periode 1973-1977	90
9.3 Uitkomsten in 1973	93
BIJLAGEN	
1. Mutaties in eigen vermogen in % van balanstotaal	96
2. Samenvatting mutaties in eigen vermogen	97
3. Toelichting op de waardering van de vastgelegde middelen voor de bedrijfseconomische balans	99
4 t/m 13. Gemiddelden per type bedrijf	101-150
a/b. fiscale balansen	
c. mutaties in eigen vermogen	
d. bedrijfseconomische balansen	
e. samenvatting mutaties in eigen vermogen	

Woord vooraf

In 1971 zijn de resultaten gepubliceerd van een onderzoek in Noord-Brabant, Gelderland en Friesland naar de financiering van landbouwbedrijven die in 1968 door jonge agrariërs waren overgenomen. Dit onderzoek werd door het Landbouw-Economisch Instituut uitgevoerd op verzoek van de Stichting voor Bedrijfsontwikkeling in de Landbouw in de Provincie Friesland, de Provinciale Landbouwkundige Dienst in Gelderland en de Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling in de Landbouw in Noord-Brabant. Deze provinciale instellingen hebben het LEI verzocht na 5 jaar opnieuw een onderzoek in te stellen naar de financiële ontwikkeling op dezelfde bedrijven.

In dit rapport zijn de resultaten vastgelegd van dit nieuwe onderzoek betreffende de ontwikkeling van de financiële positie van de jonge landbouwers in Noord-Brabant, gedurende de eerste 5 jaar na de bedrijfsovername.

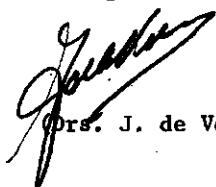
Bij de ondernemers die eerder hun medewerking hadden verleend aan het eerstgenoemde onderzoek met betrekking tot hun bedrijfs-overname bleek ook een grote bereidheid te bestaan tot deelneming aan dit tweede onderzoek.

De resultaten van de overeenkomstige onderzoeken in Gelderland en in Friesland zullen in afzonderlijke rapporten worden gepubliceerd.

Veel dank is verschuldigd aan de ondernemers die door hun medewerking dit onderzoek mogelijk hebben gemaakt.

Het onderzoek is verricht door J. v.d. Lely van de Afdeling Landbouw. In de verzameling en bewerking van het cijfermateriaal hebben N. Bogaerds, F.D. Ettema en E. Heemsbergen een groot aandeel gehad. Verder werd een bijdrage aan het onderzoek geleverd door Ir. J.M. Biemans, gestationeerde in Noord-Brabant, van de afdeling Structuuronderzoek.

De Adjunct-Directeur,



Mrs. J. de Veer)

Den Haag, augustus 1977

1. Inleiding en samenvatting

1.1 Doel van het onderzoek

Uit onderzoekingen naar de bedrijfsomvang, oudedagsvoorziening en vererving door het Landbouw-Economisch Instituut die betrekking hadden op de periode 1947-1959 bleek, dat de financiering van de bedrijfsovername in deze periode betrekkelijk geruisloos verliep en geen ernstige moeilijkheden veroorzaakte 1).

Daarna is de situatie echter anders geworden. De financieringsproblematiek die - in de kapitaalintensiever geworden bedrijven - is ontstaan na omstreeks 1963 is o.a. veroorzaakt door de toegenomen investeringsbehoefte (relatief hogere grondprijzen, mechanisatie, schaalvergroting) en door de gestegen rentevoet. Door beginnende boeren en tuinders werd de financiering van de bedrijfsovername dan ook als een ernstig knelpunt gezien.

In 1969 werd door het LEI opnieuw een onderzoek ingesteld naar de financiering van de bedrijfsovername bij jonge beginnende agrariërs 2).

In het thans afgesloten onderzoek is nagegaan hoe de financiële positie van dezelfde bedrijven zich gedurende de eerste vijf jaren daarna heeft ontwikkeld. Hierbij is tevens aandacht geschonken aan de ontwikkeling van de bedrijfsoppervlakte, de produktie-omvang en het produktiepatroon.

1.2 Opzet van het onderzoek

Uitgangspunt was de overnamebalans van het bedrijf, die bij het vorige onderzoek was opgesteld, op basis van de gegevens van de enquête in 1969.

Bij de verzameling van de benodigde gegevens is gebruik gemaakt van de verslagen van de boekhoudbureaus die jaarlijks voor de ondernemers worden opgesteld met het doel de bedrijfswinst en de vermogenspositie i.v.m. de aangifte voor de inkomsten- en ver-

-
- 1) "Generatiewisseling in de Landbouw"; een onderzoek naar de bedrijfsovername, oudedagsvoorziening en vererving (studies nrs. 7, 14 en 15).
 - 2) "De financiële positie van beginnende landbouwers in Friesland, Gelderland en Noord-Brabant"; LEI-publikatie nr. 2/3.2; mei 1971.

mogensbelasting vast te stellen. De verschillende jaarverslagen die door de geëquëterden voor het onderzoek ter inzage werden gegeven vertoonden, wat vorm en inhoud betreft, (specificaties, toelichting, enz.) grote onderlinge verschillen. Elk jaarverslag bevatte uiteraard wel een balans, een verlies- en winstberekening, een vermogensvergelijking en een toelichting op deze staten.

Aan de geëquëterden werd overigens bij het bedrijfsbezoek nog een aantal aanvullende gegevens gevraagd.

Het onderzoek heeft in principe betrekking op het tijdvak 1968 t/m 1972. Indien het jaarverslag over 1973 reeds was opgesteld, hetgeen bij ruim 50% van de bedrijven het geval was, zijn deze gegevens ook zoveel mogelijk in het onderzoek betrokken. De verzameling van de gegevens middels bedrijfsbezoek vond plaats in het tijdvak 2e halfjaar 1974 - 1e halfjaar 1975.

Van één van de 138 bij dit onderzoek betrokken bedrijven zijn de gegevens vanaf tabel 2.7 buiten de gemiddelden gehouden omdat dit bedrijf zich in de loop van 5 jaar heeft ontwikkeld tot een flink loonbedrijf en daardoor de te berekenen gemiddelde uitkomsten te veel zou beïnvloeden. Van de resterende 137 bedrijven waren 78 eigendomsbedrijven en 59 pachtbedrijven 1).

In 1968 werden 40 van de 59 pachtbedrijven praktisch volledig gepacht, dus zowel grond als bedrijfsgebouwen. Hiervan werden er gedurende de onderzoeksperiode twintig omgezet in eigendomsbedrijven.

Van de meeste bedrijven wordt de boekhouding afgesloten per 31 december. Van 18 bedrijven (dat is 13% van het totaal) is de afsluitdatum 30 april. Voor deze bedrijven is de balans per 30 april gerekend als balans per 31 december (30-4-1973 is gerekend als 31-12-1972).

De bedrijfsovername had niet voor alle bedrijven precies op 1 januari 1968 plaats. Als gevolg hiervan heeft 25% van de bedrijven een eerste "administratief" jaar van minder dan 12 maanden: voor de eigendomsbedrijven een eerste boekjaar van gemiddeld 11 maanden en 5 dagen, en voor de pachtbedrijven van gemiddeld 11 maanden.

Voor het huidige onderzoek zijn dezelfde bedrijven uitgenodigd als in 1969. Het onderzoek heeft derhalve betrekking op die landbouwers die tussen mei 1967 en mei 1968 voor het eerst zelfstandig bedrijfshoofd zijn geworden door overneming van een bestaand be-

-
- 1) Onder een eigendomsbedrijf wordt verstaan een bedrijf waarvan de ondernemer minstens twee derde van de cultuurgrond in eigendom heeft (met of zonder gebouwen), alsmede een bedrijf waarvan de ondernemer een derde tot twee derde van de cultuurgrond en ook gebouwen in eigendom heeft. De overigen worden beschouwd als pachtbedrijven.

drijf (al dan niet na een gemeenschappelijke exploitatie in het kader van de generatiewisseling) en die op het moment van de bedrijfsoverneming niet ouder waren dan 40 jaar.

De gemiddelde bedrijfsgrootte van de bij het onderzoek betrokken bedrijven was in 1968 14,3 ha, en de gemiddelde bedrijfsomvang 92 sbe 1) (akkerbouw en tuinbouw 27; melkvee + overig rundvee 51 en intensieve veehouderij, incl. mestkalveren 14).

Van de 153 bedrijven in 1967/68 konden 138 in het onderzoek worden betrokken. Van 15 bedrijven (7 eigenaars en 8 pachters) kon het onderzoek niet worden voortgezet:

- negen ondernemers weigerden nu alle medewerking;
- vijf bedrijven kunnen als beëindigend worden beschouwd. Eén geënquêteerde trad in loondienst maar hield zijn bedrijf aan voor inscharing van vee van derden. Vier geënquêteerden traden na bedrijfsbeëindiging in loondienst. Drie van de vijf bedrijfsbeëindigingen waren een gevolg van verkoop van de grond voor stadsuitbreiding;
- één bedrijf viel af omdat de jonge ondernemer kortgeleden plotseling was overleden.

De 137 bedrijven waarvan de gegevens zijn verwerkt, zijn gegroepeerd op basis van de inventarisatiegegevens van mei 1973 van het CBS en ingedeeld in de volgende bedrijfstypen (zie tabel 1.1).

Tabel 1.1 De bedrijfstypen

Bedrijfstype	Percentage van de sbe in		
	akkerbouw	rundvee- houderij	intensieve veehouderij
Akkerbouwbedrijven	80 en meer		
Weidebedrijven		80 en meer	
Gemengde bedrijven:			
- met overwegend akkerbouw	40-80		tot 30
- met overwegend rundvee	tot 40	tot 80	tot 30
- met intensieve veehouderij			30 en meer

- 1) Standaardbedrijfseenheden (sbe) zijn verhoudingsgetallen waarmee de produktieomvang van de bedrijven wordt gemeten. Ter oriëntatie: 1 melkkoe = 2,5 sbe, 1 fokzeug = 1,6 sbe, 1 mestvarkens = 0,16 sbe, 1 ha granen is 3,0 sbe, 1 ha suikerbieten = 6,5 sbe.
Zie ook landbouwcijfers 1975 CBS-LEI, Den Haag: blz. 206.

Op grond van de gegevens van mei 1973 zijn de volgende groepen gevormd:

	Bedrijven
Kleine bedrijven: tot 90 sbe	20
90 - 110 sbe	20
Grotere bedrijven:	
weidebedrijven: 110 - 150 sbe	18
weidebedrijven: 150 sbe en meer	18
akkerbouw en gemengd overwegend akkerbouw	9
gemengde bedrijven met overwegend rundvee	18
gemengde bedrijven met 30 - 50% intensieve veehouderij	17
gemengde bedrijven met 50% e.m. intensieve veehouderij	17
	137

De grens tussen kleine en grotere bedrijven is gelegd bij een bedrijfsomvang van 110 sbe 1). Per mei 1973 lag ongeveer 30% van de bij het onderzoek betrokken bedrijven beneden deze grens van 110 sbe. Alleen de grotere bedrijven zijn ingedeeld naar bedrijfstype.

1.3 Samenvatting

1.3.1 Het doel van dit onderzoek was, na te gaan hoe de financiële positie van 153 bedrijven in Noord-Brabant (86 eigendomsbedrijven en 67 pachtbedrijven, zich gedurende de eerste 5 jaar heeft ontwikkeld. Van de 153 bedrijven in 1967/68 konden nu 137 in het onderzoek worden betrokken. Van 16 bedrijven kon het onderzoek niet worden voortgezet, onder meer door weigering van medewerking en door bedrijfsbeëindiging, zodat ten slotte van 137 bedrijven (78 eigenaars en 59 pachters) de gegevens volledig werden verwerkt. De 59 pachters van 1968 kunnen in 1973 in drie groepjes worden verdeeld:

- 20 pachters die in het tijdvak 1968-1973 eigenaar werden;
- 20 pachters die volledig pachter bleven;
- 19 pachters met wat grond en/of gebouwen in eigendom.

1.3.2 Tussen mei 1968 en mei 1973 waren de mutaties in de bedrijfsoppervlakte van de bij het onderzoek betrokken bedrijven betrekkelijk gering. Van deze bedrijven werd 8% meer dan 2 ha kleiner en 35% meer dan 2 ha groter. Gemiddeld nam

1) In 1973 wordt een doelmatig geleid bedrijf met een bedrijfsomvang van 110 sbe geacht produktieve werkgelegenheid te bieden voor één volwaardige arbeidskracht, onafhankelijk van het bedrijfstype.

de bedrijfsoppervlakte toe met 10% namelijk van 13,9 ha tot 15,3 ha.

- 1.3.3 De bedrijfsomvang, gemeten in standaardbedrijfseenheden, nam in de 5-jarige periode toe met 57%, namelijk van gemiddeld 95 sbe tot 149 sbe per bedrijf.

	In 1968	In 1973	Mutaties
akkerbouw + tuinbouw	26 sbe	22 sbe	- 4 sbe
rundvee	53 "	90 "	+ 37 "
intensieve veehouderij	16 "	37 "	+ 21 "
	95 sbe	149 sbe	+ 54 sbe

De groei van de bedrijfsomvang is gemiddeld bij de eigendomsbedrijven groter dan bij de pachtbedrijven, vooral als gevolg van de sterkere uitbreiding van de intensieve veehouderij bij de eigendomsbedrijven.

- 1.3.4 De meest in het oog lopende wijziging in bedrijfstype heeft betrekking op de gemengde bedrijven met overwegend rundveehouderij. Vele van deze bedrijven gingen over naar het type weidebedrijf of naar het type gemengd met overwegend intensieve veehouderij.

Verdeling naar bedrijfstype in:	Percentage bedrijven	
	1968	1973
- weidebedrijven met meer dan 80% rundvee	15	41
- gemengd: overwegend rundvee	54	19
- " : intens. veeh. (meer dan 30% int.veeh.)	19	30
- akkerbouw + gemengd overwegend akkerbouw	12	10
	100	100

- 1.3.5 De uitbreiding van de bedrijfsomvang was het geringst in de groep kleine bedrijven (per 1-1-1968 was de helft van de bedrijven beneden 90 sbe), namelijk van gemiddeld 65 sbe naar 75 sbe per bedrijf. In de groep grotere bedrijven was de gemiddelde uitbreiding het grootste bij de bedrijven met 50% of meer intensieve veehouderij, namelijk van 114 tot 221 sbe per bedrijf.

- 1.3.6 De arbeidsbezetting per bedrijf bleef praktisch gelijk (gemiddeld 1,34 volw. arbeidskracht). De bij dit onderzoek betrokken bedrijven zijn, op enkele uitzonderingen na, zogenaamde eenmansbedrijven. Slechts op enkele bedrijven kwam betaalde arbeid voor. Op de meeste eenmansbedrijven is de

arbeidsinbreng van de echtgenote van de ondernemer van grote betekenis. Het blijkt dat na de eerste 5 jaar bedrijfsuitoefening, de arbeidsinbreng van de boerin gemiddeld nog steeds + 30% van een arbeidsjaareenheid is. De boerin heeft derhalve binnen het "eenmansbedrijf" een heel belangrijke plaats. Van de groep kleine bedrijven (tot 110 sbe) was 25% van de ondernemers ongehuwd en van de groep grotere bedrijven 4%.

Er werden over het algemeen geen grote of modern uitgeruste bedrijven overgenomen, maar wel dikwijls kleine bedrijven (50% van de bedrijven was kleiner dan 90 sbe; van 25% was de oppervlakte minder dan 10 ha). Na de overneming begonnen de meeste ondernemers de veestapel uit te breiden, en de stallen te vernieuwen, waarbij men over het algemeen zeer kostenbewust tewerk is gegaan, vooral bij uitbreiding, verbouwing en inrichting van stallen. Gedurende de onderzoeksperiode steeg het gemiddelde aantal sbe per arbeidskracht van 72 tot 111 sbe. Voor de 40 kleine bedrijven in 1973 was dit een gemiddelde stijging van 61 tot 75 sbe, (bijna 5% stijging per jaar) en voor de grotere bedrijven een toeneming van 77 tot 126 sbe per arbeidskracht (een stijging van bijna 13% per jaar).

1.3.7 De bedrijfseconomische balans gaf de volgende gemiddelde bedragen per bedrijf te zien:

	van 78 eigenaars		van 59 pachters	
	per 1-1-68	per 31-12-72	per 1-1-68	per 31-12-72
grond + gebouwen	103.400	160.650	11.950	74.850
veestapel	29.150	84.300	28.300	69.650
dode inventaris	7.350	22.250	9.650	21.900
andere vastgelegde middelen	800	4.100	1.750	5.350
vlottende en liquide middelen	9.400	17.700	8.800	20.600
totaal	150.100	289.000	60.450	192.350
vreemd verm. op lange termijn	90.400	114.100	30.900	66.300
" " " korte termijn	3.400	16.000	2.500	13.600
eigen vermogen	56.300	158.900	27.050	112.450
totaal	150.100	289.000	60.450	192.350
Eigen vermogen in % van balanstotaal	38%	55%	45%	58%

De gemiddelde balanswaarde van grond en gebouwen bij de eigendoms bedrijven bedroeg op 1-1-1968 en 31-12-1972 resp. f 10.800,- en f 15.400,- per ha.

Voor de drie groepjes pachters afzonderlijk was het eigen vermogen in % van balanstotaal als volgt:

	1-1-68	1-1-73
- pachters die eigenaar werden	53%	52%
- pachters die volledig pachter bleven	41%	70%
- pachters met wat grond en/of gebouwen in eigendom	41%	61%

1.3.8 De spreiding van de bedrijven naar percentage eigen vermogen in % van balanstotaal, volgens bedrijfseconomische balans, was als volgt:

aant. bedrijven	totaal	waarvan eigen vermogen in % balanstotaal van ... %				
		tot 20%	20-40%	40-60%	60-80%	80% e.m.
eigenaars:						
per 1-1-68	78	5	42	27	4	-
per 1-1-73	78	1	10	34	29	4
pachters:						
per 1-1-68	59	3	22	22	7	5
per 1-1-73	59	-	7	21	18	13

1.3.9 Inkomensvorming en -besteding waren per bedrijf per jaar:

	1968	1969	1970	1971	1972	1973
gezinsinkomen	10.150	15.400	14.300	18.050	26.800	26.100
af: belasting, premies	350	1.050	3.000	5.350	4.550	5.250
besteedbaar inkomen	9.800	14.350	11.300	12.700	22.250	20.850
gezinsuitgaven	6.600	7.700	8.950	10.350	11.800	13.350
besparingen	3.200	6.650	2.350	2.350	10.450	7.500
spaarquote	33	46	21	19	47	36

Het gemiddelde fiscale inkomen over een tijdvak van 6 jaar bedroeg zowel bij de pachters als bij de eigenaars ongeveer f 18.500,- per bedrijf per jaar. Dit is de vergoeding voor de arbeid van de ondernemer en meewerkende echtgenote en voor het eigen vermogen in het bedrijf. Dit komt neer op voor de eigenaars 88% en voor de pachters 90% van de LEI-normen voor de arbeidskosten (exclusief overuren) van de ondernemer en zijn echtgenote. Dan is er nog geen rekening gehouden met rente eigen vermogen en het verschil tussen bedrijfseconomische en fiscale afschrijving.

1.3.10 De spaarquote bedroeg over een periode van 6 jaren (1968 t/m 1973) gemiddeld 36%. Bij de eigenaars was deze gemiddeld iets hoger dan bij de pachters. Per bedrijfstype was de spaarquote als volgt:

	gem. spaarquote 1968-1972
kleine bedrijven	26
grotere bedr.: weidebedrijven	36
: akkerbouw en gemengd akkerb.	46
: gemengd, overwegend rundvee	41
: gemengd, meer dan 30% intensieve veehouderij	36

Over de 5-jarige periode 1968-1972 was de spreiding in de besparingen als volgt:

ontsparingen	24 ondern.
besparingen: minder dan f 25.000,-	: 47
: van f 25.000,- - f 50.000,-	: 45
: van f 50.000,- - f 75.000,-	: 16
: meer dan f 75.000,-	: 5 113 "
	<u>137 ondern.</u>

- 1.3.11 Gedurende de periode 1-1-1968 - 1-1-1973 ontstond de totale toeneming van het eigen vermogen, gemiddeld per bedrijf als volgt:

	eigenaars	pachters
besparingen	f 25.840,-	f 23.880,-
incidentele vermogensmutaties	" 3.780,-	" 5.530,-
schenken en erfenissen	" 11.680,-	" 12.690,-
herwaarderingsen	" 61.300,-	" 43.300,-
totaal, gemiddeld per bedrijf	<u>f 102.600,-</u>	<u>f 85.400,-</u>

- 1.3.12 Het vreemd vermogen op lange termijn nam bij de pachters meer toe dan bij de eigenaars, omdat een aantal pachters gedurende de 5-jarige periode eigenaar werd. Bij de eigenaars was er een geleidelijke aflossing op familieleningen. Dikwijls ging dit gepaard met een schenking. In de toenemende vermogensbehoefte werd voor een zeer groot deel voorzien door de Rabo-banken.

	Per 1-1-68	Per 31-12-72
Geleend van:		
- ouders, schoonouders, andere familie	40,1%	24,1%
- Rabo-banken; leningen	56,6%	63,7%
- " ; dierfinancieringen	0,7%	4,8%
- contractpartners van mestcontracten	0,4%	3,1%
- ov. banken, instellingen, particulieren	2,2%	3,9%
- huurkoopfinanciering	-	0,4%
	<u>100%</u>	<u>100%</u>
Totale bedrag van 137 bedrijven	f 8,9 mln.	f 12,8 mln.

- 1.3.13 Gemiddeld werd er per jaar door de eigenaars 4,2% en door de pachter 6,4% van de hoofdsom afgelost. Dit is meer dan op grond van aflossingsverplichtingen had mogen worden verwacht. "Familieleningen" werden het snelst afgelost: 7 à 8% per jaar (dikwijls via schenkingen).

De gemiddelde looptijd van leningen van Rabo-banken was voor de eigendomsbedrijven 30 jaar en voor de pachtbedrijven 17 jaar.

De pachters maakten relatief meer gebruik van krediet met eigendomsoverdracht als zekerheid dan de eigenaars.

De gemiddelde looptijd van leningen, afgesloten bij Rabo-banken was voor hypothecair krediet 27 jaar, voor krediet met eigendomsoverdracht inventaris 13 jaar, en voor krediet met zekerheid van het Borgstellingsfonds 22 jaar.

- 1.3.14 Voor leningen van Rabo-banken was de verschuldigde rente in begin 1968 6,7% en in 1973 8,1% per jaar. Voor familieleningen waren deze percentages resp. 3,6% en 4,0%.

- 1.3.15 Het hypothecaire krediet was bij de eigenaars van onroerende goederen per 1-1-1968 gemiddeld + 53% van de waarde van de onroerende goederen, vijf jaar later was dit percentage gedaald tot + 45%.

Leningen van familie worden meestal op schuldbekentenis opgenomen. Van de bij Rabo-banken opgenomen leningen waren de gestelde zekerheden als volgt: (in % van de totale leningen)

	per 1-1-68	per 1-1-73
hypothek	81%	76%
eigendomsoverdracht vee/werktuigen	4%	10%
borgstellingsfonds (bij 31% v/d bedr.)	14%	13%
diversen	1%	1%
	<u>100%</u>	<u>100%</u>

- 1.3.16 De bronnen van de in de 5-jarige periode beschikbaar gekomen financieringsmiddelen waren de volgende:

	eigenaars	pachters
besparingen	22%	20%
schenkingen, erfenissen	10%	11%
incidentele vermogensmutaties	3%	5%
afschrijvingen	26%	20%
vreemd verm. (leningen en dierfinanc.)	39%	44%
	<u>100%</u>	<u>100%</u>

Grond en gebouwen in eigendom zijn in de onderzoeksperiode 1968-1973, maar vooral ook na die tijd, veel sterker in prijs gestegen dan de overige produktiemiddelen. De waarde als zakelijke zekerheid is daardoor eveneens sterk gestegen. Hierdoor zijn ook uitbreidingsfinancieringen gemakkelijker geworden. Dit sluit natuurlijk niet uit, dat er moeilijkheden met betrekking tot de liquiditeit kunnen ontstaan.

- 1.3.17 De financieringsmiddelen werden in de 5-jarige periode als volgt besteed:

	eigenaars	pachters
bruto-investeringen in grond en geb.	34%	45%
idem in andere inventarissen	21%	21%
investering in veestapel	27%	17%
idem in ledenkapitaal	2%	2%
aflossingen leningen op lange termijn	20%	14%
	<u>104%</u>	<u>99%</u>
bij: toeneming vlottende en liq. midd.	7%	10%
af : toeneming schulden op korte termijn	11%	9%
totaal financieringsmiddelen	<u>100%</u>	<u>100%</u>

De investeringen in grond en gebouwen door pachters waren hoog, waardoor een aantal pachtbedrijven tijdens de onderzoeksperiode eigendomsbedrijven is geworden.

- 1.3.18 Tussen 1-1-68 en 1-1-73 is de liquiditeit op korte termijn iets verbeterd, vooral als gevolg van de verhoging van het toegestane maximum krediet op lopende rekening bank. Deze kredietmaxima waren gemiddeld per bedrijf bij de pachters per 1-1-68 f 5.250,-; per 1-1-73 f 9.000,-, bij de eigenaars per 1-1-68 f 3.150,-; per 1-1-73 f 10.400,-. Per 1-1-1973 waren er 34 bedrijven, dat is bijna 25% van het totaal aantal bedrijven, met een negatief saldo van liquiditeiten waarvan minder dan f 10.000,- negatief: 18 bedrijven, van f 10.000,- - f 20.000,-: 8 bedrijven en meer dan f 20.000,-: 8 bedrijven.

- 1.3.19 In 1968 werd bij de enquête gevraagd naar de plannen voor de eerste vijf jaar. In 1973 werd gevraagd of deze plannen waren gerealiseerd. Het antwoord was:

	kleine bedr.	grotere bedr.	totaal (in %)
plannen van 1968 werden:			
- niet tot uitvoering gebracht	6	4	10 (10)
- gedeeltelijk tot uitv. gebracht	6	7	13 (12)
- volledig tot uitvoering gebracht	15	66	81 (78)
subtotaal	<u>27</u>	<u>77</u>	<u>104 (100)</u>
geen mening in 1968	13	20	33
	<u>40</u>	<u>97</u>	<u>137</u>

1.3.20 Uit gesprekken met geënquêteerden is gebleken, dat na verloop van 5 jaar, ongeveer 30% van de ondernemers geen plannen meer heeft tot grote investeringen. Het al of niet hebben van deze plannen houdt weinig verband met de bedrijfssomvang in 1973; alleen de weidebedrijven met nog belangrijke uitbreidingsplannen zijn gemiddeld 4 20 sbe kleiner dan de weidebedrijven zonder verdere uitbreidingsplannen. Verdere bedrijfsvergroting is niet alleen afhankelijk van financieringsmogelijkheden maar ook van beperkingen inzake de bedrijfsinrichting en -organisatie. Ook de gezondheidstoestand of vakbekwaamheid van de ondernemer kunnen hier een rol spelen.

Er zijn dan ook ondernemers - vooral op bedrijven met een grote veestapel - die van oordeel zijn dat verdere vergroting van de bedrijfssomvang tot een te grote belasting voor de ondernemer leidt. Zij motiveren hun opvatting bijvoorbeeld als volgt: "bedrijf is nu groot genoeg", "ik heb werk genoeg", "wil niet meer risico's lopen", "voldoende geïnvesteerd om van het bedrijf te kunnen leven".

Plannen in 1973 van de 137 bedrijfshoofden voor de periode tot 1978 kunnen als volgt worden samengevat:

	kleine bedr.	grotere bedr.	totaal (in %)
a. nog belangrijke uitbreidingsplannen	20	54	74 (54)
b. geen grote invest. meer; overname grond/geb. nog niet "rond"	9	34	43 (31)
c. geen plannen: komende onteigening/stadsuitbreiding	3	5	8 (6)
d. geen plannen: wegens slechte financiële positie	3	1	4 (3)
e. omschakeling wegens langdurige ziekte	-	3	3 (2)
f. in loondienst getreden, maar bedrijf aangehouden	5	-	5 (4)
	<u>40</u>	<u>97</u>	<u>137 (100)</u>

Ten aanzien van de 20 bedrijven (15% van het totaal), waarvan de ondernemers de onder c t/m f genoemde antwoorden gaven, loopt de bedrijfsuitoefening gevaar. Acht bedrijven worden door onteigening bedreigd. Bij de andere 12 bedrijven loopt de voortzetting gevaar doordat de bedrijfsuitkomsten meestal aanzienlijk beneden het gemiddelde liggen.

1.3.21 De uitbreidingsplannen betreffen voornamelijk investeringen in ligboxenstallen, in stallen voor mestvarkens en fokzeugen en in grondaankopen. Bij de geënquêteerde bedrijven

werden in de periode 1973 tot medio 1975 meer ligboxenstallen gebouwd dan in de jaren 1968-1973. Per 31-12-1972 beschikten 20 bedrijven over een ligboxenstal, per medio 1975 47 bedrijven. De bouw van moderne varkensstallen werd eerder ter hand genomen. Reeds in de periode 1968-1973 werden op 50 bedrijven nieuwe varkensstallen gebouwd; in het tijdvak 1973 - medio 1975 op nog eens 14 bedrijven.

2. Oppervlakte; bedrijfsomvang en bedrijfstype

2.1 Bedrijfsoppervlakte

Door aankoop en/of bijpachten van los land, door afloop van pachtcontracten van los land, door onteigening enz. kunnen er mutaties in de bedrijfsoppervlakte optreden.

De omvang van deze mutaties per bedrijf komt tot uitdrukking in tabel 2.1.

Tabel 2.1 Mutaties in bedrijfsoppervlakte tussen 1968 en 1973

Omvang van de mutatie	Aantal eigenaars	Aantal pachters	Totaal	
			aantal	in %
meer dan 8 ha verkleind	1	-	1	2
6 - 8 ha verkleind	-	1	1	
4 - 6 ha verkleind	-	1	1	
2 - 4 ha verkleind	-	8	8	6
gelijk gebleven of tot				
2 ha gewijzigd	50	29	79	57
2 - 4 ha vergroot	13	10	23	17
4 - 6 ha vergroot	9	7	16	11
6 - 8 ha vergroot	3	1	4	3
meer dan 8 ha vergroot	3	2	5	4
Totaal	79	59	138	100

Het blijkt dat 35% van de bedrijven meer dan 2 ha groter werd en 8% van de bedrijven meer dan 2 ha kleiner. De gemiddelde bedrijfsoppervlakte nam toe van 13,9 ha in 1968 tot 15,3 ha in 1973; de toeneming was 13% bij eigenaars en 6% bij de pachters.

De verhouding grond in eigendom tegenover gepacht was en bleef bij de eigenaars ongeveer 75/25. Bij de pachters veranderde deze verhouding wel tussen 1968 en 1973. Bij de pachters die eigenaar werden was de verhouding in 1973: 54/46. De pachters die pachter bleven hadden in 1968 gemiddeld 6% van de bedrijfsoppervlakte in eigendom en in 1973 9% (zie ook bijlage 2).

In tabel 2.2 is weergegeven hoe de bedrijfsoppervlakte zich in de periode 1968-1973 heeft ontwikkeld.

Het blijkt dat 31% van de bedrijven in 1973 in een andere oppervlakteklasse voorkwam dan in 1968: 25% is vergroot en 6% verkleind. In verreweg de meeste gevallen betreft het een overgang naar de naastbijgelegen klasse. Dit betekent dat de omvang van de vergrotingen en de verkleiningen dooreengenomen bescheiden is geweest.

Tabel 2.2 Bedrijfsoppervlakte in 1968 en in 1973

Bedrijfs- oppervl.	% bedrijven in 1968	% bedrijven in 1973 met een oppervl. van:			
		tot 10 ha	10-15 ha	15-20 ha	20 ha e.m.
tot 10 ha	25	16	8	1	-
10-15 ha	40	1	27	8	4
15-20 ha	20	-	3	13	4
20 ha e.m.	15	-	1	1	13
Tot. in %	100	17	39	23	21
Aantal	138	24	54	31	29

Tussen 1968 en 1973 is er dan ook weinig veranderd. Het percentage bedrijven met minder dan 10 ha is iets teruggelopen (van 25% naar 17%) en het percentage met 20 ha of meer is enigszins gestegen (van 15% naar 21%).

2.2 Bedrijfsomvang

In tegenstelling tot de gang van zaken t.a.v. de bedrijfsoppervlakte is er m.b.t. de omvang van de bedrijven wél een sterke ontwikkeling opgetreden. Tabel 2.3 geeft hier een indruk van.

Tabel 2.3 Bedrijfsomvang in 1968 en in 1973

Aantal sbe	% bedrijven in 1968	% bedrijven in 1973 met een aantal sbe van:				
		tot 90	90-110	110-150	150-200	200 e.m.
tot 90	50	14	11	17	5	3
90-110	26	1	2	10	8	5
110-150	16	-	1	4	6	5
150-200	7	-	-	-	4	3
200 e.m.	1	-	-	-	-	1
Tot. in %	100	15	14	31	23	17
Aantal	138	20	20	43	32	23

Terwijl slechts 2% van de bedrijven naar een lagere omvangsklasse is overgegaan is 73% in een hogere klasse terecht gekomen. Sommige van deze bedrijven zijn overgegaan naar de naastbijgelegen klasse, andere daarentegen geven een veel sterkere groei van de bedrijfsomvang te zien. Het gemiddeld aantal sbe per bedrijf nam toe van 95 in 1968 tot 149 in 1973; dit betekent een stijging van 57% of wel ruim 11% gemiddeld per jaar. Deze enorme uitbreiding is tot stand gekomen bij een bijna gelijk blijvende arbeidsbezetting.

In 1968 had de helft van de bedrijven minder dan 90 sbe; in 1973 15%. In 1973 had 40% van de bedrijven 150 sbe of meer, tegen 8% in 1968. De verdeling over de verschillende sbe-klassen is dus drastisch veranderd.

Het is interessant om deze ontwikkeling te vergelijken met die van alle bedrijven in Noord-Brabant, voor zover groter dan 10 sbe.

Tabel 2.4 Verdeling van het aantal bedrijven in Noord-Brabant (groter dan 10 sbe) naar bedrijfsomvang

Bedrijfsomvang	% bedrijven	
	1968	1973
tot 90 sbe	65	48
90 - 150 sbe	27	27
150 sbe en meer	8	25
Totaal	100	100

Uit deze vergelijking blijkt dat de veranderingen in omvang van de bedrijven van de beginnende boeren veel ingrijpender zijn geweest dan bij de oudere bedrijven. Met andere woorden: de beginnende boeren hebben hun bedrijven veel sterker vergroot.

De gemiddelde bedrijfsomvang steeg in Noord-Brabant van 82 sbe in 1968 tot 112 sbe in 1973, hetgeen een toeneming van 37% betekent. Van de onderzochte 138 bedrijven steeg het gemiddeld aantal sbe per bedrijf echter van 95 in 1968 tot 149 in 1973. Dus een toeneming van 57% (zie ook tabel 2.8).

De omvang van vele bij het onderzoek betrokken bedrijven is dus sterk toegenomen. Vooral de rundveehouderij en de varkens- en pluimveesector zijn sterk uitgebreid: eerstgenoemde van 53 tot 90 sbe en de varkens- en pluimveesector van 16 tot 37 sbe. De omvang van de akkerbouw (incl. tuinbouw) is iets gedaald, nl. van 26 sbe gemiddeld per bedrijf tot 22 sbe (zie tabel 2.8).

2.3 Bedrijfstypen

In de vijf jaren tussen 1968 en 1973 is óók de verdeling van de bedrijven over de diverse bedrijfstypen veranderd. De meest in het oog lopende wijziging heeft betrekking op de gemengde bedrijven met overwegend rundveehouderij: terwijl in 1968 nog 54% van alle bedrijven tot dit type behoorde, was dit in 1973 nog slechts 19%. Deze ontwikkeling is de resultante van een verschuiving enerzijds naar het rundveehouderijbedrijf (aan te duiden als weidebe-

drijf) en anderzijds naar de intensieve veehouderij.

Een en ander heeft er toe geleid dat de weidebedrijven en de gemengde bedrijven met veel varkens en/of pluimvee de belangrijkste bedrijfstypen zijn geworden; in 1973 omvatten zij 41% resp. 30% van alle onderzochte bedrijven.

Tabel 2.5 Bedrijfstypen in 1968 en in 1973

Bedrijfstype	% bedrijven in 1968	% bedrijven in 1973			
		weide- bedr.	gemengde bedr. met over- wegend rundvee		overige met inten- sieve veeh. bedrij- ven
Weidebedrijven	15	11	2	2	-
Gemengde bedr. met:					
a. overw. rundvee	54	26	15	12	1
b. intensieve veeh.	19	2	2	15	-
Overige bedrijven	12	2	-	1	9
Totaal in %	100	41	19	30	10
Aantal	138	57	26	42	13
W.v. aantal bedrijven tot 110 sbe		20	8	8	4

Een verdeling van de eigendomsbedrijven en de pachtbedrijven over de verschillende bedrijfstypen is opgenomen in tabel 2.7.

In tabel 2.6 zijn tot slot nog enkele kengetallen voor de verschillende bedrijfstypen weergegeven. Hierbij zij opgemerkt, dat de bedrijfstypeïndeling voor beide peiljaren is gebaseerd op de situatie in 1973.

Tabel 2.6 Enkele kengetallen per bedrijfstype

Omschrijving	Alle bedrijven		Weide- bedrijven		Gemengde bedrijven				Overige bedrijven	
					met over- wegend rundvee		met in- tensieve veeh.			
	1968	1973	1968	1973	1968	1973	1968	1973	1968	1973
Gem. opp. in ha	13,9	15,3	14,8	16,3	12,9	14,2	11,6	12,7	20,0	21,3
Gem. aantal sbe	95	149	93	130	82	122	99	185	112	167
Idem akkerb. 1)	26	22	19	5	21	15	18	12	86	134
Idem rundvee	53	90	66	121	52	86	44	71	24	32
Idem int. veeh.	16	37	8	4	9	21	37	102	2	1
Aant. bedrijven	138	138	57	57	26	26	42	42	13	13

1) Incl. tuinbouw.

Voor alle bedrijfstypen geldt, dat de gemiddelde oppervlakte per bedrijf iets is toegenomen. De gemiddelde bedrijfsomvang steeg verreweg het sterkst op de bedrijven met intensieve veehouderij (87%); deze bedrijven waren in 1973 ook het grootst. Bij de weidebedrijven was de uitbreiding gemiddeld 40%, bij de gemengde bedrijven met overwegend rundveehouderij 49%, en bij de overige bedrijven eveneens 49% ¹⁾.

De weidebedrijven hebben hun omvang vooral opgevoerd door uitbreiding van de melkveestapel. Overigens is bij alle bedrijfstypen het gemiddelde aantal sbe voor het rundvee toegenomen. Daar de bedrijfsoppervlakte slechts weinig toenam, is de veebezetting niet onbelangrijk gestegen; wel is in een aantal gevallen ook bouwland omgezet in grasland en is het snijmaïsareaal uitgebreid.

2.4 Oppervlakte en omvang per type bedrijf

Uit de tabellen 2.7 en 2.8, blijken de gemiddelde oppervlakte en gemiddelde omvang per bedrijfstype.

Uit de basisgegevens blijkt dat het aantal sbe op eigendomsbedrijven gemiddeld is toegenomen met 66% en op pachtbedrijven met 45%. Dit verschil is vooral veroorzaakt door een sterkere uitbreiding van varkens en pluimvee op eigendomsbedrijven. (Zie voor gedetailleerde gegevens bijlage 2a en 2b.)

2.5 Arbeidsbezetting

De arbeidsbezetting per bedrijf is nauwelijks toegenomen, namelijk van 1,32 arbeidskracht direct na de overname in 1968, tot 1,34 arbeidskracht (eigenaars 1,36, pachters 1,31) per 31 december 1972. Gezien de toeneming van het aantal sbe per bedrijf betekent dit tevens een stijging van het aantal sbe per arbeidskracht (van gemiddeld 72 in 1968 tot 111 in 1973). De grootste stijging en het hoogste aantal sbe per arbeidskracht werd gemiddeld bereikt op bedrijven met intensieve veehouderij.

Per 31-12-1972 ontving 94% van de gehuwde geënquêteerden hulp van meewerkende echtgenote voor gemiddeld 0,31 arbeidsjaar (zie ook tabel 2.8).

Dank zij onder meer toepassing van meer mechanisatiemogelijkheden, nieuwe bedrijfsgebouwen, kon met een praktisch ongewijzigde arbeidsbezetting een aanmerkelijk grotere veestapel worden verzorgd.

1) In deze percentages zijn ook de kleine bedrijven begrepen (dus beneden 110 sbe in 1973). Indien deze kleine bedrijven (40 in totaal) buiten beschouwing worden gelaten, liggen de betreffende gemiddelden van alleen grotere bedrijven nog 5 à 10 procenten hoger (zie ook de gegevens van tabel 2.8).

Tabel 2.7 Gemiddelde bedrijfsoppervlakte per type bedrijf (in ha)

Omschrijving	Bedrijfstype in 1973		Alle be- drijven		Kleine bedrijven tot 90 sbe		Weidebedrijven 110-150 sbe		Akkerbouw en gemengd akkerbouw		Gemengde bedrijven met: overw. 30-50% 50% e.m. rundvee intens. veehouderij	
	Aantal bedrijven per groep 1)	137	20	20	20	20	18	18	9	18	17	17
Aantal bedrijven per groep 1)												
Oppervlakte:												
a. Direct na de bedr. overname 1968												
in eigendom		5,70	3,78	6,13	4,12	5,61	4,18	5,50	8,54	7,40		
gepacht		8,23	5,88	5,38	9,31	13,40	21,53	9,05	4,78	3,22		
Totaal		13,93	9,66	11,51	13,43	19,01	25,71	14,55	13,32	10,62		
b. Per 31 december 1972												
in eigendom		7,75	4,22	7,22	8,02	8,59	8,30	8,08	10,54	7,90		
gepacht		7,50	5,47	4,36	8,62	12,38	19,45	7,81	4,70	3,45		
Totaal		15,25	9,69	11,58	16,64	20,97	27,75	15,89	15,24	11,35		
c. Mutaties												
in eigendom		+2,05	+0,44	+1,09	+3,90	+2,98	+4,12	+2,58	+2,00	+0,50		
gepacht		-0,73	-0,41	-1,02	-0,69	-1,02	-2,08	-1,24	-0,08	+0,23		
Totaal		+1,32	+0,03	+0,07	+3,21	+1,96	+2,04	+1,34	+1,92	+0,73		

1) Waarvan:

- eigenaar	78	10	14	8	9	3	8	13	13
- eerst pachter, later eigenaar	20	-	2	5	3	2	3	2	3
- pachter gebleven	39	10	4	5	6	4	7	2	1

Tabel 2.8 Gemiddelde bedrijfsomvang (in sbe) en arbeidsbezetting per type bedrijf

Omschrijving	Bedrijfstype in 1973				Kleine bedrijven				Weidebedrijven				Akkerbouw				Gemengde bedrijven met:			
	Alle be- drijven	tot 90 sbe	90-110 sbe	110-150 sbe	150 sbe en meer	150 sbe en meer	18	18	9	18	overw. rundvee	30-50% intens.	50% e.m. veehouderij	17	17	17	17			
Aantal bedrijven per groep	137	20	20	20	20	20	18	18	9	18	18	17	17	17	17	17	17			
Aantal sbe in 1968																				
akkerbouw + tuinbouw	26	16	21	18	24	24	18	24	101	24	24	18	20	20	20	20	20			
rundvee	53	42	42	63	83	83	63	83	28	83	57	54	40	40	40	40	40			
intens.veehouderij	16	7	16	10	5	5	10	5	1	5	9	26	54	54	54	54	54			
Totaal	95	65	79	91	112	112	91	112	130	112	90	98	114	114	114	114	114			
Aantal sbe in 1973																				
akkerbouw + tuinbouw	22	10	16	6	6	6	6	6	167	6	14	16	9	9	9	9	9			
rundvee	90	57	63	121	169	169	121	169	35	169	98	98	60	60	60	60	60			
intens.veehouderij	37	8	22	4	4	4	4	4	-	4	25	76	152	152	152	152	152			
Totaal	149	75	101	131	179	179	131	179	202	179	137	190	221	221	221	221	221			
Mutaties in sbe																				
akkerbouw + tuinbouw	- 4	- 6	- 5	- 12	- 18	- 18	- 12	- 18	+ 66	- 18	- 10	- 2	- 11	- 11	- 11	- 11	- 11			
rundvee	+ 37	+ 15	+ 21	+ 58	+ 86	+ 86	+ 58	+ 86	+ 7	+ 86	+ 41	+ 44	+ 20	+ 20	+ 20	+ 20	+ 20			
intens.veehouderij	+ 21	+ 1	+ 6	- 6	- 1	- 1	- 6	- 1	- 1	- 1	+ 16	+ 50	+ 98	+ 98	+ 98	+ 98	+ 98			
Totaal	+ 54	+ 10	+ 22	+ 40	+ 67	+ 67	+ 40	+ 67	+ 72	+ 67	+ 47	+ 92	+ 107	+ 107	+ 107	+ 107	+ 107			
Arbeidsbezetting in omge- rekende arbeidskrachten																				
Direct na de overname																				
ondernemer	0,99	1,00	0,95	1,00	0,99	0,99	1,00	0,99	1,00	0,99	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00			
echtgenote	0,25	0,13	0,24	0,23	0,30	0,30	0,23	0,30	0,38	0,30	0,32	0,22	0,26	0,26	0,26	0,26	0,26			
overige	0,08	0,01	0,04	0,11	0,06	0,06	0,11	0,06	0,19	0,06	0,10	0,09	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13			
Totaal	1,32	1,14	1,23	1,34	1,35	1,35	1,34	1,35	1,57	1,35	1,42	1,31	1,39	1,39	1,39	1,39	1,39			
Per 31 december 1972:																				
ondernemer	0,98	0,96	0,95	1,00	0,97	0,97	1,00	0,97	1,00	0,97	0,97	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00			
echtgenote	0,27	0,12	0,28	0,23	0,29	0,29	0,23	0,29	0,36	0,29	0,33	0,31	0,29	0,29	0,29	0,29	0,29			
overige	0,09	-	0,04	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,52	0,09	0,05	0,05	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10			
Totaal	1,34	1,08	1,27	1,32	1,35	1,35	1,32	1,35	1,88	1,35	1,35	1,36	1,39	1,39	1,39	1,39	1,39			
Aantal sbe per omgere- kende arbeidskracht																				
direct na de overname																				
per 31 december 1972	72	57	64	68	83	83	68	83	83	83	63	75	82	82	82	82	82			
Toename	111	69	80	99	133	133	99	133	107	133	101	140	159	159	159	159	159			
	39	12	16	31	50	50	31	50	24	50	38	65	77	77	77	77	77			

Zo nam gedurende de periode 1-1-1968 tot 31-12-1972 de gemiddelde veebezetting in de betreffende groepen als volgt toe:

- op weidebedrijven van 110-150 sbe: van 16 tot 32 melkkoeien;
- op weidebedrijven met meer dan 150 sbe: van 21 tot 40 melkkoeien;
- op gemengde bedrijven met 30-50% int. veeh.: van 11 tot 23 fokzeugen en van 45 tot 220 overige varkens;
- op gemengde bedrijven met meer dan 50% int. veeh.: van 15 tot 45 fokzeugen en van 70 tot 395 overige varkens.

Verschillende ondernemers voelden zich wel extra zwaar belast. Hierbij moet men echter bedenken dat dikwijls de bedrijfsvoering nog traditioneel was. Ligboxenstallen werden dikwijls pas na 1972 gebouwd.

3. De omvang van het vermogen

3.1 De fiscale balans

In de tabellen 3.1 (eigendomsbedrijven) en 3.2 (pachtbedrijven) zijn de gemiddelde balansen opgenomen van zes opeenvolgende jaren, namelijk de openingsbalansen per 1-1-1968 en de eindbalansen van de daaropvolgende vijf boekjaren.

De debetzijde van de fiscale balans geeft weliswaar een indruk van de mutaties van jaar op jaar in de verschillende activa, maar met name t.a.v. de vastgelegde middelen dient men wel te bedenken, dat de betreffende posten zijn gewaardeerd op basis van fiscale regels en richlijnen. Het fiscale eigen vermogen in de tabellen 3.1 en 3.2 is dan ook, wat de absolute hoogte betreft, voor dit onderzoek van betrekkelijk belang.

Anders is het gesteld met de overige posten van de fiscale balans; met name t.a.v. de ontwikkeling in de vlottende en liquide middelen en ledenkapitaal en van de ontwikkeling van het vreemd vermogen gedurende de 5-jarige periode.

Bij de eigenaars (zie tabel 3.1 b) nam het vreemd vermogen op lange termijn toe van f 90400,- tot f 114.100,- vijf jaar later, dus met gemiddeld 26%. Er was een geleidelijke aflossing op leningen, opgenomen bij familie. Dikwijls gaat de aflossing samen met een ontvangen schenking. In de toenemende vermogensbehoefte en in de vervanging van familieleningen werd voor een zeer groot deel voorzien door de RABO-banken. Onder de verschaffers van vreemd vermogen op lange termijn nemen de RABO-banken dan ook de belangrijkste plaats in. Bij vergelijking van de procentuele verdeling per 1-1-1968 en per 31-12-1972 blijkt, dat het aandeel van familieleningen terugliep van 37% naar 22% en het aandeel van de RABO-banken steeg van 61% naar 70%. Het aandeel van de overigen steeg van 2% per 1-1-1968 tot 8% per 31-12-1972, hoofdzakelijk door leningen bij overige banken en bij contractpartners van fok- en mestcontracten.

De ontwikkeling bij de groep pachters (zie tabel 3.2 b) geeft een wat ander beeld te zien, dat mede beïnvloed wordt door het "eigenaar worden" van een aantal pachters. Voor aankoop van grond en gebouwen is lang vermogen nodig. Het vreemd vermogen op lange termijn steeg van gemiddeld f 30.900,- per 1-1-1968 tot f 66.300,- per 31-12-1972. Dat is een stijging van 115%. Hoewel ook hier een regelmatige aflossing op familieleningen plaatsvond, werd bij overname van grond en gebouwen toch weer een beroep gedaan op familieleningen. Ook bij de groep pachters nam het aandeel van de RABO-banken sterk toe. Bij vergelijking van de procentuele verdeling per 1-1-1968 en per 31-12-1972 blijkt, dat het aandeel van familie-

Tabel 3.1 a Fiscale balansen (debet) van 78 eigenaars (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-'68	31-12-'68	31-12-'68	31-12-'69	31-12-'70	31-12-'71	31-12-'72	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Activa								
Vastgelegde middelen								
grond	41.500	41.400	42.250	44.300	47.400	49.300	7.800	
gebouwen	37.950	39.800	42.550	49.400	52.000	54.300	16.350	
overdrachtskosten	1.700	1.500	1.450	1.100	850	450	- 1.250	
pachtersinvesteringen	-	150	150	150	200	200	200	
veestapel	22.650	28.350	35.150	42.300	46.500	54.950	32.300	
dode inventaris	5.750	6.900	8.300	11.050	12.600	16.800	11.050	
veldinventaris	500	500	450	450	450	450	- 50	
ledenkapitaal	100	200	600	1.250	2.000	3.000	2.900	
subtotaal	110.150	118.800	130.900	150.000	162.000	179.450	69.300	
Vlottende en liquide middelen								
voorraden	1.450	1.250	1.250	1.500	1.850	2.000	550	
voortuitbetaalde kosten	100	200	150	200	100	250	150	
vorderingen	750	2.650	4.100	3.700	5.100	6.900	6.150	
lopende rekening bij banken	1.600	2.700	3.750	2.250	1.650	2.700	1.100	
kas en giro	500	500	600	650	600	700	200	
effecten	250	250	250	250	250	200	- 50	
spaarbanksaldi	4.650	3.050	3.450	4.800	4.400	4.850	200	
subtotaal	9.300	10.600	13.550	13.350	13.950	17.600	8.300	
Balanstotaal	119.450	129.400	144.450	163.350	175.950	197.050	77.600	

Tabel 3.1 b Fiscale balansen (credit) van 78 eigenaars (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-'68	31-12-'68	31-12-'69	31-12-'70	31-12-'71	31-12-'72	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Passiva							
Vreemd vermogen op lange termijn							
leningen van:							
ouders	29.750	27.350	25.400	24.200	23.400	20.750	- 9.000
schoonouders	2.400	2.550	2.200	2.600	2.300	2.050	- 350
andere familie	1.700	1.650	2.400	2.700	2.800	2.300	600
andere particulieren	-	100	100	100	-	-	-
Rabo-banken	53.950	55.550	57.400	61.400	66.600	73.750	19.800
overige banken	250	250	950	1.250	1.550	2.950	2.700
Overheid	-	-	-	-	-	-	-
andere instellingen	1.100	1.100	1.100	1.100	1.100	1.100	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	750	2.200	2.900	6.550	6.200	6.400	5.650
contractpartners							
fok-/mestcontracten	500	1.050	2.050	3.850	4.550	4.600	4.100
Huurkoopschulden	-	50	150	100	50	200	200
subtotaal	90.400	91.850	94.650	103.850	108.550	114.100	23.700
Vreemd vermogen op korte termijn							
leverancierskrediet	700	2.050	3.000	4.700	6.700	6.600	5.900
ov. bedrijfsschulden	1.450	1.900	3.300	3.400	3.450	4.550	3.100
lopende rekening bij banken	1.250	1.650	2.100	3.500	5.400	4.850	3.600
subtotaal	3.400	5.600	8.400	11.600	15.550	16.000	12.600
Eigen vermogen	25.650	31.950	41.400	47.900	51.850	66.950	41.300
Balanstotaal	119.450	129.400	144.450	163.350	175.950	197.050	77.600
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	21%	25%	29%	29%	29%	34%	

Tabel 3.2 a Fiscale balansen (debet) van 59 pachters (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-'68	31-12-'68	31-12-'69	31-12-'70	31-12-'71	31-12-'72	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Activa							
Vastgelegde middelen							
grond	3.450	4.250	11.300	13.700	20.950	23.400	19.950
gebouwen	5.850	6.650	14.400	18.900	25.650	31.500	25.650
overdrachtskosten	350	350	550	500	500	450	100
pachtersinvesteringen	800	750	750	1.450	1.400	1.650	850
veestapel	22.400	25.950	28.900	32.400	34.950	42.700	20.300
dode inventaris	8.450	9.950	10.450	10.950	14.000	16.200	7.750
veldinventaris	500	500	450	400	400	400	- 100
ledenkapitaal	200	300	700	1.300	1.900	2.500	2.300
subtotaal	42.000	48.700	67.500	79.600	99.750	118.800	76.800
Flottende en liquide middelen							
voorraden	1.650	1.950	2.200	2.300	3.100	3.850	2.200
vooruutbetaalde kosten	-	50	150	200	150	300	300
vorderingen	350	2.950	3.800	3.700	5.250	6.450	6.100
lopende rekening bij banken	950	1.850	2.400	1.800	1.950	1.950	1.000
kas en giro	650	650	950	650	700	800	150
effecten	350	150	150	100	450	250	- 100
spaarbanksaldi	4.800	4.750	5.850	4.700	5.550	6.950	2.150
subtotaal	8.750	12.350	15.500	13.450	17.150	20.550	11.800
Balanstotaal	50.750	61.050	83.000	93.050	116.900	139.350	88.600

Tabel 3.2 b Fiscale balansen (credit) van 59 pachters (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-'68	31-12-'68	31-12-'69	31-12-'70	31-12-'71	31-12-'72	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Passiva							
Vreemd vermogen op lange termijn							
leningen van:							
ouders	13.850	12.250	16.050	15.450	16.700	15.400	1.550
schoonouders	350	400	700	1.000	950	1.900	1.550
andere familie	1.300	1.250	1.150	2.150	2.100	1.900	600
andere particulieren	850	850	1.400	1.400	1.650	1.650	800
Rabo-banken	13.800	15.250	21.650	23.500	32.700	40.700	26.900
overige banken	-	-	850	800	800	800	800
Overheid	-	-	-	-	-	50	50
andere instellingen	750	750	750	750	750	750	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	-	150	350	600	1.500	2.000	2.000
contractpartners	-	150	450	900	1.250	550	550
fok-/mestcontracten	-	300	350	200	200	600	600
Huurkoopschulden	-	31.350	43.700	46.750	58.600	66.300	35.400
subtotaal	30.900	31.350	43.700	46.750	58.600	66.300	35.400
Vreemd vermogen op korte termijn							
leverancierskrediet	550	1.900	2.800	3.850	4.250	5.350	4.800
ov. bedrijfsschulden	1.150	1.750	1.950	1.750	2.350	4.150	3.000
lopende rekening bij banken	800	1.600	1.750	2.800	3.900	4.100	3.300
subtotaal	2.500	5.250	6.500	8.400	10.500	13.600	11.100
Eigen vermogen	17.350	24.450	32.800	37.900	47.800	59.450	42.100
Balanstotaal	50.750	61.050	83.000	93.050	116.900	139.350	88.600
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	34%	40%	40%	41%	41%	43%	

leningen terugliep van 50% naar 29% en het aandeel van de RABO-banken steeg van 45% naar 64%. Het aandeel van overigen, waaronder particulieren en overige banken steeg van 5% per 1-1-1968 tot 7% per 31-12-1972.

Van de drie verschillende groepjes pachters, genoemd op blz. 8, was de toeneming (of afnemning) van vreemd vermogen op lange termijn, gedurende de 5-jarige periode, gemiddeld per bedrijf als volgt:

	per 1-1-'68	per 31-12-'72	mutatie
- pachters die eigenaar werden:	f 21.400,-	f 113.900,-	bij: f 92.500,-
- volledig pachter gebleven:	" 25.500,-	" 22.800,-	af : " 2.700,-
- pachters met wat grond en/of gebouwen in eigendom	" 46.500,-	" 61.800,-	bij: " 15.300,-

De samenstelling van de gemiddelde balans per 31-12-1972 van de groep pachters die eigenaar werden, vertoont zeer veel overeenstemming met de overeenkomstige balans van de groep van 78 eigenaren.

Het vreemd vermogen op korte termijn per gemiddeld bedrijf steeg bij pachters en eigenaren van jaar op jaar in ongeveer gelijke mate. Een zelfde ontwikkeling was er in het totaal bedrag aan vlottende en liquide middelen en ook weer dezelfde overeenkomst bij pachters en eigenaren.

Tot de vlottende en liquide middelen behoort een betrekkelijk hoog gemiddeld spaarbanksaldo. Zowel bij de pachter, als de eigenaar is dit het geval. Het gemiddelde daalt niet in de loop van de jaren en is aan het eind van de 5-jarige periode bij de eigenaars bijna f 5.000,- en bij de pachters zelfs bijna f 7.000,-.

De spreiding is echter groot. Dit blijkt uit de gegevens van tabel 3.3. Veel bedrijven hebben geen of een betrekkelijk laag spaarbanksaldo en slechts een betrekkelijk gering aantal bedrijven heeft een bedrag van betekenis op de spaarbank. Bovendien is in de vijfjarige periode de groep "geen of minder dan f 1.000,-" sterk toegenomen, namelijk van + 35% naar + 65% van het totale aantal bedrijven.

Bij de eigenaars was het hoogste spaarbanksaldo per 31-12-1967 + f 38.000,- en per 31-12-1972 + f 67.000,-. Voor de pachters waren deze bedragen resp. per 31-12-1967 + f 22.000,- en per 31-12-1972 + f 83.000,-. Hoge spaarsaldi op slechts een gering aantal bedrijven had tot gevolg dat per 31 december 1972 ongeveer 70% van het totale spaarbanksaldi afkomstig was van slechts 10% van het totaal aantal bedrijven. Vandaar in tabel 3.3 het grote verschil tussen het rekenkundig gemiddelde per bedrijf en de mediaan.

Tabel 3.3 Spreiding van de spaarbanksaldi per 31-12-1967 en per 31-12-1972

	Van 78 eigenaars		Van 59 pachters	
	per 31-12-'67	per 31-12-'72	per 31-12-'67	per 31-12-'72
Geen	18	23%	20	26%
Tot f 1.000,-	12	15%	33	42%
f 1.000,- - f 5.000,-	22	28%	7	9%
f 5.000,- - f 10.000,-	14	18%	18	30%
f 10.000,- - f 15.000,-	7	9%	8	14%
f 15.000,- - f 25.000,-	3	7%	3	5%
f 25.000,- en meer	2		5	8%
Totaal	78 (100%)	78 (100%)	59 (100%)	59 (100%)
Rekenkundig gemiddelde per bedrijf in gld.	4650	4850	4800	6950
Mediaan	1900	150	3450	500

Van de 14 bedrijven met een saldo boven f 15.000,- per 31-12-1972 waren er slechts twee die ook per 31-12-1967 beschikten over een spaarbanksaldo boven f 15.000,-. In slechts enkele gevallen werd een hoog spaarbanksaldo geleidelijk van jaar op jaar opgebouwd (uit besparingen en nog niet betaalde inkomstenbelasting). Meestal echter verschijnen hoge spaarbankgelden ineens op de balans als gevolg van ontvangsten uit belangrijke incidentele vermogensmutaties of erfenissen. Met genoemde ontvangsten worden meestal geen langlopende leningen afgelost. In de loop van enkele daaropvolgende jaren verminderen deze spaarsaldi echter snel door aanwending voor investeringen in het bedrijf.

3.2 De bedrijfseconomische balans

De bedrijfseconomische balans is bepaald door herwaardering aan het begin en aan het einde van de 5-jarige periode, van de volgende activa van de fiscale balans: grond, gebouwen, overdrachtskosten, pachtersinvesteringen, veestapel, dode inventaris en veldinventaris en in enkele gevallen de voorraden. Alle andere posten, behorende tot de vlottende en liquide middelen en het vreemd vermogen werden ongewijzigd van de fiscale balans overgenomen.

De bedrijfseconomische balans per 1-1-1968 en per 31-12-1972 is opgenomen in de tabellen 3.4 (eigenaars) en 3.5 (pachters). Een uitvoerige toelichting op de waardering van de vastgelegde middelen is opgenomen in bijlage 3.

Over de uitkomsten van deze herwaardering, met name t.a.v. grond en gebouwen, kan nog het volgende worden opgemerkt.

Tabel 3.4 De gemiddelde bedrijfseconomische balansen, direct na de bedrijfs-overname in 1968 en 5 jaar later van 78 eigenaars

Omschrijving	Beginbalans per 1-1-1968		Balans 5 jaar later		Verschil bedrag
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	59.150	78	77.350	78	18.200
gebouwen	44.250	77	83.300	78	39.050
pachtersinvesteringen	-	-	450	2	450
veestapel	29.150	76	84.300	76	55.150
dode inventaris	7.350	77	22.250	78	14.900
veldinventaris	700	36	650	36	- 50
ledenkapitaal	100	7	3.000	72	2.900
subtotaal	140.700	78	271.300	78	130.600
Vlottende en liquide middelen					
voorraden	1.550	60	2.100	72	550
vooruitbetaalde kosten	100	2	250	6	150
vorderingen	750	28	6.900	74	6.150
lopende rekening bij banken	1.600	29	2.700	35	1.100
kas en giro	500	64	700	76	200
effecten	250	4	200	4	- 50
spaarbanksaldi	4.650	61	4.850	58	200
subtotaal	9.400	78	17.700	78	8.300
Balanstotaal	150.100	78	289.000	78	138.900
Passiva					
Vreemd vermogen op lange termijn					
leningen van:					
ouders	29.750	66	20.750	61	- 9.000
schoonouders	2.400	8	2.050	9	- 350
andere familie	1.700	7	2.300	13	600
andere particulieren	-	-	-	-	-
Rabo-banken	53.950	63	73.750	69	19.800
overige banken	250	1	2.950	2	2.700
Overheid	-	-	-	-	-
andere instellingen	1.100	1	1.100	1	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	750	3	6.400	13	5.650
contractpartners fok-/ mestcontracten	500	2	4.600	7	4.100
Huurkoopschulden	-	-	200	3	200
subtotaal	90.400	78	114.100	77	23.700
Vreemd vermogen op korte termijn					
leverancierskrediet	700	27	6.600	72	5.900
overige bedrijfsschulden	1.450	36	4.550	76	3.100
lopende rekening bij banken	1.250	21	4.850	43	3.600
subtotaal	3.400	50	16.000	78	12.600
Eigen vermogen	56.300	78	158.900	78	102.600
Balanstotaal	150.100	78	289.000	78	138.900
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	38%		55%		

Tabel 3.5 De gemiddelde bedrijfseconomische balansen, direct na de bedrijfs-
overname in 1968 en 5 jaar later van 59 pachters

Omschrijving	Beginbalans per 1-1-1968		Balans 5 jaar later		Verschil
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	bedrag
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	4.600	15	31.950	40	27.350
gebouwen	7.350	17	42.900	43	35.550
pachtersinvesteringen	900	7	2.300	11	1.400
veestapel	28.300	58	69.650	59	41.350
dode inventaris	9.650	58	21.900	59	12.250
veldinventaris	650	30	550	28	- 100
ledenkapitaal	200	6	2.500	53	2.300
subtotaal	51.650	59	171.750	59	120.100
Vlottende en liquide middelen					
voorraden	1.700	46	3.900	52	2.200
vooruitbetaalde kosten	-	-	300	5	300
vorderingen	350	13	6.450	58	6.100
lopende rekening bij banken	950	23	1.950	28	1.000
kas en giro	650	41	800	59	150
effecten	350	3	250	4	- 100
spaarbanksaldi	4.800	46	6.950	48	2.150
subtotaal	8.800	58	20.600	59	11.800
Balanstotaal	60.450	59	192.350	59	131.900
Passiva					
Vreemd vermogen op lange termijn					
leningen van:					
ouders	13.850	41	15.400	42	1.550
schoonouders	350	2	1.900	5	1.550
andere familie	1.300	7	1.900	10	600
andere particulieren	850	3	1.650	4	800
Rabo-banken	13.800	29	40.700	39	26.900
overige banken	-	-	800	1	800
Overheid	-	-	50	1	50
andere instellingen	750	2	750	2	-
Rabobanken i.v.m. .					
dierfinancieringen	-	-	2.000	5	2.000
contractpartners fok-/					
mestcontracten	-	-	550	3	550
Huurkoopschulden	-	-	600	6	600
subtotaal	30.900	54	66.300	56	35.400
Vreemd vermogen op korte termijn					
leverancierskrediet	550	16	5.350	54	4.800
overige bedrijfsschulden	1.150	21	4.150	57	3.000
lopende rekening bij banken	800	12	4.100	34	3.300
subtotaal	2.500	30	13.600	59	11.100
Eigen vermogen	27.050	59	112.450	59	85.400
Balanstotaal	60.450	59	192.350	59	131.900
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	45%		58%		

De gemiddelde balanswaarde van de grond was (per ha):

	<u>fiscale balans per</u>		<u>bedr.econ. balans per</u>	
	1-1-1968	31-12-1972	1-1-1968	31-12-1972
eigendomsbedrijven	f 4.350,-	f 4.700,-	f 6.200,-	f 7.400,-
pachtbedrijven	" 5.500,-	" 5.600,-	" 7.300,-	" 7.650,-

De twintig pachters die eigenaar werden in de periode 1969-1972 hebben de grond overgenomen voor gemiddeld f 5.450,- per ha, dat is gemiddeld f 1.100,- per ha meer dan het aankoopbedrag, dat door de jonge ondernemers werd betaald die reeds per 1-1-1968 eigenaar waren geworden.

De prijs van de grond die door eigenaars in het tijdvak 1968 t/m 1972 werd bijgekocht (doorgaans kleine oppervlakten) bedroeg f 7.800,- per ha. De pachters die pachter zijn gebleven maar ook weleens was los land bijkochten betaalden hiervoor gemiddeld f 7.500,- per ha.

Voor de groep "eigendomsbedrijven" kan een vergelijking worden gemaakt van de waarde van grond + gebouwen per ha. Alleen al door verbouwing en uitbreiding is de waarde van de gebouwen per 31-12-1972 hoger dan op 1-1-1968. Dit komt vooral ook tot uitdrukking door de waarde van de gehele boerderij, uit te drukken per ha daarbij behorend land.

Per 1-1-1968 was de gemiddelde waarde van de boerderij met gemiddeld 9,53 ha eigen land:

op de fiscale balans : totaal f 81.150,-; per ha: f 8.500,-
op de bedrijfsecon. balans: totaal f 103.400,-; per ha: f 10.800,-

Per 31-12-1972 waren de overeenkomstige cijfers van de boerderij met gemiddeld 10,45 ha eigen land:

op de fiscale balans : totaal f 104.050,-; per ha: f 10.000,-
op de bedrijfsecon. balans: totaal f 160.650,-; per ha: f 15.400,-

De bedrijfseconomische waarde per 31-12-1972 is dus f 4.600,-
1) per ha hoger dan per 1-1-1968. Deze stijging is mede een gevolg van uitbreidingen en verbeteringen die in de 5-jarige periode aan de bedrijfsgebouwen zijn aangebracht.

Voor de groep van 20 pachters die tussen 1969 en 1972 eigenaar werden kunnen uiteraard alleen maar overeenkomstige gegevens per 31-12-1972 worden berekend. Per 31-12-1972 zijn deze voor de "nieuwe eigenaars" voor een boerderij met gemiddeld 9,60 ha eigen land:

- 1) Uit de CBS-statistiek "Kooprijzen van landbouwgronden" kan over het tijdvak boekjaar 1967/68 - boekjaar 1972/73 een prijsstijging, voor verpachte boerderijen (dus inclusief gebouwen) in Noord-Brabant, worden afgeleid van + f 4.500,- per ha (voor los land bedroeg de prijsstijging + f 1.000,- per ha).

op de fiscale balans : totaal f 112.750,-; per ha: f 11.700,-
 op de bedrijfsecon. balans: totaal f 148.800,-; per ha: f 15.500,-

Op de balansen is geen rekening gehouden met nog verschuldigde belastingen en premies volksverzekeringen. In een aantal boekhoudingen werden, i.v.m. de aangifte voor de vermogensbelasting, berekeningen gemaakt van alle aan het einde van het boekjaar nog verschuldigde premie en belasting waarin dan ook het betreffende boekjaar begrepen is.

De belastingschuld per 1-1-1968 kan worden verwaarloosd. Per 31 december 1972 waren van 31 eigenaars en van 19 pachters (over het algemeen "betere" bedrijven) de betreffende bedragen bekend. Deze waren gemiddeld per bedrijf:

	<u>fiscale bedrijfswinst in</u>		<u>verschuldigde belasting</u>
	1971	1972	+ premies per 31-12-1972
eigenaars	f 19.000,-	f 33.700,-	f 10.000,-
pachters	" 19.600,-	" 29.500,-	" 9.400,-

Op basis van deze cijfers is geschat dat voor alle bij het onderzoek betrokken ondernemers de belasting- en premieschuld per 31-12-1972 gemiddeld per eigenaar + 7.000,- en per pachter + f 6.500,- kan bedragen.

Indien een vergelijking wordt gemaakt tussen het aantal sbe per bedrijf (zie ook bijlage 2) en het totale vermogen (balanstotaal) volgens de bedrijfseconomische balans, dan leidt dit tot bedragen per sbe die zijn opgenomen in tabel 3.6.

Tabel 3.6 Totale vermogen per sbe

	<u>In 1968</u>			<u>In 1973</u>		
	<u>vermogen</u>	<u>sbe</u>		<u>vermogen</u>	<u>sbe</u>	
	<u>per bedrijf</u>	<u>per sbe</u>		<u>per bedrijf</u>	<u>per sbe</u>	
eigenaars	f 150.100,-	95	f 1.580,-	f 289.000,-	158	f 1.830,-
pachters	" 60.450,-	94	" 640,-	" 192.350,-	136	" 1.410,-
groep A 1)	f 53.950,-	107	f 500,-	f 275.900,-	160	f 1.720,-
groep B	" 45.200,-	85	" 530,-	" 111.700,-	121	" 920,-
groep C	" 82.300,-	88	" 940,-	" 189.150,-	127	" 1.490,-

- 1) A: pachters die eigenaar werden; B: volledig pachter gebleven;
 C: pachter met wat grond en/of gebouwen in eigendom.

In tabel 3.6 is de groep pachters opgesplitst in drie, reeds eerder genoemde groepjes. Bij de groep eigenaars is gemiddeld 70% van de bedrijfsoppervlakte eigendom. De groep A: "de nieuwe eige-

naars" komt in 1973 niet verder dan 55% van de grond in eigendom. Bij de bedrijven van groep C werd in 1973 nog 83% van het land gepacht, maar wel was bij ruim 60% van de bedrijven, het gebouw eigendom van de pachter.

Het vermogen per sbe komt globaal berekend bij volledige pachtbedrijven op + f 500,- in 1968 en op + f 900,- in 1973. Voor eigendomsbedrijven met alle grond in eigendom zullen deze bedragen komen op gemiddeld + f 1.800,- in 1968 en op + f 2.000,- in 1973.

3.3 Incidentele vermogensmutaties; schenkingen en erfenissen

3.3.1 Incidentele vermogensmutaties

Incidentele vermogensmutaties ontstaan bij verkoop en/of ont-eigening van grond en gebouwen voor een bedrag boven de boekwaarde. Hierbij is het verschil tussen opbrengst en boekwaarde als incidentele vermogensmutatie beschouwd. Andere incidentele vermogensmutaties kunnen zijn: vergoeding voor ontbinding pachtcontract, uitkering van de Gasunie, ontvangen subsidie op bedrijfsgebouwen.

Over de mate waarin genoemde mutaties voorkomen, geeft tabel 3.7 een overzicht.

Tabel 3.7 Spreiding van de geënquêteerden naar omvang van incidentele vermogensmutaties gedurende de periode 1968 t/m 1972

Bedrag	Aantal eigenaars		Aantal pachters	
geen incidentele mutaties	54	(69%)	42	(71%)
tot f 1.000,-	9	}	3	}
f 1.000,- - f 5.000,-	6		5	
f 5.000,- - f 25.000,-	7	}	4	}
f 25.000,- - f 100.000,-	1		5	
f 100.000,- en meer	1		-	
Totaal	78		59	
Gemiddeld per bedrijf in 5 jaar	f 3.780,-		f 5.530,-	

Bij ongeveer 70% van de geënquêteerden kwamen in het geheel geen incidentele vermogensmutaties voor. Bij slechts 13% van de ondervraagden was het meer dan f 5.000,-. Het hoogste bedrag bij de eigenaars was f 147.000,- en bij de pachters f 74.000,-.

3.3.2 Schenkingen en erfenissen

Tabel 3.8 geeft een overzicht van de spreiding in ontvangen schenkingen en erfenissen. Ongeveer 1/3 gedeelte van de ondernemers ontving in de vijfjarige periode niets of minder dan f 5.000,-. Ongeveer dertig procent van alle geënquêteerden ontving min of meer regelmatig (dat is minstens in vier van de vijf jaren van de vijfjarige periode) een schenking van ouders, meestal f 2.000,- per jaar. Ongeveer tien procent van de geënquêteerden kwam mede als gevolg van ontvangen erfenissen tot een totaal bedrag boven f 30.000,-. Het hoogste bedrag over 5 jaar was bij de eigenaars + f 59.000,- en bij de pachters ruim f 46.000,-

Tabel 3.8 Spreiding van de som van erfenissen en schenkingen gedurende tijdvak 1968 t/m 1972

Ontvangen in 1968 t/m 1972	78 eigenaars		59 pachters	
Geen	9	12%	5	9%
Tot f 5.000,-	18	23%	15	25%
f 5.000,- - f 10.000,-	17	22%	13	22%
f 10.000,- - f 15.000,-	14	18%	3	5%
f 15.000,- - f 20.000,-	4	5%	10	17%
f 20.000,- - f 25.000,-	7	9%	2	3%
f 25.000,- - f 30.000,-	1	1%	5	9%
f 30.000,- - f 40.000,-	4	10%	4	10%
f 40.000,- - f 50.000,-	3		2	
f 50.000,- en meer	1		-	
	78	100%	59	100%
Rekenkundig gemiddelde per bedr.	f 11.680,-		f 12.690,- 1)	
Mediaan	" 8.000,-		" 7.860,-	

Samenvattend blijkt, dat bijna 20% van de ondernemers aan incidentele vermogensmutaties + erfenissen + schenkingen een bedrag van meer dan f 25.000,- heeft ontvangen. Voor de betreffende ondernemers betekent dit meer armslag bij de financiering van bedrijfsvergrotingen.

- 1) De pachters die in de 5-jarige periode eigenaar werden ontvingen gemiddeld hogere schenkingen (vooral in het jaar dat de boerderij werd overgenomen) dan de overige pachters die pachter bleven. De "nieuwe eigenaars" ontvingen in 5 jaar gemiddeld bijna f 20.000,- per ondernemer tegen gemiddeld bijna f 9.000,- door de overige pachters.

3.4 Vermogenstoening door herwaardering

De vermogenstoening door herwaardering (zie ook 3.2) heeft betrekking op de volgende activa:

	eigenaars	pachters 1)
grond	f 10.400,-	f 7.400,-
gebouwen	" 22.700,-	" 9.900,-
overdrachtskosten	" 1.250,-	" - 100,-
pachtersinvesteringen	" 250,-	" 550,-
dode inventaris	" 3.850,-	" 4.500,-
veestapel	" 22.850,-	" 21.050,-
	<u>f 61.300,-</u>	<u>f 43.300,-</u>

Een vermogenstoening door herwaardering ontstaat indien het verschil tussen bedrijfseconomische en fiscale waarde op de balans per 31-12-1972 groter is dan het overeenkomstige verschil op de balans per 1-1-1968 (uiteraard, indien hierbij de bedrijfseconomische waardering hoger is dan de fiscale). In bijlage 2 zijn hierover nadere gegevens opgenomen.

Zowel voor de gebouwen als voor de dode inventaris verschillen de toegepaste jaarlijkse afschrijvingspercentages bij de herwaardering heel weinig met de gemiddelde afschrijvingspercentages die in de fiscale boekhouding werden gehanteerd. Het verschil door herwaardering kan dus voor een belangrijk deel worden toegeschreven aan de stijging van de prijzen. In feite is de herwaardering nog iets groter omdat de fiscale afschrijvingen als basis zijn genomen.

Anders ligt dit bij de herwaardering van de veestapel. In de fiscale boekhouding wordt de prijsontwikkeling vertraagd gevolgd. Tegenover een prijsstijging van 50% volgens bedrijfseconomische waardering, stegen de prijzen van rundvee op de fiscale balans in de 5-jarige periode slechts met gemiddeld ongeveer 13%.

- 1) Een specificatie van de vermogenstoening door herwaardering bij de drie groepen waarin de pachters verdeeld kunnen worden is als volgt:

	groep A	groep B	groep C
grond, gebouwen, overdrachtskosten en pachtersinvesteringen	f 36.000,-	f 2.000,-	f 15.600,-
dode inventaris	" 5.100,-	" 3.500,-	" 5.200,-
veestapel	" 19.000,-	" 20.400,-	" 24.000,-
	<u>f 60.100,-</u>	<u>f 25.900,-</u>	<u>f 44.800,-</u>

A: pachters die eigenaar werden; B: volledig pachter gebleven;
C: pachters met wat grond en/of gebouwen in eigendom.

De veestapel is bij de eigenaars sterker toegenomen dan bij de pachters. De rundveestapel nam in aantal toe met gemiddeld 70%. De toeneming van de varkensstapel was nog groter, namelijk met + 130%.

Het verschil door herwaardering veestapel heeft voor het belangrijkste deel betrekking op de rundveehouderij. Globaal zijn de bedragen als volgt te specificeren:

- bij de eigenaars: + f 20.350,- rundvee en + f 2.500,- intensieve veehouderij
- bij de pachters : + f 19.900,- rundvee en + f 1.150,- intensieve veehouderij.

3.5 Mutaties in de balansposten per type bedrijf

In tabel 3.9 a en b zijn de mutaties in de balansposten per groep bedrijven afzonderlijk opgenomen 1). De grootste stijging van het balanstotaal kwam voor bij de bedrijven met intensieve veehouderij, met name door investeringen in bedrijfsgebouwen en in de veestapel.

Het totale vermogen nam toe met gemiddeld f 135.900,- per bedrijf. Hiervan was f 95.200,-, dat is 70%, toeneming van eigen vermogen. De geringste vermogenstoename heeft uiteraard de groep kleine bedrijven beneden 90 sbe. Bij deze bedrijven werd zelfs nog een gedeelte van het vreemd vermogen op lange termijn vervangen door eigen vermogen.

De groep bedrijven met de grootste "groei" (gemiddeld 107 sbe in 5 jaar) zijn de bedrijven met meer dan 50% intensieve veehouderij. De totale vermogenstoename ad. f 209.050,- bestond hier voor slechts 53% uit eigen vermogen. Dit percentage is lager dan het overeenkomstige gemiddelde van alle andere groepen bedrijven.

3.6 Mutaties in eigen vermogen

Het eigen vermogen volgens de bedrijfseconomische balans steeg in de periode 1-1-1968 - 31-12-1972 bij de eigenaars met gemiddeld f 102.600,- en bij de pachters met gemiddeld f 85.400,-. Bij beide groepen werd, mede hierdoor de verhouding eigen vermogen in % van het balanstotaal gemiddeld gunstiger: bij de eigenaars een verbetering van 38% tot 55% en bij de pachters van 45% tot 58% 2). De toeneming van het eigen vermogen is als volgt tot stand gekomen:

- 1) Meer gegevens over groepsgemiddelden per type bedrijf zijn opgenomen in de bijlagen 4 t/m 11.
- 2) Voor de drie groepjes pachters waren deze percentages als volgt:

	1-1-'68	31-12-'72
A: pachters die eigenaar werden	53%	52%
B: volledig pachter gebleven	41%	70%
C: pachters met wat grond en/of gebouwen in eigendom	41%	61%

Tabel 3.9 a Toeneming bedragen op bedrijfseconomische balans (verschil tussen moment van bedrijfsovername en 5 jaar later) (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	Bedrijfstype in 1973				Weidebedrijven				Akkerbouw		Gemengde bedrijven met:		
	Alle be- drijven	Kleine bedrijven	90-110	110-150	150 sbe	en meer	akkerbouw	en gemengd	akkerbouw	overw.	30-50%	50% e.m.	
Aantal bedrijven per groep	137	20	20	18	18	17	9	17	17	17	17	17	
Activa													
Vastgelegde middelen													
grond	22.150	6.900	15.750	32.750	27.800	38.750	25.600	26.200	13.750				
gebouwen	37.550	7.800	22.350	35.550	39.400	36.100	26.600	54.200	86.200				
pachtersinvesteringen	850	-	1.650	600	1.700	3.900	50	300	-				
veestapel	49.200	23.450	31.050	53.550	69.700	14.200	46.200	68.200	77.300				
dode inventaris	13.750	4.350	6.150	13.950	26.900	15.200	9.350	18.150	19.400				
veldinventaris	-	50	-	-	-	300	-	250	-				
ledenkapitaal	2.650	1.900	2.000	2.950	3.900	950	2.600	3.800	2.600				
subtotaal	126.100	44.300	78.950	139.350	169.100	109.400	110.250	170.600	199.250				
Vlottende en liquide middelen													
voorraden	1.250	-	300	100	850	1.050	250	1.000	1.250				
voortuitbetaalde kosten	200	-	-	-	350	200	150	200	850				
vorderingen	6.150	2.850	3.700	4.900	7.700	8.500	4.950	6.900	11.800				
lopende rekening bij banken	1.050	-1.100	400	2.150	1.600	250	2.800	2.850	-				
kas en giro	200	400	-	400	100	-	50	500	350				
effecten	-	100	-	550	-	450	-	-	-				
spaarbanksaldi	1.050	2.150	5.650	-	350	-	300	-	-				
subtotaal	9.800	4.000	9.750	8.150	8.750	30.950	8.500	9.750	9.800				
Totaal toeneming	135.900	48.300	88.700	147.500	177.850	140.350	118.750	180.350	209.050				

Tabel 3.9 b Toeneming bedragen op bedrijfseconomische balans (verschil tussen moment van bedrijfsovername en 5 jaar later) (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	Bedrijfstype in 1973				Weidebedrijven		Akkerbouw		Gemengde bedrijven met:	
	Alle be- drijven	Kleine bedrijven tot 90 sbe	90-110 sbe	110-150 sbe	150 sbe en meer	akkerbouw	en gemengd akkerbouw	overw. rundvee	30-50% intens.	50% e.m. veehouderij
Aantal bedrijven per groep	137	20	20	18	18	9	18	17	17	17
Passiva										
Vreemd verm. op lange termijn										
leningen van:										
ouders	- 4.450	- 6.850	- 4.850	- 950	- 6.000	5.750	-	250	- 7.100	-10.300
schoonouders	450	-	150	-	450	6.800	-	150	- 900	2.300
andere familie	600	250	- 2.100	50	850	250	-	1.600	4.350	-
andere particulieren	350	-	-	-	-	-	-	2.500	-	-
Rabo-banken	22.850	- 3.150	4.050	38.450	48.450	10.400	-	10.350	34.600	40.100
overige banken	1.900	-	2.350	-	-	-	-	-	4.800	7.650
Overheid	0	-	-	-	-	-	-	150	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	4.050	-	3.200	600	1.400	-	-	1.450	5.650	19.700
contractpartners fok-/ mestcontract	2.600	-	700	-	-	-	-	2.450	4.500	12.800
Huurkoopschulden	400	50	150	-	1.750	-	-	-	150	850
subtotaal	28.750	- 9.700	3.650	37.500	46.000	23.200	-	18.100	46.050	73.100
Vreemd verm. op korte termijn										
leverancierskrediet	5.400	1.750	5.150	5.150	3.900	2.950	-	3.650	5.750	14.750
overige bedrijfsschulden	3.050	200	1.450	4.600	6.350	1.950	-	2.250	4.350	3.200
lopende rekening bij banken	3.500	2.000	3.850	2.450	4.300	4.900	-	1.150	2.650	7.550
subtotaal	11.950	3.950	10.450	12.200	14.550	9.800	-	7.050	12.750	25.500
Eigen vermogen	95.200	54.050	74.600	97.800	117.300	107.350	-	93.600	121.550	110.450
Totaal toeneming	135.900	48.300	88.700	147.500	177.850	140.350	-	118.750	180.350	209.050
Toeneming eigen vermogen										
in % van totale toeneming	70%	112%	84%	66%	66%	76%	-	79%	67%	53%

Tabel 3.10 Spreiding van eigendoms- en pachtbedrijven naar eigen vermogen

Eigen vermogen	78 eigenaars per		59 pachters per		Totaal (in %) per	
	1-1-1968	31-12-1972	1-1-1968	31-12-1972	1-1-1968	31-12-1972
Tot f 10.000,-	1	-	4	-	3	-
f 10.000,- - f 30.000,-	9	1	36	-	33	1
f 30.000,- - f 60.000,-	38	2	18	5	41	5
f 60.000,- - f 100.000,-	25	7	1	24	19	22
f 100.000,- - f 150.000,-	5	25	-	20	4	33
f 150.000,- - f 200.000,-	-	24	-	6	-	22
f 200.000,- - f 250.000,-	-	13	-	3	-	12
f 250.000,- - f 300.000,-	-	4	-	1	-	4
f 300.000,- en meer	-	2	-	-	-	1
Totaal	78	78	59	59	100%	100%
Rekenkundig gemiddelde	f 56.300,-	f 158.900,-	f 27.050,-	f 112.450,-		
Mediaan	" 53.800,-	" 154.500,-	" 24.000,-	" 105.000,-		

	eigenaars	pachters
besparingen (zie ook 5)	f 25.840,-	f 23.880,- 1)
incidentele vermogensmutaties (zie 3.3.1)	" 3.780,-	" 5.530,- 1)
schenken en erfenissen (zie 3.3.2)	" 11.680,-	" 12.690,- 1)
herwaardering (zie 3.4)	" 61.300,-	" 43.300,-
totaal (zie ook bijlage 2)	<u>f 102.600,-</u>	<u>f 85.400,-</u>

Tabel 3.10 geeft een overzicht van de spreiding naar omvang van eigen vermogen per 1-1-1968 en per 31-12-1972.

Zoals uit voorgaande cijfers blijkt is het grootste verschil tussen eigenaars en pachters m.b.t. de vermogenstoename, de post herwaardering: bij de eigenaars f 18.000,- meer dan bij de pachters. Bij de pachters maakt de herwaarderingswinst 50% van de totale toename uit; bij de eigenaars zelfs 60%.

Een overzicht van de spreiding van de geëquêeerden naar toename van het eigen vermogen tussen 1-1-1968 en 31-12-1972 is opgenomen in tabel 3.11.

Tabel 3.11 Spreiding van de geëquêeerden naar toename eigen vermogen gedurende tijdvak 1-1-1968 - 31-12-1972 (volgens bedrijfseconomische balans)

	Eigenaars		Pachters	
Afneming:				
tot f 25.000,-	1	(1%)	-	
Toename:				
tot f 25.000,-	1		2	
f 25.000,- - f 50.000,-	8	(12%)	8	(17%)
f 50.000,- - f 75.000,-	6		19	
f 75.000,- - f 100.000,-	30	(46%)	12	(52%)
f 100.000,- - f 125.000,-	14		7	
f 125.000,- - f 150.000,-	5		6	
f 150.000,- - f 175.000,-	7	(36%)	3	(29%)
f 175.000,- - f 200.000,-	2		1	
f 200.000,- - f 225.000,-	1		1	
f 225.000,- - f 250.000,-	1	(5%)	-	(2%)
f 250.000,- - f 275.000,-	2		-	
Totaal	78	(100%)	59	(100%)
Rekenkundig gemiddelde	f 102.600,-		f 85.400,-	
Mediaan	" 94.800,-		" 76.500,-	

1) Zie voor de bedragen per jaar: tabellen 5.1 en 5.2.

Hierbij moet men wel bedenken, dat bij de bepaling van het eigen vermogen per 31-12-1972 geen rekening is gehouden met dan nog verschuldigde belastingen over de periode 1968 t/m 1972. De twee grootste "groeiers" b.v. hebben beide per 31-12-1972 nog een belastingschuld van + f 35.000,- die eigenlijk nog op deze "groei" in mindering zou moeten worden gebracht.

Een overzicht van de spreiding van percentage eigen vermogen en de mutaties hierin tussen 1967 en 1973 is opgenomen in tabel 3.12.

Per 1-1-1968 was van 72 bedrijven, dat is meer dan 50% van het totaal, het eigen vermogen minder dan 40% van het balanstotaal. Van deze 72 bedrijven waren er per 31-12-1972 nog maar 14 over met een percentage beneden 40%. De meeste bedrijven zijn dus in 5 jaar één of meer intervallen "opgeschoven". Van sommige bedrijven is het percentage nog al fors gestegen, mede als gevolg van schenkingen en incidentele vermogensmutaties. Zonder deze ontvangen schenkingen en incidentele vermogensmutaties zouden per 31-12-1972 van genoemde 72 bedrijven in plaats van 14 nog 30 bedrijven, minder dan 40% eigen vermogen hebben gehad (zie bijlage 1).

Van de overige 65 bedrijven met aanvankelijk meer dan 40% eigen vermogen waren er vijf jaar later slechts 4 bedrijven beneden deze grens van 40% terecht gekomen.

Volgens tabel 3.12 zijn, bij een klassebreedte van 10% eigen vermogen, na verloop van 5 jaar de volgende verschuivingen opgetreden: 18 ondernemers bleven in dezelfde klasse, 106 stegen een of meer klassen en 13 ondernemers kwamen in een lagere klasse. Tot de laatste groep behoren o.a. 6 pachters die eigenaars werden en 6 eigenaars met meestal lage bedrijfsresultaten (dus ontsparingen).

3.7 Mutaties in eigen vermogen per type bedrijf

In tabel 3.13 zijn de mutaties in het eigen vermogen per type bedrijf weergegeven. De toeneming door herwaardering is het hoogst bij de bedrijven met intensieve veehouderij en de weidebedrijven. Bij de gemengde bedrijven met intensieve veehouderij wordt de grootste bijdrage hiervoor geleverd door de herwaardering van bedrijfsgebouwen, terwijl bij de weidebedrijven de grootste bijdrage geleverd wordt door de herwaarderingswinst op de veestapel.

De vermogenstoename door herwaardering van de veestapel komt voor slechts 9% voor rekening van de varkenshouderij, dus 91% betreft de rundveehouderij. Om de volledige toeneming van eigen vermogen te kunnen geven zijn op tabel 3.13 ook de besparingen, incidentele vermogensmutaties en ontvangen schenkingen opgenomen.

Tabel 3.12 Mutaties in eigen vermogen in procenten van balanstotaal (volgens bedrijfseconomische balans)

Eigen vermogen in % balans- totaal in 1968		Aantal bedrijven eige- pach- totaal naars ters		Waarvan in 1973 een eigen vermogen in % van balanstotaal van ... %										
				tot	10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90 e.m.
tot 10%	1	1	2	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-
10 - 20%	4	2	6	1	-	-	-	1	2	2	-	-	-	-
20 - 30%	21	9	30	-	-	-	-	4	8	7	6	3	1	-
30 - 40%	21	13	34	-	-	-	-	5	8	8	9	2	-	1
40 - 50%	19	12	31	-	-	-	-	3	5	8	7	3	3	2
50 - 60%	8	10	18	-	-	-	-	-	1	3	7	3	1	3
60 - 70%	2	5	7	-	-	-	1	-	1	1	3	-	1	-
70 - 80%	2	2	4	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	2
80 - 90%	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1
90% en meer	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Totaal	78	59	137	1	-	-	3	14	25	30	32	15	7	10

waarvan: eigenaars		78		1	-	-	1	9	17	17	23	6	2	2
" : pachters 1)		59		-	-	-	2	5	8	13	9	9	5	8

1) Specificatie van de pachters:														
A: eigenaar geworden		20		-	-	-	1	4	4	5	3	3	-	-
B: volledig pachter gebleven		20		-	-	-	-	-	3	2	1	5	3	6
C: pachters met wat grond en/of ge- bouwen in eigendom		19		-	-	-	1	1	1	6	5	1	2	2

Tabel 3.13 Samenvatting mutaties in eigen vermogen op bedrijfseconomische balans gedurende 5-jarige periode per type bedrijf (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	Bedrijfstype in 1973			Alle be-		Kleine bedrijven		Weidebedrijven		Akkerbouw		Gemengde bedrijven	
	drijven	tot 90 sbe	90-110 sbe	110-150 sbe	150 sbe	en meer	akkerbouw	overw	30-50% intens.	50% e.m.	50% e.m.	overw	50% e.m.
Aantal bedrijven per groep	137	20	20	18	18	9	17	17	17	17	17	17	17
Aantal sbe: in 1968	95	65	79	91	112	130	98	114	114	114	114	114	114
" : in 1973	149	75	101	131	179	202	137	190	221	221	221	221	221
" : toenem. in 5 jr.	54	10	22	40	67	72	47	92	107	107	107	107	107
Mutaties													
Besparingen	25.000	13.450	14.830	23.730	28.900	45.700	31.270	33.020	22.000	22.000	22.000	22.000	22.000
Incidentele vermogens-													
mutaties	4.530	6.730	9.050	6.740	2.150	4.780	1.980	1.110	2.840	2.840	2.840	2.840	2.840
Ontvangen schenkingen/													
erfenissen	12.120	7.670	9.170	13.730	15.100	15.670	10.000	16.270	12.160	12.160	12.160	12.160	12.160
Totale toename eigen ver-													
mogen fiscale balans	41.650	27.850	33.050	44.200	46.150	66.150	43.250	50.400	37.000	37.000	37.000	37.000	37.000
Treneming door herwaarding:													
grond	9.100	3.850	9.000	9.500	7.200	14.550	8.050	15.200	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000
gebouwen	17.200	7.650	12.900	11.000	16.750	9.900	13.200	26.150	39.600	39.600	39.600	39.600	39.600
overdrachtkosten	650	1.050	400	-	600	-	1.100	900	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500
pachtersinvesteringen	400	50	1.050	350	800	1.150	-	50	-	-	-	-	-
dode inventaris	4.150	1.500	2.400	3.500	6.050	9.250	3.250	4.300	5.900	5.900	5.900	5.900	5.900
veestapel 1)	22.050	12.100	15.800	29.300	39.750	6.900	24.750	24.550	17.450	17.450	17.450	17.450	17.450
Totale toenameing door													
herwaarding	53.550	26.200	41.550	53.600	71.150	41.200	50.350	71.150	73.450	73.450	73.450	73.450	73.450
Totale toenameing eigen ver-													
mogen bedrijfsecon. balans	95.200	54.050	74.600	97.800	117.300	107.350	93.600	121.550	110.450	110.450	110.450	110.450	110.450
1) Waarvan voor varkens	1.900	150	700	-	-	-	1.500	4.450	7.200	7.200	7.200	7.200	7.200

4. De inkomensvorming

4.1 Het totale gezinsinkomen

Het gezinsinkomen dat is berekend uit de fiscale boekhouding bestaat uit bedrijfswinst en overige inkomsten (zie tabellen 4.1 en 4.2).

4.1.1 Bedrijfswinst

De bedrijfswinst is de vergoeding voor de arbeid van de ondernemer en meewerkende echtgenote (en in enkele gevallen ook meewerkende gezinsleden) en voor het eigen vermogen in het bedrijf. De bedrijfswinst was per jaar bij de eigenaars gemiddeld f 16.200,- en bij de pachters f 16.300,-. Dit is per arbeidskracht 1) resp. f 12.000,- en f 12.400,-.

Ter vergelijking: het berekend loon voor de ondernemer, dat in de LBI-boekhoudingen wordt berekend op basis van de CAO in de landbouw bedroeg (inclusief sociale lasten, maar zonder overuren) in het tijdvak 1968/79 t/m 1972/73 in totaal voor 5 jaar + f 75.000,-. Dit is gemiddeld per jaar f 15.000,-.

Verschillende geënquêteerden hebben leningen bij familie opgenomen tegen een rentevergoeding die aanmerkelijk lager is dan de geldende rentevergoeding bij banken op datzelfde moment van opname. Ook komt soms familiepacht voor tegen een lagere pacht prijs dan de "normale". Deze "meevallers" die niet als kosten zijn opgenomen, dus in de bedrijfswinst zijn begrepen, zijn per bedrijf per jaar als volgt: voor de eigenaars f 1.100,- rente en voor de pachters f 600,- rente + f 200,- pacht.

De spreiding van de geënquêteerden naar gemiddelde bedrijfswinst per jaar gedurende de periode 1968 t/m 1972 is opgenomen in tabel 4.3. Zowel bij de pachters als bij de eigenaars is de mediaan + f 15.000,- per jaar. Van de 7 bedrijven boven gemiddeld f 30.000,- per jaar waren 4 bedrijven met intensieve veehouderij 2 akkerbouwbedrijven en 1 weidebedrijf.

Uit tabel 4.3 blijkt o.a. dat van de geënquêteerden met gemiddeld minder dan 90 sbe, toch nog een derde deel van de 33 ondernemers meer dan f 15.000,- bedrijfswinst per jaar behaalde. Voor de groep van 90-110 sbe waren dit er 13 van de 29.

- 1) Zie tabel 2.8 over de arbeidsbezetting. Het gemiddelde van de arbeidsbezetting aan het begin en aan het einde van de 5-jarige periode was: bij de eigenaars 1,34 en bij de pachters 1,32 omgerekende arbeidskracht.

Tabel 4.1 Gezinsinkomen en besteedbaar inkomen volgens de fiscale boekhouding van 78 eigenaars (gemiddeld per bedrijf in gld.) 1)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972	1973 2)
Bedrijfswinst	9.390	14.650	13.310	16.490	27.030	80.870	25.760
Neveninkomsten	60	80	110	240	270	760	580
Rente en overige privé-inkomsten	120	170	200	260	280	1.030	630
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	80	130	160	220	260	850	160
Totaal gezinsinkomen	9.650	15.030	13.780	17.210	27.840	83.510	27.130
af: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	270	800	2.690	5.340	4.350	13.450	4.930
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	9.380	14.230	11.090	11.870	23.490	70.060	22.200

1) Zie ook tabel 5.1.

2) De gegevens van 1973 hebben betrekking op slechts 33 bedrijven (zie ook bijlage 12 en 9.3).

Tabel 4.2 Gezinsinkomen en besteedbaar inkomen volgens de fiscale boekhouding van 59 pachters
(gemiddeld per bedrijf in gld.) 1)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972	1973 2)
Bedrijfswinst	10.380	15.280	14.240	17.970	23.700	81.570	23.430
Neveninkomsten	150	260	310	600	970	2.290	590
Rente en overige privé-inkomsten	190	190	200	190	200	970	200
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	50	150	290	430	510	1.430	560
Totaal gezinsinkomen	10.770	15.880	15.040	19.190	25.380	86.260	24.780
af: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	490	1.340	3.430	5.350	4.800	15.410	5.700
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	10.280	14.540	11.610	13.840	20.580	70.850	19.080

1) Zie ook tabel 5.2.

2) De gegevens van 1973 hebben betrekking op slechts 40 bedrijven (zie ook bijlage 13 en 9.3).

1) Het gemiddeld aantal sbe per jaar dat hier per bedrijf werd berekend is het gemiddelde van de aantallen per mei 1968 en per mei 1973.

4.1.2 Overige inkomsten

De specificatie van de overige inkomsten gedurende de 5-jarige periode is per bedrijf als volgt:

	per eigenaar	per pachter
neveninkomsten	f 760,-	f 2.290,-
rente en overige privé-inkomsten	" 1.030,-	" 970,-
uitkeringen van verzekeringen	" 850,-	" 1.430,-
	<u>f 2.640,-</u>	<u>f 4.690,-</u>

- De neveninkomsten hebben betrekking op loon van de ondernemer of van de echtgenote voor werkzaamheden buiten bedrijf, op presentiegelden en andere bijverdiensten. Slechts bij 19 bedrijven (9 eigenaars en 10 pachters) waren de neveninkomsten meer dan f 1.000,-. Hiervan 13 onder f 5.000,- en 6 boven f 5.000,-.
- Rente en overige privé-inkomsten hebben voornamelijk betrekking op rente van de spaarbank, uitkering spaarbeleg.
- De uitkeringen van verzekeringen kunnen betrekking hebben op uitkeringen wegens arbeidsongeschiktheid, uitkering van verworven pensioenrechten, kinderbijslag.

4.1.3 Het totale gezinsinkomen

Het totale gezinsinkomen per jaar, is bij de eigenaars gemiddeld f 16.700,- (bestaande uit f 16.200,- bedrijfswinst en f 500,- overige inkomsten) en bij de pachters f 17.200,- (bestaande uit f 16.300,- bedrijfswinst en f 900,- overige inkomsten).

4.2 Besteedbaar inkomen; belastingen

Het besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf, dat is het totale gezinsinkomen, verminderd met betalingen voor inkomsten- en vermogensbelasting en premies AOW/AWW/AKW en AWBZ is opgenomen in de tabellen 4.1 en 4.2.

Voor belastingen en premieheffingen voor genoemde volksverzekeringen werd door de eigenaar gemiddeld 16% en door de pachter gemiddeld 18% van het totale gezinsinkomen betaald. Indien rekening wordt gehouden met nog verschuldigde belasting en premie per 31-12-1972 (zie 3.2) zou zowel voor de pachter als voor de eigenaar de som van belasting + premieheffingen gemiddeld + 25% van het totale gezinsinkomen bedragen.

De betalingen voor belastingen en premieheffingen kwamen heel langzaam op gang en bedroegen in % van het gezinsinkomen: in 1968: 4%; in 1969: 7%; in 1970: 21%; in 1971: 29%; in 1972 17% en in 1973: 21%.

Tabel 4.4 Gezinsinkomen en besteedbaar inkomen (gemiddeld per bedrijf per jaar in gld.) van de verschillende bedrijfstypen 1)

Omschrijving	Bedrijfstype in 1973		Alle be- drijven		Kleine bedrijven tot 90 sbe		90-110 sbe		Weidebedrijven 110-150 sbe		150 sbe en meer		Akkerbouw en gemengd akkerbouw		Gemengde bedrijven met: overw. 30-50% 50% e.m. rundvee intens. veehouderij	
Bedrijfswinst	16.240		11.110		12.800		15.880		18.670		24.000		17.240		18.940	
Neveninkomsten	280		1.040		440		30		20		250		170		80	
Rente en ov. privé-inkomsten	200		200		290		200		70		710		250		90	
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	220		90		250		360		170		260		260		170	
Totaal gezinsinkomen	16.940		12.440		13.780		16.470		18.930		25.220		17.920		19.280	
af: belastingen, premies volksverzekeringen	2.860		2.310		2.530		2.940		3.120		5.250		2.830		3.130	
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	14.080		10.130		11.250		13.530		15.810		19.970		15.090		16.150	
Belasting enz. in % van gezinsinkomen	17%		19%		18%		18%		16%		21%		16%		16%	

1) Zie ook tabel 5.6.

4.3 Besteedbaar inkomen per jaar per type bedrijf

In tabel 4.4 is over het tijdvak 1968 t/m 1972 het gemiddeld gezinsinkomen en besteedbaar inkomen per bedrijf per jaar berekend van de verschillende groepen bedrijven. Het bedrag van de belasting + premies is berekend in een percentage van het gezinsinkomen. Het hoogste percentage komt voor bij de bedrijven met het hoogste inkomen (akkerbouw) of de groep met relatief veel ongehuwde ondernemers (groep tot 90 sbe).

5. Inkomensbesteding; besparing

5.1 Gezinsuitgaven

De tabellen 5.1 en 5.2 geven voor elk jaar afzonderlijk een specificatie van de totale gezinsuitgaven bij de eigenaars en bij de pachters. Tot de gezinsuitgaven zijn hier ook gerekend de betaalde premies van de vrijwillige arbeidsongeschiktheidsverzekering en premies van andere vrijwillige verzekeringen (levensverzekeringen). Vijf en tachtig procent van de geënquêteerden heeft een arbeidsongeschiktheidsverzekering afgesloten. De stijging van de premiebetaling in de loop der jaren duidt op verhoging van het verzekerde bedrag.

Genoemde tabellen bevatten gezinsuitgaven, ontleend aan fiscale boekhoudingen. Het is zinvol deze gegevens te toetsen aan enkele andere uitkomsten, niet ontleend aan fiscale administraties. In tabel 5.3 worden daartoe enkele gegevens vergeleken namelijk:

- a. de gemiddelde gezinsuitgaven van alle bij dit onderzoek betrokken eigenaars en pachters;
- b. het berekende besteedbare inkomen, gebaseerd op het CAO-jaarloon (zonder overuren) van vakarbeider A in de landbouw met twee kinderen;
- c. de gemiddelde gezinsuitgaven op landbouwbedrijven, groter dan 5 ha (exclusief tuinbouwbedrijven) 1).

De gezinsuitgaven van de bij het onderzoek betrokken eigenaars en pachters liggen betrekkelijk dicht bij het berekende besteedbare inkomen, dat is gebaseerd op het CAO-jaarloon (zonder overuren) van personen die in de landbouw werkzaam zijn. Het verschil dat in 1968 nog 25% bedroeg (lager bij de onderzochte bedrijven) verminderde tot ongeveer 5% in 1973.

De gemiddelde gezinsuitgaven op landbouwbedrijven, groter dan 5 ha, waren aanmerkelijk hoger dan het besteedbaar inkomen, gebaseerd op CAO-jaarloon. In de eerste 4 jaar ruim 40% hoger, in 1972 en 1973 ruim 60 hoger.

De lagere gezinsuitgaven van de bij het onderzoek betrokken eigenaars en pachters kunnen voor een belangrijk deel worden verklaard door:

- a. tien procent van de bij het onderzoek betrokken ondernemers was in 1973 nog ongehuwd;
- b. de gezinsgrootte van de gehuwde ondernemers was in 1973 ge-

1) Zie: "Het Landbouwkrediet in Nederland", LEI-RABO uitgave, tabel 1.4.

Tabel 5.1 Gezinsuitgaven en besparingen volgens de fiscale boekhouding van 78 eigenaars
(gemiddeld per bedrijf in gld.) 1)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972	1973 2)
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	9.380	14.230	11.090	11.870	23.490	70.060	22.200
Gezinsuitgaven							
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	3.490	4.710	5.510	6.270	6.850	26.830	7.810
Bijzondere huishoudelijke uitgaven	1.030	760	640	470	690	3.590	720
Premie arbeidsongeschiktheids- verzekering	350	440	480	540	690	2.500	860
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	240	310	330	400	410	1.690	490
Privégebruik auto	130	230	360	660	770	2.150	850
Huurwaarde woning	430	510	530	560	620	2.650	600
Buitengewone lasten (ziektekosten)	470	720	950	1.120	1.390	4.650	1.610
Schenken	10	30	30	30	60	160	80
Totale gezinsuitgaven	6.150	7.710	8.830	10.050	11.480	44.220	13.020
Saldo: besparingen	3.230	6.520	2.260	1.820	12.010	25.840	9.180
Bij: incidentele vermogensmutaties	60	380	2.260	810	270	3.780	70
" : erfenissen en schenkingen	3.010	2.550	1.980	1.320	2.820	11.680	1.250
Toeneming van eigen vermogen (fiscaal)	6.300	9.450	6.500	3.950	15.100	41.300	10.500
Spaarquote 3)	34	46	20	15	51	37	41

1) Zie ook tabel 4.1.

2) De gegevens van 1973 hebben betrekking op slechts 33 bedrijven (zie ook bijlage 12 en 9.3).

3) Spaarquote: besparingen in % van besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf.

Tabel 5.2 Gezinsuitgaven en besparingen volgens de fiscale boekhouding van 59 pachters (gemiddeld per bedrijf in gld.) 1)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972	1973 2)
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	10.280	14.540	11.610	13.840	20.580	70.850	19.080
Gezinsuitgaven							
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	4.080	5.220	6.050	7.000	8.050	30.400	8.900
Bijzondere huishoudelijk uitgaven	1.450	410	550	560	300	3.270	460
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	370	390	510	570	700	2.540	720
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	200	250	250	290	390	1.380	390
Privégebruik auto	140	220	310	590	710	1.970	820
Huurwaarde woning	360	420	460	510	540	2.290	510
Buitengewone lasten (ziektekosten)	540	760	1.000	1.210	1.480	4.990	1.930
Schenken	0	10	40	20	60	130	50
Totale gezinsuitgaven	7.140	7.680	9.170	10.750	12.230	46.970	13.780
Saldo: besparingen	3.140	6.860	2.440	3.090	8.350	23.880	5.300
Bij: incidentele vermogensmutaties	960	20	500	3.500	550	5.530	330
" : erfenissen en schenkingen	3.000	1.470	2.160	3.310	2.750	12.690	1.470
Toeneming van eigen vermogen (fiscaal)	7.100	8.350	5.100	9.900	11.650	42.100	7.100
Spaarquote 3)	31	47	21	22	41	34	28

1) Zie ook tabel 4.2.

2) De gegevens van 1973 hebben betrekking op slechts 40 bedrijven (zie ook bijlage 13 en 9.3).

3) Spaarquote: besparingen in % van besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf.

Tabel 5.3 Vergelijking gezinsuitgaven

Gezinsuitgaven van pachters en eigenaars, betrokken bij dit onderzoek	Besteedbaar inkomen, gebaseerd op CAO-jaarloon in de landbouw	Gemiddelde gezinsuitgaven op landbouwbedrijven, groter dan 5 ha 1)
1968 : f 6.600,-	1968/69 : f 8.800,-	1968/69 : f 12.800,-
1969 : " 7.700,-	1969/70 : " 9.400,-	1969/70 : " 13.600,-
1970 : " 9.000,-	1970/71 : " 10.500,-	1970/71 : " 14.800,-
1971 : " 10.400,-	1971/72 : " 11.700,-	1971/72 : " 16.900,-
1972 : " 11.800,-	1972/73 : " 13.000,-	1972/73 : " 21.200,-
1973 : " 13.400,-	1973/74 : " 14.200,-	1973/74 : " 23.000,-

1) Zie "Het Landbouwkrediet in Nederland", LEI-RABO uitgave, tabel 1.4.

De hier vermelde gezinsuitgaven zijn uiteraard gemiddelden van bedrijven van verschillende bedrijfstypen. Ten opzichte van dit gemiddelde van alle bedrijven waren de betreffende cijfers van de akkerbouwbedrijven ongeveer 20 à 25% hoger, van de weidebedrijven ruim 10% lager en van de gemengde bedrijven ongeveer gelijk aan het gemiddelde.

Tabel 5.4 Spreiding van de (gehuwde) geënquêteerden naar omvang van de huishoudelijke uitgaven
(inclusief verbruik uit eigen bedrijf, maar exclusief bijzondere huishoudelijke uitgaven)
totaal 123 waarnemingen per jaar

Bedrag per jaar	Procentuele verdeling in:						gemiddeld per jaar in 68/72
	1968	1969	1970	1971	1972	1973	
tot f 2.000,-	14	3	2	1	-	-	-
f 2.000,- - f 4.000,-	41	25	9	3	2	-	10
f 4.000,- - f 6.000,-	34	40	41	26	20	11	41
f 6.000,- - f 8.000,-	8	27	33	44	41	32	40
f 8.000,- - f 10.000,-	2	2	14	20	24	32	6
f 10.000,- - f 12.000,-	1	2	1	3	7	18	3
f 12.000,- - f 14.000,-	-	-	-	1	2	-	-
f 14.000,- - f 16.000,-	-	-	-	1	3	4	-
f 16.000,- - f 18.000,-	-	1	-	1	1	3	-
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
Gemiddeld per waarneming in gld.	3.960	5.200	6.090	6.950	7.810	8.840	6.000
Ter vergelijking:							
Gemiddelde van de ongehuwden	1.860	2.540	3.220	3.370	3.430	4.180	2.890

- middeld 4 personen (man, vrouw en 2 jonge kinderen). Jonge gezinnen hebben over het algemeen lagere gezinsuitgaven dan gezinnen met oudere kinderen;
- c. de waardering in de fiscale boekhouding van produkten uit eigen bedrijf voor privéverbruik is laag en was voor de meeste bedrijven ongeveer als volgt: volwassenen in 1968 f 140,-, oplopend tot f 175,- in 1973 en voor kinderen f 95,- in 1968, oplopend tot f 120,- in 1973;
 - d. ook de waarderingen van privégebruik auto en van huurwaarde woning zijn relatief laag.

Ongeveer 60 à 65% van de totale gezinsuitgaven heeft betrekking op de huishoudelijke uitgaven (inclusief eigen verbruik). De spreiding in huishoudelijke uitgaven van gezin tot gezin is niet gering. Tabel 5.4 geeft hiervan een beeld. Voor elk gezin is ook het jaargemiddelde berekend.

De frequentieverdeling in tabel 5.4 bevat de gegevens van de gehuwde ondernemers. Ter vergelijking zijn onderaan de tabel ook de gemiddelden per jaar van de ongehuwde ondernemers opgenomen.

5.2 Besparingen

De besparingen, dat is het verschil tussen besteedbaar gezinsinkomen en de gezinsuitgaven, waren, door lagere gezinsuitgaven, bij de eigenaars gemiddeld iets hoger dan bij de pachters. De spaarquote bedroeg bij de eigenaars gemiddeld 37 en bij de pachters 34 (zie tabellen 5.1 en 5.2).

De spreiding van de besparingen per bedrijf wordt weergegeven in tabel 5.5.

Tabel 5.5 Spreiding van de geënquêteerden naar omvang van de besparingen (en ontsparingen) gedurende de periode 1968 t/m 1972, volgens de fiscale boekhouding

	Aantal eigenaars		Aantal pachters	
Ontsparring:				
f 25.000,- en meer	2	(2%)	3	(5%)
tot f 25.000,-	11	(14%)	8	(14%)
Besparing:				
tot f 25.000,-	25	(32%)	22	(37%)
f 25.000,- - f 50.000,-	27	(35%)	18	(31%)
f 50.000,- - f 75.000,-	10	(13%)	6	(10%)
f 75.000,- - f 100.000,-	1	{ 4%	2	(3%)
f 100.000,- en meer	2		-	
Totaal	78		59	

8 Tabel 5.6 Gezinsuitgaven en besparingen (gemiddeld per bedrijf per jaar in gld.) en gemiddelde samenstelling van het gezin per 31-12-1972 van de verschillende bedrijfstypen 1)

Omschrijving	Bedrijfstype in 1973		Alle be-		Kleine bedrijven		Weidebedrijven		Akkerbouw		Gemengde bedrijven met:		
	drijven		tot 90		90-110		110-150		en gemengd		overw. 30-50% 50% e.m.		
	sbe	sbe	sbe	sbe	sbe	sbe	sbe	sbe	sbe	sbe	rundvee	intens.	veehouderij
Aantal bedrijven	137	20	20	20	20	18	18	18	9	9	18	17	17
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	14.080	10.130	11.250	11.250	13.530	15.810	19.970	15.090	16.150	14.520			
Huishoudelijke uitgaven (ook bijz. uitgaven en schenkingen)													
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	6.390	5.390	6.000	6.000	6.200	6.760	6.990	6.320	6.940	7.040			
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	500	320	420	420	550	590	690	440	540	610			
Privégebruik auto	310	230	260	260	220	460	530	300	280	330			
Huurwaarde woning	420	310	370	370	310	530	710	300	450	530			
Buitengewone lasten (ziektekosten)	500	400	420	420	480	560	660	510	490	590			
Totale gezinsuitgaven	960	790	810	810	1.020	1.130	1.240	970	850	1.020			
Saldo: besparingen	9.080	7.440	8.280	8.280	8.780	10.030	10.820	8.840	9.550	10.120			
Spaarquote 2)	5.000	2.690	2.970	2.970	4.750	5.780	9.150	6.250	6.600	4.400			
Aantal personen ten laste v.h. gezinsbudget per 31-12-1972	36	27	26	26	35	37	46	41	41	30			
Bedrijfshoofd	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00			
Echtgenote	0,90	0,65	0,85	0,85	0,89	1,00	1,00	0,94	0,94	1,00			
Kinderen beneden 14 jaar	1,82	1,20	1,55	1,55	2,28	2,17	1,67	2,22	1,59	1,88			
Overige personen	0,06	-	-	-	-	0,17	-	0,12	-	-			
Totaal	3,78	2,85	3,40	3,40	4,17	4,34	3,67	4,28	3,53	3,88			

- 1) Zie ook tabel 4.4.
2) Besparingen in % van besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf.

De grootste ontsparing was bij de eigenaars f 62.000,- en bij de pachters f 32.000,-. De hoogste besparing was bij de eigenaars f 153.000,- en bij de pachters f 95.000,-.

De ontsparingen zijn vooral een gevolg van ongunstige bedrijfsuitkomsten (lage fiscale winsten) en dus niet van, in vergelijking tot de andere bedrijven, buitensporige bestedingen. Bij de kleine bedrijven bedroeg het aantal ontspaarders 28% en bij de grotere bedrijven 13%.

5.3 Besteding en besparing per type bedrijf

In tabel 5.6 zijn de bestedingen en besparingen per type bedrijf opgenomen. Naast de gezinsuitgaven is in deze tabel ook de gemiddelde gezinsgrootte per 31-12-1972 vermeld.

De bedragen zijn gemiddeld per bedrijf per jaar. In de groep kleine bedrijven tot 90 sbe zijn de gezinsuitgaven het laagst (35% van de ondernemers uit deze groep is ongehuwd).

De spaarquote is het hoogst bij de akkerbouwbedrijven en het laagst bij de kleine bedrijven. Over een periode van 5 jaar was de spaarquote gemiddeld als volgt:

- kleine bedrijven	26
- weidebedrijven	36
- akkerbouw en gemengd akkerbouw	46
- gemengd, overwegend rundvee	41
- gemengd, meer dan 30% intensieve veehouderij	36
- gemiddeld van alle bedrijven	36

Dit gemiddelde van alle geënquêteerde bedrijven komt overeen met de gemiddelde spaarquote van 37 over dezelfde periode, berekend uit de bedrijfseconomische boekhoudingen van het LEI 1).

Zie voor verdere gegevens per groep bedrijven de bijlagen 4 t/m 11.

1) Uit de uitkomsten van bedrijfseconomische boekhoudingen van het LEI wordt jaarlijks de gemiddelde spaarquote berekend. Over het tijdvak boekjaar 1968/69 t/m 1972/73 waren de gemiddelde spaarquoten als volgt: van alle bedrijven: 37; van akkerbouwbedrijven: 37; van weidebedrijven 37; van gemengde bedrijven met overwegend akkerbouw en/of rundvee 35 en van gemengde bedrijven met minstens 30% intensieve veehouderij: 40.

6. Financieringsmiddelen

6.1 Samenstelling van de financieringsmiddelen

Een overzicht van de samenstelling van de financieringsmiddelen die in de jaren 1968 t/m 1972 ter beschikking kwamen is opgenomen in de tabellen 6.2 en 6.3. Globaal gerekend, blijkt dat in de eerste 5 jaren de bron van de financieringsmiddelen als volgt was samengesteld:

	eigenaars	pachters
uit besparingen, incidentele vermogensmutaties, schenkingen	35%	35%
uit schijninkomen (afschrijvingen)	25%	20%
uit vreemd vermogen	40%	45%

Naast de financieringsmiddelen op lange termijn die werden verkregen, steeg ook de schuld op korte termijn met gemiddeld bijna f 12.000,- per bedrijf. Tegenover deze laatste stijging stond echter ook een toeneming van de vlottende en liquide middelen met bijna f 10.000,- per bedrijf (zie tabellen 7.1 en 7.2).

Onder leningen op lange termijn in de tabellen 6.2 en 6.3 zijn de afgesloten leningen volledig opgenomen, dus geen verrekening met aflossingen. De aflossingen zijn in de tabellen 7.1 en 7.2 afzonderlijk onder de aanwending van de financieringsmiddelen vermeld.

Het totale vreemde vermogen op lange termijn waarover de 137 bedrijven per 1-1-1968 en per 31-12-1972 beschikten werd als volgt verkregen. (Zie tabel 6.1.)

Tabel 6.1 Totaal vreemd vermogen op lange termijn van 137 bedrijven

Geleend van	Per 1-1-1968		Per 31-12-1972		Absolute stijging in %
	bedrag (x 1.000 gld.)	%	bedrag (x 1.000 gld.)	%	
Ouders, schoonouders	3.342	37,7	2.798	21,8	- 16
andere familie	209	2,4	293	2,3	40
RABO-banken (leningen)	5.022	56,6	8.155	63,7	62
RABO-banken (dierfinanc.)	59	0,7	615	4,8	942
Contractpartners van mestcontracten	40	0,4	393	3,1	883
Ov. banken, instel- lingen, part. enz.	199	2,2	504	3,9	153
Huurkoopfinanciering	-	-	52	0,4	-
	8.871	100,-	12.810	100,-	44

Uit tabel 6.1 blijkt dat het aandeel van familie in de financiering terugloopt. Het aandeel van de RABO-banken steeg echter van ruim 57% naar 68½%.

Met de toeneming van het totale bedrag aan vreemd vermogen op lange termijn nam ook het aantal leningen toe. Ongeveer 60 à 70 maal werd in de 5-jarige periode bij deze 137 bedrijven een (meestal hypothecaire) lening vervangen door een andere lening tot een hoger bedrag. Bij de verwerking van de gegevens is dit niet beschouwd als een vervroegde aflossing; ook niet als een uitbreiding van het aantal leningen.

Toch werd door vele bedrijven een tweede en dikwijls nog meerdere afzonderlijke leningen aangegaan waarbij dan dikwijls andere zekerheden werden gesteld.

Bij de 78 eigenaars steeg daardoor het totaal aantal lopende leningen van 200 stuks per 1-1-1968 tot 292 per 31-12-1972 (een stijging van 2,6 tot 3,7 leningen per bedrijf). Bij de 59 pachters steeg het aantal lopende leningen van 95 tot 170 in dezelfde periode (dus van 1,6 tot 2,9 leningen per bedrijf).

Per 31-12-1972 was bij 17% van de eigenaars het aantal leningen 6 of meer. Bij de pachters was dit percentage 7%. Voor een belangrijk deel verkeerden de bedrijven met een dergelijk groot aantal leningen per 31-12-1972 in liquiditeitsmoeilijkheden of was er ontsparing geweest in de eerste 5-jarige periode. De bedrijven met 6 of meer leningen behoorden, op een enkele uitzondering na, tot de groepen grotere bedrijven. De bedrijfsvergroting (in aantal sbe) van deze bedrijven lag meestal boven het gemiddelde.

In tabel 6.4 is aangegeven van wie de eigenaars en pachters leningen hebben opgenomen voor financiering van bedrijfsovername en uitbreidingen.

Uit tabel 6.4 blijkt ook, dat in toenemende mate banken en ook overigen (particulieren, contractpartners-mestcontracten) bij de financiering betrokken worden.

6.2 De looptijd van de leningen

De tabellen 6.5 en 6.6 geven een overzicht van jaar op jaar van het bedrag van de opgenomen leningen en van de werkelijke aflossingen hierop. Uit de mutaties zijn gewogen gemiddelde jaarlijkse aflossingspercentages (in % van de hoofdsom) en gemiddelde looptijden berekend.

Gemiddeld werd er per jaar door de eigenaars 4,2% afgelost en door de pachters 6,4%. Deze percentages zijn hoger dan op grond van aflossingsverplichtingen zou mogen worden verwacht.

Over de aflossingsverplichtingen kan nog het volgende worden opgemerkt.

6.2.1 Leningen van ouders en schoonouders

De zogenaamde familieleningen worden het snelst afgelost: 7

Tabel 6.2 Overzicht van de financieringsmiddelen van 78 eigenaars (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	%	1969	%	1970	%	1971	%	1972	%	Totaal	%	
Financieringsmiddelen													
Besparingen	3.230	22	6.520	30	2.260	9	1.820	9	12.010	33	25.840	22	
Incidentele vermogensmutaties	60	1	380	2	2.260	9	810	4	270	1	3.780	3	
Schenken en erfenissen	3.010	20	2.550	12	1.980	7	1.320	7	2.820	8	11.680	10	
Afschrijvingen	3.650	24	5.350	24	6.000	22	7.200	36	8.700	24	30.900	26	
Leningen op lange termijn	3.050	20	5.200	24	8.850	33	8.250	42	11.750	33	37.100	31	
Toeneming schulden i.v.m. dierfinancieringen	2.000	13	1.700	8	5.450	20	350	2	250	1	9.750	8	
Toeneming huurkoopschulden	50	-	100	-	-	50	-	50	-	150	-	200	-
Totale financieringsmiddelen 1)	15.050	100	21.800	100	26.750	100	19.700	100	35.950	100	119.250	100	
Toeneming schulden op korte termijn	2.200	15	2.800	13	3.200	12	3.950	20	450	1	12.600	11	
Totaal	17.250	115	24.600	113	29.950	112	23.650	120	36.400	101	131.850	111	

1) Voor elk jaar de totale financieringsmiddelen gesteld op 100% (zie ook tabel 7.1) en de afzonderlijke bedragen uitgedrukt in een percentage van de totale financieringsmiddelen

Tabel 6.3 Overzicht van de financieringsmiddelen van 59 pachters (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	%	1969	%	1970	%	1971	%	1972	%	Totaal	%
Financieringsmiddelen												
Besparingen	3.140	25	6.860	24	2.440	15	3.090	10	8.350	28	23.880	20
Incidentele vermogensmutaties	960	8	20	-	500	3	3.500	11	550	2	5.530	5
Schenken en erfenissen	3.000	24	1.470	5	2.160	13	3.310	11	2.750	9	12.690	11
Afschrijvingen	2.650	21	3.650	13	4.600	29	6.050	20	7.300	24	24.250	20
Leningen op lange termijn	2.300	18	15.800	56	5.900	37	13.750	44	11.400	37	49.150	41
Toeneming schulden i.v.m. dierfinancieringen	300	2	500	2	700	4	1.250	4	200	-1	2.550	2
Toeneming huurkoopschulden	300	2	50	-	150	-1	-	-	400	1	600	1
Totale financieringsmiddelen 1)	12.650	100	28.350	100	16.150	100	30.950	100	30.550	100	118.650	100
Toeneming schulden op korte termijn	2.750	22	1.250	4	1.900	12	2.100	7	3.100	10	11.100	9
Totaal	15.400	122	29.600	104	18.050	112	33.050	107	33.650	110	129.750	109

1) Voor elk jaar de totale financieringsmiddelen gesteld op 100% (zie ook tabel 7.2) en de afzonderlijke bedragen uitgedrukt in een percentage van de totale financieringsmiddelen.

Tabel 6.4 Spreiding van de geënquêteerden naar opgenomen leningen

Leningen	Eigenaars		Pachters	
	per 1-1-1968 aantal in %	per 31-12-1972 aantal in %	per 1-1-1968 aantal in %	per 31-12-1972 aantal in %
Alleen van ouders (en schoonouders)	12	15	5	6
Van ouders en banken	47	60	42	54
Van ouders en overigen (excl. banken)	-	-	1	1
Van ouders, banken en overigen	8	10	15	19
Alleen van banken	7	9	9	12
Van banken en overigen (excl. ouders)	2	3	5	7
Alleen van overigen	2	3	-	-
Geen leningen	-	-	1	1
Totaal	78	78	59	59

Tabel 6.5 Mutaties in de leningen op lange termijn, opgenomen door 78 eigenaars (gemiddeld per be-
drijf in gld.)

Omschrijving	Van ouders en/of schoon- ouders	Van andere familie	Van RABO- banken	Van overige banken, in- stellingen en partic.	Van banken of contr.partners i.v.m. dier- financiering	Totaal leningen op lange termijn
Stand bij de overn. v.h. bedr.	32.150	1.700	53.950	1.350	1.250	90.400
Opgenomen in 1968	500	-	2.450	100	2.000	5.050
Afgelost in 1968	2.750	50	850	-	-	3.650
Stand per 31-12-1968	29.900	1.650	55.550	1.450	3.250	91.800
Opgenomen in 1969	100	800	3.600	700	1.700	6.900
Afgelost in 1969	2.400	50	1.750	-	-	4.200
Stand per 31-12-1969	27.600	2.400	57.400	2.150	4.950	94.500
Opgenomen in 1970	1.150	300	7.100	300	5.450	14.300
Afgelost in 1970	1.950	-	3.100	-	-	5.050
Stand per 31-12-1970	26.800	2.700	61.400	2.450	10.400	103.750
Opgenomen in 1971	350	150	7.450	300	350	8.600
Afgelost in 1971	1.450	50	2.250	100	-	3.850
Stand per 31-12-1971	25.700	2.800	66.600	2.650	10.750	108.500
Opgenomen in 1972	50	200	10.100	1.400	250	12.000
Afgelost in 1972	2.950	700	2.950	-	-	6.600
Stand per 31-12-1972	22.800	2.300	73.750	4.050	11.000	113.900
Gemiddelde aflossing per jaar	7%	7%	3,3%	1%	-	4,2%
Gemiddelde looptijd in jaren	14	14	30	-	-	24

Tabel 6.6 Mutaties in de leningen op lange termijn, opgenomen door 59 pachters (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	Van ouders en/of schoon- ouders	Van andere familie	Van RABO- banken	Van overige banken, in- stellingen en partic.	Van banken of contr.-partners i.v.m. dier- financiering	Totaal leningen op lange termijn
Stand bij de overn. v.h. bedr.	14.200	1.300	13.800	1.600	-	30.900
Opgenomen in 1968	250	-	2.050	-	300	2.600
Afgelest in 1968	1.800	50	600	-	-	2.450
Stand per 31-12-1968	12.650	1.250	15.250	1.600	300	31.050
Opgenomen in 1969	5.850	50	8.500	1.400	500	16.300
Afgelest in 1969	1.750	150	2.100	-	-	4.000
Stand per 31-12-1969	16.750	1.150	21.650	3.000	800	43.350
Opgenomen in 1970	1.050	1.150	3.700	-	700	6.600
Afgelest in 1970	1.350	150	1.850	50	-	3.400
Stand per 31-12-1970	16.450	2.150	23.500	2.950	1.500	46.550
Opgenomen in 1971	2.350	-	11.150	250	1.250	15.000
Afgelest in 1971	1.150	50	1.950	-	-	3.150
Stand per 31-12-1971	17.650	2.100	32.700	3.200	2.750	58.400
Opgenomen in 1972	1.400	50	9.900	50	-	11.400
Afgelest in 1972	1.750	250	1.900	-	200	4.100
Stand per 31-12-1972	17.300	1.900	40.700	3.250	2.550	65.700
Gemiddelde aflossing per jaar	8%	7%	6%	0,4%	-	6,4%
Gemiddelde looptijd in jaren	13	15	17	-	-	16

à 8% per jaar. Voor 85% van deze leningen was echter geen bepaald tijdstip voor de aflossing bepaald. Voor de overige 15% was de overeengekomen looptijd van de leningen gemiddeld ruim 11 jaar. De "nieuwe" leningen die gedurende de 5-jarige periode door de groep pachters bij familie werden opgenomen, hebben vooral betrekking op pachters die gedurende deze periode eigenaar werden.

6.2.2 Leningen van RABO-banken (inclusief RABO-hypothecbank)

Op een aantal leningen, verstrekt door de RABO-hypothecbank is de eerste 5 jaar geen aflossing verplicht. Daardoor is het gemiddelde jaarlijkse aflossingspercentage op de RABO-leningen bij de eigenaars laag (3,3%). Bij de pachters is dit percentage aanmerkelijk hoger (6%) omdat hier relatief minder hypothecaire leningen, maar meer leningen met eigendomsoverdracht als zekerheid voorkomen. Deze leningen hebben over het algemeen een kortere looptijd dan hypothecaire leningen.

De gemiddelde looptijd van de RABO-leningen was in 1968 voor de eigenaars 30 jaar en voor de door de pachters opgenomen leningen gemiddeld 20 jaar. Vijf jaar later, was de situatie voor de dan lopende leningen: eigenaars gemiddeld 26 jaar en pachters nog steeds 20 jaar. Deze ontwikkeling is als volgt te verklaren: Bij de eigenaars is er relatief een vergroting van het aandeel kredieten met als zekerheidsstelling: eigendomsoverdracht van vee en/of dode inventaris en zekerheid via Borgstellingsfonds. Bij de pachters daarentegen werd een aantal pachters eigenaar. Dit ging meestal gepaard met hypothecaire leningen bij de RABO-banken dus leningen met een langere looptijd.

De gemiddelde looptijden van genoemde soorten krediet die gedurende de eerste 5 jaar bedrijfsuitoefening werden afgesloten bij RABO-banken waren als volgt: hypothecair krediet 27 jaar; krediet met fiduciaire eigendomsoverdracht van vee en dode inventaris 13 jaar en krediet met zekerheid van Borgstellingsfonds 22 jaar.

Uit het verloop van deze percentages blijkt wel dat de jaarlijkse aflossingsverplichtingen, op grond van kortere looptijden van de leningen, zullen toenemen (zie ook tabellen 7.1 en 7.2).

6.3 Het rentepercentage van de leningen

Ten einde enig inzicht te krijgen in de hoogte van het rentepercentage dat jaarlijks is verschuldigd voor de leningen op lange termijn, volgen hieronder enkele gegevens van de twee belangrijkste financieringsbronnen voor leningen op lange termijn. De percentages zijn rekenkundige gemiddelden van de verschillende leningen.

Aan de geënquêteerden is ook gevraagd naar de rente welke in 1973 was verschuldigd voor leningen welke in voorgaande jaren wa-

ren afgesloten, omdat verwacht mag worden dat meestal de rente periodiek aangepast wordt aan de dan geldende rentevoet.

6.3.1 Familieleningen (van ouders, schoonouders en verdere familie)

De procentuele verdeling van de leningen aan eigenaars en pachters te zamen was als volgt:

	begin 1968	in 1973
renteloos	22%	20%
minder dan 4% per jaar	5%	5%
4% per jaar	34%	25%
5% per jaar	31%	33%
meer dan 5% per jaar	8%	17%
	<u>100%</u>	<u>100%</u>
Gemiddeld rentepercentage per jaar	3,60%	4,-%

Deze, in verhouding tot de normale hypotheekrente, lage rente van de familieleningen (ongeveer 3 à 4% lager) leverde in de periode 1968 t/m 1972 een voordeel op van gemiddeld f 5.500,- per bedrijf voor de eigenaars en f 3.000,- per bedrijf voor de pachters. Deze bedragen zijn niet als kosten geboekt.

6.3.2 Leningen van RABO-banken

Van de leningen van RABO-banken zijn rekenkundige gemiddelde rentepercentages per jaar berekend zonder hierbij te letten op de aard van de gestelde zekerheid.

Voor elk jaar afzonderlijk is een gemiddeld rentepercentage bepaald van de in dat jaar afgesloten leningen en is bovendien nagegaan wat het rentepercentage voor elk van deze jaren in 1973 is geworden. Onderstaande cijfers geven de uitkomsten.

Gemiddeld rentepercentage:	Leningen, afgesloten in:						
	bij overname	1968	1969	1970	1971	1972	1973
bij afsluiting van de lening:	6,7	6,7	7,5	8,0	8,5	8,3	8,5
in 1973 door RABO berekend :	7,9	8,0	8,0	8,1	8,3	8,4	8,5

Uit dit overzicht blijkt, dat de rentevoet van de leningen die in de eerste jaren werden afgesloten tegen een rente beneden 8%, in 1973 reeds voor een flink deel is aangepast aan de rentevoet waartegen in 1973 leningen werden afgesloten. Maar toch nog geen volledige aanpassing. Hoe "ouder" de leningen zijn, des te groter is het verschil tussen het rentepercentage dat in 1973 op deze leningen werd berekend en de rente van leningen die in 1973 werden afgesloten. Van alle in 1973 nog lopende leningen was het gemiddeld rentepercentage 8,15%.

6.4 De gestelde zekerheden

De vraag welke zekerheden werden gesteld bij opnemng van vreemd vermogen op lange termijn kan met tabel 6.7 worden beantwoord. In deze tabel wordt een procentuele verdeling, naar vorm van zekerheid, gegeven van het vreemd vermogen op de balans per 1-1-1968 en per 31-12-1972.

Tabel 6.7 Procentuele verdeling van vreemd vermogen op lange termijn naar vorm van zekerheid

Vorm van zekerheid	Eigenaars		Pachters	
	per 1-1-'68	per 31-12-'72	per 1-1-'68	per 31-12-'72
hypotheek	61%	63%	21%	48%
schuldbekentenis	31%	20%	53%	29%
eigendomsoverdracht vee/ werktuigen	1%	9%	8%	6%
lijfrenteverzekering	1%	1%	-	-
Borgstellingsfonds 1)	6%	6%	17%	15%
persoonlijke borg	0	1%	1%	0
diversen	-	-	-	2%
	100%	100%	100%	100%

- 1) In 1972 waren 24 eigenaren en 19 pachters met leningen van RABO-banken en een zekerheidsstelling van het Borgstellingsfonds.

Bij de eigenaars staat tegenover de vermindering van leningen van ouders en andere familie (meestal op schuldbekentenis) een toeneming van leningen van banken (met eigendomsoverdracht van inventaris als zekerheid). Het feit dat een aantal pachters eigenaar werd gedurende tijdvak 1968 t/m 1972 blijkt ook hier uit een relatieve daling van leningen op schuldbekentenis en leningen met eigendomsoverdracht en een toeneming van hypothecaire leningen.

Het bij de RABO-banken opgenomen vermogen op lange termijn steeg in 5 jaar met 73%. De specificatie naar gestelde zekerheden onderging de volgende wijzigingen die uit onderstaande cijfers blijken:

zekerheid:	per 1-1-'68	per 31-12-'72
hypotheek	81%	76%
schuldbekentenis	0	1%
eigendomsoverdracht vee/werktuigen	4%	10%
Borgstellingsfonds	14%	13%
diversen	1%	0
	100%	100%

Het hypothecair krediet was bij de eigenaars per 1-1-1968 gemiddeld ongeveer 53% van de waarde van de onroerende goederen volgens de bedrijfseconomische balans. Vijf jaar later was dit percentage gedaald tot ongeveer 45%.

Van de groep pachtbedrijven hadden 22 bedrijven per 31-12-1972 geen onroerende goederen van betekenis in eigendom. Van de overige 37 pachtbedrijven en de 78 eigenaars werd de hypothecaire schuld per 31-12-1972 uitgedrukt in een percentage van de waarde van de onroerende goederen (onderpandswaarde) volgens de bedrijfseconomische balans per 31-12-1972.

De procentuele verdeling van de bedrijven was als volgt:

procentuele verdeling	hypothec in % van de onderpandswaarde:						
	geen	tot 15	15-30	30-45	45-60	60-75	75 e.m.
percentage van de bedrijven	8%	3%	12%	27%	34%	11%	5%

Gemiddeld bedraagt de hypothec 45% (mediaan) van de waarde van de onroerende goederen volgens de bedrijfseconomische balans. Deze bedrijfseconomische waarde is bijna 50% hoger dan de waarde op de fiscale balans. Dit betekent dat volgens fiscale cijfers de hypothecaire leningen gemiddeld ongeveer 67% van de fiscale onderpandswaarde bedragen.

6.5 Financieringsmiddelen per type bedrijf

In tabel 6.8 wordt een overzicht gegeven van de financieringsmiddelen per type bedrijf. De aanwending van deze middelen wordt vermeld in tabel 7.4. In tabel 6.8 werden niet de aangegane leningen opgenomen, maar alleen de saldi van opgenomen leningen minus aflossingen op andere leningen in hetzelfde jaar.

De netto-investeringen, genoemd in tabel 7.4 werden, globaal beschouwd, voor ruim 40% gefinancierd met vreemd vermogen. Bij de kleine bedrijven werd met het toegenomen eigen vermogen zelfs nog een gedeelte van het vreemd vermogen afgelost.

Verder kan uit een vergelijking van de cijfers in de tabellen 6.8 en 7.4 nog worden geconcludeerd dat bij de bedrijven met meer dan 50% intensieve veehouderij uit de besparingen, incidentele vermogensmutaties en schenkingen slechts 29% van de netto-investeringen konden worden gefinancierd. Voor de grotere weidebedrijven en overige intensieve veehouderijbedrijven was het overeenkomstige percentage $\pm$ 50%.

Tabel 6.8 Overzicht van de financieringsmiddelen van de verschillende bedrijfstypen in het tijdvak 1968 t/m 1972 (som van 5 jaar) (gemiddeld per bedrijf in gid.)

Omschrijving	Bedrijfstype: mei 1973		Kleine bedrijven		Weidebedrijven		Akkerbouw		Gemengde bedrijven met:	
	Alle be- drijven	tot 90 sbe	90-110 sbe	110-150 sbe	150 sbe en meer	akkerbouw	en gemengd akkerbouw	overw. rundvee	30-50% intens.	50% e.m. veehouderij
Financieringsmiddelen 1)										
Besparingen	25.000	13.450	14.830	23.730	28.900	45.700		31.270	33.020	22.000
Incidentele vermogensmutaties	4.550	6.730	9.050	6.740	2.150	4.780		1.980	1.110	2.840
Schenken en erfenissen	12.100	7.670	9.170	13.730	15.100	15.670		10.000	16.270	12.160
Leningen op lange termijn (minus aflossingen)	21.700	- 9.700	- 400	36.900	42.850	23.200		14.200	35.750	39.800
Toeneming schulden i.v.m. dierfinancieringen	6.650	-	3.900	600	1.400	-		3.900	10.150	32.500
Toeneming huurkoopschulden	400	-	150	-	1.750	-		-	150	850
Totale financieringsmiddelen	70.400	18.150	36.700	81.700	92.150	89.350		61.350	96.450	110.150
Toeneming schulden op korte termijn	11.950	3.950	10.450	12.200	14.550	9.800		7.050	12.750	25.450
Totaal	82.350	22.100	47.150	93.900	106.700	99.150		68.400	109.200	135.600

1) Zie ook tabel 7.4.

7. Aanwending financieringsmiddelen

7.1 Bruto-investeringen

Onder bruto-investeringen in grond, gebouwen, pachtersinvesteringen en dode inventaris worden verstaan, de aankopen minus verkopen (of inruil) op basis van fiscale boekhoudingen. Dus geen herwaardering als gevolg van prijsstijgingen. De bruto-investeringen in veestapel en ledenkapitaal zijn de stijgingen van de betreffende balansbedragen in de achtereenvolgende jaren.

De tabellen 7.1 en 7.2 geven een overzicht van de aanwending van de financieringsmiddelen gedurende de 5-jarige periode. De belangrijkste aanwending betreft de bruto-investeringen. Ongeveer 85% van de financieringsmiddelen werd hiervoor aangewend, zowel bij eigenaars als bij pachters een ongeveer gelijk percentage.

Voor grond en gebouwen werd bij de pachters zelfs een hoger bedrag besteed dan bij de eigenaars omdat een aantal pachters inmiddels eigenaar zijn geworden. Hier staat tegenover dat bij de eigenaars de investeringen in de veestapel hoger waren. Gemiddeld was de bruto-investering zowel bij pachter als eigenaar + f 20.000,- per bedrijf per jaar.

7.2 Overige aanwendungen

Een gedeelte van de financieringsmiddelen werd aangewend voor aflossingen op lopende leningen. Door de eigenaars werd relatief een groter deel van de totale financieringsmiddelen aangewend voor aflossing van leningen op lange termijn. Bij de eigenaars was de totale aanwending (investeringen + aflossingen) 4% meer dan de financieringsmiddelen toelieten: Het gevolg is dan dat de schulden op korte termijn meer stegen dan de som van vlottende en liquide middelen. Het liquiditeitssaldo daalde dus bij de eigenaars van 1-1-1968 - 31-12-1972 met gemiddeld f 4.300,- per bedrijf 1). Bij de pachters was er over deze periode een geringe stijging van het liquiditeitssaldo met ongeveer f 700,- per bedrijf.

7.3 Spreiding van de netto-investeringen

Bruto-investeringen minus afschrijvingen zijn de netto-investeringen. Het verschil tussen de betreffende balansbedragen per

1) Hier staat echter tegenover een verhoging van de maximum kredietruimte op lopende rekening van gemiddeld f 7.250,- per bedrijf (zie 8.2).

Tabel 7.1 Overzicht van de aanwending van de financieringsmiddelen van 78 eigenaars (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal								
	% 1)	%	%	%	%	%								
Bruto-investeringen in:														
Grond en gebouwen	3.600	24	6.700	31	11.750	44	9.300	47	8.550	24	39.900	34		
Pachtersinvesteringen, veld-inventaris	150	1	-	-	-	-	50	-	-	-	200	-		
Dode inventaris	2.750	18	3.550	16	5.550	21	4.900	25	8.150	23	24.900	21		
Veestapel	5.700	38	6.800	31	7.150	27	4.200	21	8.450	23	32.300	27		
Ledenkapitaal	100	1	400	2	650	2	750	4	1.000	3	2.900	2		
Totaal bruto-investeringen	12.300	82	17.450	80	25.100	94	19.200	97	26.150	73	100.200	84		
Aflossingen leningen op lange termijn	3.650	24	4.200	19	5.050	19	3.850	20	6.600	18	23.350	20		
Totale aanwending financieringsmiddelen	15.950	106	21.650	99	30.150	113	23.050	117	32.750	91	123.550	104		
Toeneming vlottende en liquide middelen	1.300	9	2.950	14	-	200	-	1	600	3	3.650	10	8.300	7
Totaal	17.250	115	24.600	113	29.950	112	23.650	120	36.400	101	131.850	111		

1) Voor elk jaar werden de totale financieringsmiddelen gesteld op 100% (zie tabel 6.2) en de verschillende bedragen uitgedrukt in een percentage van de totale financieringsmiddelen.

Tabel 7.2 Overzicht van de aanwending van de financieringsmiddelen van 59 pachters (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	% 1)	1969	%	1970	%	1971	%	1972	%	Totaal	%
Bruto-investeringen in:												
Grond en gebouwen	1.950	15	15.900	56	8.450	52	16.250	53	10.800	35	53.350	45
Pachtersinvesteringen, veld-inventaris	100	1	150	1	800	5	250	1	500	2	1.800	1
Dode inventaris	3.650	29	3.050	11	3.350	21	6.550	21	6.700	22	23.300	20
Veestapel	3.550	28	2.950	10	3.500	21	2.550	8	7.750	25	20.300	17
Ledenkapitaal	100	1	400	1	600	4	600	2	600	2	2.300	2
Totaal bruto-investeringen	9.350	74	22.450	79	16.700	103	26.200	85	26.350	86	101.050	85
Aflossingen leningen op lange termijn	2.450	19	4.000	14	3.400	21	3.150	10	3.900	13	16.900	14
Totale aanwending financieringsmiddelen	11.800	93	26.450	93	20.100	124	29.350	95	30.250	99	117.950	99
Toeneming vlottende en liquide middelen	3.600	29	3.150	11	-2.050	-12	3.700	12	3.400	11	11.800	10
Totaal	15.400	122	29.600	104	18.050	112	33.050	107	33.650	110	129.750	109

1) Voor elk jaar werden de totale financieringsmiddelen gesteld op 100% (zie tabel 6.3) en de verschillende bedragen uitgedrukt in een percentage van de totale financieringsmiddelen.

31-12-1972 en per 1-1-1968 geeft de omvang van de netto-investering aan. Hierbij kan men onderscheid maken tussen de bedrijfseconomische balanswaardering en de fiscale balansbedragen.

Tabel 7.3 geeft een overzicht van de spreiding van de totale netto-investeringen in vaste activa, inventaris en veestapel, zowel volgens bedrijfseconomische balans als volgens fiscale balans.

Netto-investeringen boven f 200.000,- op basis van bedrijfseconomische waardering komen bij de pachters meer voor dan bij de eigenaars (eigenaar geworden!). Mede hierdoor is er in tabel 7.3 een betrekkelijk groot verschil tussen gemiddelde en mediaan bij de pachters.

De hoogste netto-investering (betreft een bedrijf met meer dan 50% intensieve veehouderij) gaf al een groot verschil te zien tussen het bedrag voor fiscale balans (+ f 350.000,-) en het bedrag volgens bedrijfseconomische balans (+ f 525.000,-).

7.4 Investerings per type bedrijf

In tabel 7.4 is een overzicht opgenomen van de aanwending van de financieringsmiddelen per type bedrijf. In deze tabel heeft de aanwending alleen betrekking op netto-investeringen.

Tabel 7.3 Spreiding van de netto-investeringen (in vaste activa, inventaris en veestapel)

Totale netto-investeringen in tijdvak 1968 t/m 1972	Volgens bedr.econom. balans		Volgens fiscale balans	
	78 eigenaars	59 pachters	78 eigenaars	59 pachters
	%	%	%	%
negatieve netto-investeringen	-	-	3	5
tot f 25.000,- geïnvesteerd	1	12	23	27
f 25.000,- - f 50.000,-	12	17	22	19
f 50.000,- - f 100.000,-	27	25	30	13
f 100.000,- - f 150.000,-	31	14	14	22
f 150.000,- - f 200.000,-	17	15	6	7
f 200.000,- - f 300.000,-	10	15	1	7
f 300.000,- - f 400.000,-	1	2	1	-
f 400.000,- en meer	1	-	-	-
Totaal	100	100	100	100
Mediaan +	f 113.000,-	f 90.000,-	f 54.000,-	f 50.000,-
Rekenkundig gemiddelde	" 128.000,-	" 118.000,-	" 66.000,-	" 75.000,-

Tabel 7.4 Overzicht van de aanwending van de financieringsmiddelen van de verschillende bedrijfstypen in het tijdvak 1968 t/m 1972 (som van 5 jaar) (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	Bedrijfstype mei 1973		Alle be-		Kleine bedrijven		Weidebedrijven		Akkerbouw		Gemengde bedrijven met:	
	drijven		tot 90		90-110		110-150		en gemengd		overw. 30-50% e.m.	
	137	20	sbe	20	sbe	18	sbe	18	9	18	rundvee	50% e.m.
Aantal bedrijven	137	20		20		18		18	9	18	17	17
Aanwending van de financie- ringsmiddelen 1)												
Bruto-investeringen in:												
Grond en gebouwen	45.700	8.000		25.000		57.000		54.750	57.150	40.950	57.950	79.700
Pachtersinvesteringen, veldinventaris	900	- 50		700		550		1.350	7.150	- 100	50	- 50
Dode inventaris	24.200	10.050		12.950		22.050		44.200	33.950	16.850	29.450	32.550
Veevastel	27.150	11.350		15.250		24.250		29.950	7.300	21.450	43.650	59.850
Ledenkapitaal	2.650	1.900		2.000		2.950		3.900	950	2.600	3.800	2.600
Totaal bruto-investeringen	100.600	31.250		55.900		106.800		134.150	106.500	81.750	134.900	174.650
Af: afschrijvingen	28.050	13.150		18.500		21.050		36.200	38.300	21.850	35.450	48.900
Netto-investeringen	72.550	18.100		37.400		85.750		97.950	68.200	59.900	99.450	125.750
Toeneming vlottende en liquide middelen	9.800	4.000		9.750		8.150		8.750	30.950	8.500	9.750	9.850
Totaal	82.350	22.100		47.150		93.900		106.700	99.150	68.400	109.200	135.600

81 1) Zie ook tabel 6.8.

8. Liquiditeiten op korte termijn

8.1 Mutaties in de liquiditeit

Op basis van de gemiddelde balanscijfers en de gegevens over de maximum kredietruimte blijkt er tussen 1 januari 1968 en 31 december 1972 gemiddeld een lichte verbetering in de liquiditeit op korte termijn te zijn. De tabellen 8.1 en 8.2 geven hiervan van jaar op jaar een overzicht van de gemiddelde cijfers van eigenaars en van pachters.

Het was te verwachten dat, alleen al door vergroting van de bedrijfsomvang, de bedragen van vorderingen, voorraden, maar ook de bedragen van leverancierskrediet en van overige schulden, zouden toenemen. Een gunstig verschil tussen vorderingen en schulden is gebleven. Het saldo op lopende rekening bij banken, in 1968 gestart met gemiddeld een geringe vordering, stond 5 jaar later op een schuld van gemiddeld ruim f 2.000,-. Toch kon er gemiddeld van een lichte verbetering worden gesproken omdat het toegestaan maximum krediet op lopende rekening aanmerkelijk werd verruimd.

8.2 Maximum krediet op lopende rekening

Direct na de bedrijfsoverneming in 1968 had ruim 40% van de bij het onderzoek betrokken bedrijven toestemming van hun RABO-bank tot aan een bepaald debetsaldo geld op lopende rekening op te mogen nemen. Aan het einde van het eerste boekjaar was dit percentage bedrijven met een kredietmaximum gestegen tot 73%. In de daarop volgende 4 jaren nam het percentage nog iets toe zodat per 31-12-1972 aan bijna 80% van de bedrijven een bepaald krediet op lopende rekening is toegestaan. Voor de kleine bedrijven is dit percentage ongeveer 70% en voor de grotere bedrijven dus iets meer dan 80%; bovendien voor de eigenaars weer hoger dan voor de pachters.

Van verschillende bedrijven werd het kredietmaximum in de loop van de 5-jarige periode eenmaal of soms enkele malen verhoogd. Van de bedrijven met een kredietmaximum was dit maximum gemiddeld: per 1-1-1968 f 9.700,-; per 1-1-1969 f 8.900,- en per 31-12-1972 f 12.400,-.

Een overzicht van de spreiding van de toegestane kredietmaxima per 31-12-1972 geeft tabel 8.3, afzonderlijk voor eigenaars en voor pachters.

Tabel 8.1 Mutaties in de liquiditeiten van 78 eigenaars (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1967	1968	1969	1970	1971	1972	Vershil tussen 1967 en 1972
A. Liquiditeiten einde boekjaar							
Vlottende en liquide middelen, excl. lopende rekening bank	7.700	7.900	9.800	11.100	12.300	14.900	+ 7.200
Bedrijfsschulden op korte termijn, excl. lopende rekening bank	2.150	3.950	6.300	8.100	10.150	11.150	+ 9.000
Saldo	5.550	3.950	3.500	3.000	2.150	3.750	- 1.800
Lopende rekening bank: saldo te vorderen	350	1.050	1.650	-	-	-	- 2.500
Lopende rekening bank: saldo verschuldigd	-	-	-	1.250	3.750	2.150	
Toegestaan maximum krediet op lopende rekening bank	3.150	6.550	7.300	8.000	9.850	10.400	+ 7.250
Saldo liquiditeiten	9.050	11.550	12.450	9.750	8.250	12.000	+ 2.950
B. Mutaties per boekjaar							
Vorraden	- 200	-	-	+ 250	+ 350	+ 150	+ 550
Sparbanksaldi/effecten	-1.600	+ 400	+1.350	- 400	+ 400	+ 400	+ 150
Overige vlottende en liquide midde- len, incl. lopende rekening bank	+3.100	+2.550	-1.800	+ 650	+ 650	+3.100	+ 7.600
Bedrijfsschulden op korte termijn, incl. lopende rekening bank	+2.200	+2.800	+3.200	+3.200	+3.950	+ 450	+12.600
Saldo volgens balans	- 900	+ 150	-3.400	-3.400	-3.350	+3.200	- 4.300
Verhoging maximum kredietruimte op lopende rekening bank	+3.400	+ 750	+ 700	+ 700	+1.850	+ 550	+ 7.250
Saldo mutaties	+2.500	+ 900	-2.700	-2.700	-1.500	+3.750	+ 2.950

Tabel 8.2 Mutaties in de liquiditeiten van 59 pachters (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1967	1968	1969	1970	1971	1972	Vershil tussen 1967 en 1972
A. Liquiditeiten einde boekjaar							
Vlottende en liquide middelen, excl. lopende rekening bank	7.800	10.500	13.100	11.650	15.200	18.600	+10.800
Bedrijfsschulden op korte termijn, excl. lopende rekening bank	1.700	3.650	4.750	5.600	6.600	9.500	+ 7.800
Saldo	6.100	6.850	8.350	6.050	8.600	9.100	+ 3.000
Lopende rekening bank: saldo							
te vorderen	150	250	650	-	-	-	- 2.300
Lopende rekening bank: saldo verschuldigd	-	-	-	1.000	1.950	2.150	
Toegestaan maximum krediet op lopende rekening bank	5.250	6.450	6.950	7.450	8.100	9.000	+ 3.750
Saldo liquiditeiten	11.500	13.550	15.950	12.500	14.750	15.950	+ 4.450
B. Mutaties per boekjaar							
Voorraden		+ 300	+ 250	+ 100	+ 800	+ 750	+ 2.200
Spaarbanksaldi/effecten		- 250	+1.100	-1.200	+1.200	+1.200	+ 2.050
Overige vlottende en liquide midde- len, inclusief lopende rekening bank		+3.550	+1.800	- 950	+1.700	+1.450	+ 7.550
Bedrijfsschulden op korte termijn, incl. lopende rekening bank		+2.750	+1.250	+1.900	+2.100	+3.100	+11.100
Saldo volgens balans		+ 850	+1.900	-3.950	+1.600	+ 300	+ 700
Verhoging maximum kredietruimte op lopende rekening bank		+1.200	+ 500	+ 500	+ 650	+ 900	+ 3.750
Saldo mutaties		+2.050	+2.400	-3.450	+2.250	+1.200	+ 4.450

Tabel 8.3 Spreiding van de geënquêteerden naar toegestaan kredietmaximum op lopende rekening per 31-12-1972

Kredietmaximum	78 eigenaars		59 pachters		Totaal (in %)
geen krediet toegestaan	13	(17%)	16	(27%)	21
tot f 5.000,-	2	(33%)	4	(29%)	4
f 5.000,-	18		9		20
f 5.001,- t/m f 9.999,-	6		4		7
f 10.000,-	15	(50%)	14	(44%)	21
f 10.001,- t/m f 14.999,-	6		2		6
f 15.000,-	7		4		8
f 20.000,-	6		2		6
f 20.001,- t/m f 30.000,-	3		2		4
f 50.000,- t/m f 90.000,-	2		2		3
Totaal	78 eigenaars		59 pachters		100%

8.3 Liquiditeit per type bedrijf

In tabel 8.4 zijn de groepsgemiddelden opgenomen van de verschillende bedrijfstypen. Bij alle bedrijfstypen vormt de toename van het toegestaan maximumkrediet op lopende rekening bank de voornaamste bron van de verbetering van liquiditeiten. Zonder deze "bron" zou er alleen bij de kleine bedrijven en de grotere akkerbouw- en gemengde bedrijven geen vermindering van liquiditeiten zijn geweest. Bij de weidebedrijven en de gemengde bedrijven met intensieve veehouderij zou zonder verhoging van het toegestaan maximumkrediet wel een vermindering van liquiditeiten zijn opgetreden. Bij de gemengde bedrijven met meer dan 50% intensieve veehouderij waar de toename van het toegestaan maximum krediet het grootste was, kon zelfs deze toename een vermindering van het liquiditeitssaldo niet verhinderen. Vermindering van liquiditeiten wordt bij deze groep vooral veroorzaakt door een belangrijke stijging van bedrijfsschulden en van bankschulden op lopende rekening.

8.4 Liquiditeiten per 31-12-1972

In tabel 8.5 zijn enkele gemiddelde liquiditeitsgegevens per bedrijf berekend nadat de bedrijven in drie groepen waren ingedeeld, namelijk in groep a de bedrijven waarvan saldo 1 (zie tabel 8.5) negatief is, in groep b de bedrijven waarvan saldo 1 nog positief, maar saldo 2 negatief is en in groep c de bedrijven waarvan saldo 2 positief is.

Tabel 8.4 Mutaties in de liquiditeiten van de verschillende bedrijfstypen (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	Bedrijfstype in 1973		Kleine bedrijven		Weidebedrijven		Akkerbouw		Gemengde bedrijven met:		
	Alle be- drijven	tot 90 sbe	90-110 sbe	110-150 sbe	150 sbe en meer	en gemengd akkerbouw	overw. 30-50% rundvee	50% e.m. intens. veehouderij			
A. Liquiditeiten begin 5-jarige periode											
Spaarbanksaldi	4.700	3.600	4.800	6.750	4.000	9.500	3.200	3.900	4.300		
Overige vlottende en liquide middelen (excl. l.r. bank)	3.000	2.250	2.650	2.650	4.900	5.000	3.250	2.100	2.300		
Bedrijfschulden op korte termijn (excl. l.r. bank)	1.950	1.650	2.150	1.800	1.400	2.450	800	3.100	2.700		
Saldo	5.750	4.200	5.300	7.600	7.500	12.050	5.650	2.900	3.900		
Lopende rekening bank: saldo te vorderen	300	1.450	1.700	-	-	1.200	50	-	-		
Lopende rekening bank: saldo verschuldigd	-	-	-	200	450	-	-	1.050	350		
Toegestaan maximum krediet op lopende rekening bank	4.050	2.250	3.050	3.300	4.600	17.200	2.100	2.100	4.600		
Saldo liquiditeiten	10.100	7.900	10.050	10.700	11.650	30.450	7.800	3.950	8.150		
B. Liquiditeiten einde 5-jarige periode											
Spaarbanksaldi	5.750	5.750	10.450	6.400	2.550	21.500	3.500	2.200	500		
Overige vlottende en liquide middelen (excl. l.r. bank)	10.700	5.200	6.350	9.000	13.500	23.700	8.650	10.700	16.550		
Bedrijfschulden op korte termijn (excl. l.r. bank)	10.400	3.600	8.750	11.600	11.650	7.350	6.700	13.200	20.650		
Saldo	6.050	7.350	8.050	3.800	4.400	37.850	5.450	- 300	3.600		
Lopende rekening bank: saldo te vorderen	-	-	-	-	-	-	1.700	-	-		
Lopende rekening bank: saldo verschuldigd	2.150	1.650	1.750	500	3.150	3.450	-	850	8.550		
Toegestaan maximum krediet op lopende rekening bank	9.800	4.650	10.150	9.850	10.150	20.550	6.550	9.250	13.400		
Saldo liquiditeiten	13.700	10.350	16.450	13.150	11.400	54.950	13.700	8.100	1.250		
Saldo: verbetering	3.600	2.450	6.400	2.450	-	24.500	5.900	4.150	-		
" : vermindering	-	-	-	-	250	-	-	-	6.900		

Tabel 8.5 Enkele liquiditeitsgegevens per bedrijf (naar de stand per 31-12-1972) na rangschikking van de bedrijven naar toenemende liquiditeiten

Groepen en aantal bedrijven	Eigenaars			Pachters		
	a	b	c	a	b	c
	26	16	36	20	5	34
Omschrijving						
Vorderingen	5.700	9.400	6.700	4.800	7.800	7.200
Spaarbanksaldi	1.100	700	9.300	800	300	11.500
Kas en giro	600	700	800	800	900	800
Subtotaal	7.400	10.800	16.800	6.400	9.000	19.500
Bij: vorderingen op lopende rekening bank	800	-	5.300	200	-	3.300
Af : leverancierskrediet	11.500	6.100	3.200	9.600	4.300	3.000
Af : overige bedrijfsschulden	8.700	2.400	2.500	7.900	2.600	2.100
Saldo 1	-12.000	2.300	16.400	-10.900	2.100	17.700
Schuld op lopende reken. bank	9.300	8.000	300	7.500	9.000	1.400
Saldo 2	-21.300	- 5.700	16.100	-18.400	- 6.900	16.300
Maximum kredietruimte	13.200	16.100	5.800	12.400	12.600	6.500
Saldo liquiditeiten (3)	- 8.100	10.400	21.900	- 6.000	5.700	22.800

De bedrijven met liquiditeitsmoeilijkheden behoren tot groep a. De bedrijven in deze groep onderscheiden zich van de andere bedrijven met meestal lagere vorderingen, geen of een gering spaarbanksaldo, geen vordering op lopende rekening, een grotere schuld aan leveranciers van veevoer en kunstmest, hogere schulden vanwege nog niet betaalde vee aankopen, bouwkosten en ook hogere schulden op lopende rekening.

Van de bedrijven van groep a bleven, na verrekening van de maximum kredietruimte, nog 17 eigenaars en 17 pachters op een negatief saldo liquiditeit staan. Naar omvang van dit saldo was de specificatie als volgt:

Negatief saldo liquiditeit:

tot f 5.000,-	:	7	eigenaars	en	7	pachters	=	totaal	14
f 5.000,- - f 10.000,-	:	2	"	"	2	"	=	"	4
f 10.000,- - f 20.000,-	:	2	"	"	6	"	=	"	8
f 20.000,- - f 30.000,-	:	3	"	"	1	"	=	"	4
f 30.000,- - f 40.000,-	:	2	"	"	1	"	=	"	3
f 40.000,- - f 50.000,-	:	1	"	"	-	"	=	"	1
<u>17 eigenaars en 17 pachters = totaal</u>									<u>34</u> ¹⁾

In 5.2 werd reeds opgemerkt dat er per saldo ontsparingen waren bij 13 eigenaars en 11 pachters. Slechts tien hiervan hebben op 31-12-1972 ook een negatief saldo liquiditeiten. De overige 14 "ontsparenders" komen echter, dank zij o.a. schenkingen en incidentele vermogensmutaties niet voor bij de groep bedrijven met een negatief saldo liquiditeiten.

Van de bedrijven met ontsparing en/of een negatief saldo liquiditeit per 1-1-1973 kan nog de volgende samenvatting worden gegeven:

	eigenaars	pachters	totaal
- met ontsparing en negatief saldo liquiditeit	5 bedr.	5 bedr.	10 bedr.
- met alleen ontsparing	8 "	6 "	14 "
- met alleen negatief saldo liquiditeit	12 "	12 "	24 "
	<u>25 bedr.</u>	<u>23 bedr.</u>	<u>48 bedr.</u>

- 1) Hierbij is geen rekening gehouden met eventuele belasting-schuld per 31-12-'72. Indien wel rekening zou worden gehouden met nog te betalen belastingen en premieheffingen per dec. 1972 (exact bekend of geschat!) zou dit aantal stijgen tot ongeveer 50 bedrijven, dat is ruim 35% van het totale aantal bedrijven.

Van de overige 24 bedrijven met een negatief saldo liquiditeiten, maar niet behorend tot de "ontsparenders", kan nog worden opgemerkt dat deze bedrijven over het algemeen niet afwijken van de andere bedrijven t.a.v. verhouding eigen-vreemd vermogen, omvang van leningen van ouders en verhouding hypotheek in procenten van waarde onroerend goed (+ 50%). Alleen de leningen van ouders worden iets sneller afgelost. De bedrijfsresultaten van deze 24 bedrijven liggen gemiddeld, per sbe, ongeveer op het niveau van het gemiddelde van alle bedrijven. Wel blijkt dat de bedrijven met een negatief saldo liquiditeiten dikwijls sneller zijn vergroot (gemeten in sbe), dan het "gemiddelde" bedrijf. Dit zou er op kunnen wijzen, dat nogal eens verzuimd zou worden tijdig vreemd vermogen op lange termijn op te nemen. Liquiditeitsmoeilijkheden komen zowel bij kleine als bij grotere bedrijven in dezelfde mate voor.

9. De tweede periode van 5 jaar

9.1 Een terugblik over de eerste 5 jaar

Bij de enquête in 1968 werd aan de geënquêteerde gevraagd of hij voornemens was in de nabije toekomst verdere investeringen in zijn bedrijf te doen (bij voorbeeld t.a.v. uitbreiding veestapel, aankoop van grond, bouw van stallen). Bij de laatste enquête werd gevraagd of de plannen tot uitvoering waren gebracht. Een aantal ondernemers die destijds hebben opgegeven, om uiteenlopende redenen, geen duidelijk omliggende plannen te kunnen noemen, gaven nu meestal als antwoord: "geen mening".

De antwoorden van de laatste enquête, dus na het verstrijken van de eerste 5-jarige periode, kunnen als volgt worden samengevat.

	Kleine bedr.	Grotere bedr.	Totaal	In %
Plannen van 1968 werden:				
- niet tot uitvoering gebracht	6	4	10	10
- gedeeltelijk tot uitv. gebracht	6	7	13	12
- volledig tot uitvoering gebracht	15	66	81	78
Subtotaal	27	77	104	100
Geen opgave in 1968	13	20	33	
Totaal	40	97	137	

Hieruit blijkt het hoge percentage dat vindt dat de plannen volledig tot uitvoering konden worden gebracht. Wel is het percentage bij de kleine bedrijven lager dan bij de grotere. Het percentage zonder mening, dus de ondernemers die in 1968 geen uitgesproken duidelijke plannen t.a.v. vergroting van het bedrijf hadden, was bij de kleine bedrijven beduidend hoger dan bij de grotere.

Sommige bedrijven menen in hun ontwikkeling te worden geremd door o.a. gemeentelijke uitbreidingsplannen of bepalingen uit de Hinderwet (t.a.v. bouw van varkensstallen). Daardoor zijn er bedrijven die bepaalde investeringen graag zouden willen doen, maar die niet worden toegestaan. Deze beperkingen treffen 9% van de bedrijven.

9.2 Plannen voor de periode 1973-1977

De geënquêteerde werd ook gevraagd naar zijn plannen m.b.t. de tweede periode van 5 jaar. Omdat inmiddels bijna 3 jaar van deze periode was verstreken kon ook een stuk werkelijke ontwikkeling

in het antwoord worden verdisconteerd. Vooral deze feitelijke ontwikkeling komt duidelijk tot uitdrukking in de gegevens op de regels c t/m g van tabel 9.1.

Globaal samengevat waren de antwoorden van de 137 bedrijfs-
hoofden ongeveer als volgt.

Tabel 9.1 Plannen voor de periode 1973-1977

Omschrijving van de plannen	Aantal bedrijven		Totaal	
	kleine	grotere	aantal	in %
a. nog belangrijke uitbreidings- plannen	20	54	74	54
b. geen grote investeringen meer	9	29	38	31
c. geen plannen: overname grond/ gebouwen nog niet "rond"	-	5	5	
d. geen plannen: wegens slechte financiële positie	3	1	4	15
e. geen plannen: wegens komende onteigening/stadsuitbreiding	3	5	8	
f. omschakeling wegens langdurige ziekte	-	3	3	
g. in loondienst getreden, be- drijf aangehouden	5	-	5	
	40	97	137	100

Onder a behoren de bedrijven met investeringen in ligboxen-
stallen, in stallen voor mestvarkens en fokzeugen, in grondaankop-
pen. Vooral het bouwen van rundveestallen staat hoog genoteerd op
de investeringsplannen. Uit de gegevens blijkt dat er bij de geën-
quêteerde bedrijven in 1973 tot medio 1975 meer ligboxenstallen
werden gebouwd dan in de 5-jarige periode daarvoor.

	Aantal bedr.	Waarvan met ligboxenstal:	
		per 31-12-'72	per medio '75
Kleine bedrijven	40	-	5
Grotere bedrijven:			
- akkerbouw en gemengd akkerbouw	9	-	-
- weidebedrijven	36	11	22
- gemengde bedrijven met overwegend rundvee	18	1	9
- gemengde bedrijven met veel intens. veehouderij	34	8	11
	<u>137</u>	<u>20</u>	<u>47</u>

De bouw van varkensstallen kwam sneller van de grond. In het tijdvak 1968 t/m 1972 werden, naast de diverse verbouwingen, reeds op vijftig bedrijven nieuwe varkensstallen gebouwd. De helft hiervan op bedrijven met meer dan 30% intensieve veehouderij. In het tijdvak 1973 tot medio 1975 kwamen er nog eens op 14 bedrijven nieuwe varkensstallen bij.

Bedrijfshoofden zonder plannen tot verdere grote investeringen zijn opgenomen op regel b van tabel 9.1. Ongeveer 30% van de bedrijfshoofden kan tot deze groep worden gerekend. Het zijn vooral de bedrijfshoofden die reeds vanaf 1968 grond en gebouwen in eigendom hebben.

Dan resteert er nog een groep van twintig bedrijven, dat is 15% van het totaal, (tabel 9.1 regels d t/m g) waar de voortzetting van de bedrijfsuitoefening gevaar loopt. Om diverse redenen kan dit zijn. Acht ondernemers (7 pachters en 1 eigenaar) hebben geen plannen wegens komende onteigening/stadsuitbreiding. Eén ondernemer heeft hierdoor inmiddels de exploitatie moeten beëindigen. Van genoemde groep van 8 bedrijven lagen de fiscale uitkomsten gemiddeld niet beneden het gemiddelde van alle bedrijven.

De andere 12 bedrijven waar de voortzetting van het bedrijf gevaar loopt (zie tabel 9.1 regels d, f en g) betreffen 3 eigendomsbedrijven en 9 pachtbedrijven. Over het algemeen kan van deze bedrijven gezegd worden dat de bedrijfsuitkomsten meestal aanzienlijk beneden het gemiddelde lagen, de bedrijven "klein" zijn gebleven (het aantal sbe steeg in 5 jaar van 87 tot 99 sbe per bedrijf). Van 5 bedrijven was het saldo liquiditeiten negatief, terwijl er bij 7 bedrijven ontsparing was. Vijf bedrijfshoofden zijn in loondienst getreden maar hebben hun bedrijf, zij het in aangepaste omvang, nog kunnen aanhouden.

De vraag kan gesteld worden hoe nu de mening is van de ondernemers met ontsparingen in de eerste periode van 5 jaar? Van de 24 ontspaarders behoren er acht tot de hierboven besproken groep van 20 bedrijven uit de "gevaarzone". Van deze acht zijn er inmiddels twee in loondienst getreden en verkeren drie ondernemers wegens langdurige ziekte in financiële moeilijkheden. De mening over de realisering van de plannen van 1968 week bij de ontspaarders niet noemenswaard af van het gemiddelde. Dit geldt ook voor de periode 1973-1977. Bijna 50% van de ontspaarders heeft nog belangrijke uitbreidingsplannen. De "ontspaarders" van de eerste periode mogen niet zonder meer tot de vermoedelijke toekomstige uitvallers worden gerekend. Verbetering van bedrijfsresultaten en toevoegingen aan het eigen vermogen van buiten het bedrijf kunnen (en hebben!) dit voorkomen.

9.3 Uitkomsten in 1973

Van een aantal bedrijven, namelijk 33 eigendomsbedrijven en

40 pachtbedrijven waren de fiscale uitkomsten van 1973 reeds bekend. In de bijlagen 12 en 13 zijn de gemiddelde uitkomsten van beide groepen bedrijven over een reeks van 6 jaar berekend. De vraag of de gemiddelde uitkomsten van 1973 van beide beperkte groepen bedrijven representatief geacht kunnen worden voor alle bedrijven, kan bevestigend worden beantwoord. De gemiddelde uitkomsten van deze bedrijven in de eerste 5 jaar vertonen heel weinig verschil met de in dit rapport besproken gemiddelden van alle bedrijven in dezelfde 5 jaren. De bedrijfswinst per jaar van de bedrijven met gegevens over 6 jaar was gemiddeld slechts bijna 5% lager dan de gemiddelde bedrijfswinst per jaar van alle bedrijven. Maar de gemiddelde bedrijfsgrootte in sbe was ook iets kleiner.

Over de ontwikkeling van de financiële resultaten en andere gegevens in 1973 t.o.v. de cijfers in 1972 kan verder nog de volgende samenvatting worden gegeven.

- a. De bruto-investeringen in grond, gebouwen en machines waren in 1973 gemiddeld 80% hoger dan in 1972. Voor de machines was dit percentage + 45% hoger en voor grond + gebouwen zelfs ruim 100% hoger. Ook steeg het balansbedrag van de veestapel met 15%. De stijging in 1973 was echter iets minder dan in 1972.
- b. Het balanstotaal steeg, zowel bij de eigenaars als bij de pachters met + f 30.000,- per bedrijf. Dit betekende voor de eigenaars een stijging met 16% en voor de pachters een stijging met 23% (o.a. door aankopen van grond).
- c. In de gestegen vermogensbehoefte kon door de eigenaars worden voorzien met 35% eigen vermogen en 65% vreemd vermogen. Bij de pachters was deze verhouding iets ongunstiger namelijk 23% eigen en 77% vreemd vermogen. Het een en ander heeft tot gevolg dat in 1973 volgens de fiscale balansen het eigen vermogen in % van het balanstotaal bij de pachters daalde van 41% tot 38% en bij de eigenaars gelijk bleef op 37%. De toeneming van het vreemd vermogen was op basis van looptijd als volgt te verdelen: bij de eigenaars 75% lang en 25% kort; bij de pachters 85% lang en 15% kort.
- d. Het gezinsinkomen was, zowel bij de eigenaars als bij de pachters, 2% lager dan in 1972. De betalingen voor belastingen en premieheffingen volksverzekeringen stegen echter met ruim 40%, zodat het besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf zowel van de pachter als van de eigenaar in ongeveer gelijke mate daalde met ongeveer 10%.
- e. De totale gezinsuitgaven waren echter zowel bij pachter als eigenaar bijna 15% hoger.
- f. Uit voorgaande cijfers is af te leiden dat de besparing in 1973 aanmerkelijk minder was dan in 1972. Omdat bij de eigenaars de bedrijfswinst wat hoger en de totale gezinsuitgaven wat lager waren dan de overeenkomstige cijfers bij de pach-

ters konden in 1973 de besparingen bij de eigenaars ongeveer f 4.000,- per bedrijf hoger uitkomen dan bij de pachters. Maar beide groepen boekten een vermindering van de besparingen t.o.v. het voorgaande jaar: de eigenaars met 30% en de pachters met ruim 40%.

BIJLAGEN

Bijlage 1. Mutaties in eigen vermogen in procenten van balanstotaal (na aftrek van toevoegingen, niet tot de bedrijfs-
winst behorend) volgens bedrijfseconomische balans

Eigen vermogen in % balanstotaal in 1968	Aantal bedrijven eigenaars pachters totaal	W.v. in 1973 een eigen vermogen, minus toevoegingen van buiten het be- drijf (schenkingen, incid. opbr. enz.) in % van balanstotaal van ...%										
		tot 10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90 e.m.	
tot 10%	1	2	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-
10 - 20%	4	6	-	-	3	1	1	-	-	-	-	-
20 - 30%	21	30	1	1	9	9	6	3	-	-	-	-
30 - 40%	21	34	-	1	3	9	5	10	5	-	1	-
40 - 50%	19	31	-	1	-	5	10	6	4	2	3	-
50 - 60%	8	18	-	-	-	1	4	3	7	2	-	1
60 - 70%	2	7	-	2	-	-	2	2	1	-	-	-
70 - 80%	2	4	-	-	-	1	1	-	1	1	-	-
80 - 90%	-	3	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
90% en meer	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	78	59	137	2	5	4	28	30	30	22	8	7
waarvan: eigenaars			78	1	1	1	16	20	21	12	4	2
" : pachters			59	1	4	3	12	10	9	10	4	5
Totaal aantal volgens tabel 3.12			1	-	3	14	25	30	32	15	7	10

In deze bijlage 1 zijn fictieve percentages eigen vermogen in % van het balanstotaal berekend en verwerkt. Hiertoe is het eigen vermogen per 31-12-1972 vermindert met de incidentele vermogensmutaties en de ontvangen schenkingen en erfenissen. Het balanstotaal werd gelijkblijvend verondersteld. Kort gesteld dus de vraag: "Hoe is het percentage eigen vermogen indien alle schenkingen en incidentele vermogensmutaties er niet geweest zouden zijn en hiervoor vreemd vermogen zou zijn opgenomen?" Vergelijking van het totaal met de laatste regel, volgens tabel 3.12 geeft een indruk van de "verschuivingen" die zouden ontstaan indien veronderstelling werkelijkheid zou worden.

Bijlage 2a. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 78 eigenaars gedurende 5-jarige periode (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per	31-12-1972	f 158.900,-
" " " " " "	31-12-1967	" 56.300,-
Toeneming in 5 jaar		<u>f 102.600,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens:		
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 70.060,-	
Totale gezinsuitgaven	" 44.220,-	
Saldo: besparingen	f 25.840,-	
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 3.780,-	
" : ontvangen schenkingen/erfenissen	<u>" 11.680,-</u>	f 41.300,-

2. Verschillen door herwaarderings

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Vershil	
a. Grond				
per 31-12-'72: 10,45 ha	f 77.350,-	f 49.300,-	f 28.050,-	
gem. prijs per ha	+ " 7.400,-	+ " 4.700,-		
per 31-12-'67: 9,53 ha	- " 59.150,-	- " 41.500,-	" 17.650,-	" 10.400,-
gem. prijs per ha	+ " 6.200,-	+ " 4.350,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-'72	f 83.300,-	f 54.300,-	f 29.000,-	
per 31-12-'67	" 44.250,-	" 37.950,-	" 6.300,-	" 22.700,-
c. Overdrachtskosten				
alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72	-	f 450,-	f - 450,-	
per 31-12-'67	-	" 1.700,-	" -1.700,-	" 1.250,-
d. Pachtersinvesteringen				
per 31-12-'72	f 450,-	f 200,-	f 250,-	
per 31-12-'67	" -	" -	" -	" 250,-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 22.250,-	f 16.800,-	f 5.450,-	
per 31-12-'67	" 7.350,-	" 5.750,-	" 1.600,-	" 3.850,-
f. Veestapel				
per 31-12-'72	f 84.300,-	f 54.950,-	f 29.350,-	
per 31-12-'67	" 29.150,-	" 22.650,-	" 6.500,-	" 22.850,-
Totaal			<u>f 102.600,-</u>	

Gemiddelde bedrijfsgrootte en bedrijfsomvang

	Gemiddelde oppervlakte in ha			Gemiddeld aantal sbe voor:			
	in eigen- dom	gepacht	totaal	akkerb. + tuinb.	rund- vee	intens. veeh.	totaal
in 1968	9,53	3,12	12,65	22	53	20	95
in 1973	10,45	3,81	14,26	18	92	48	158
toeneming	0,92	0,69	1,61	- 4	39	28	63

Bijlage 2b. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 59 pachters gedurende 5-jarige periode (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per 31-12-1972	f 112.450,-
" " " " " " 31-12-1967	" 27.050,-
Toeneming in 5 jaar	<u>f 85.400,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens:	
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 70.850,-
Totale gezinsuitgaven	" 46.970,-
Saldo: besparingen	f 23.880,-
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 5.530,-
" : ontvangen schenkingen/erfenissen	<u>" 12.690,-</u> f 42.100,-

2. Verschillen door herwaarderings

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Vershil	
a. Grond				
per 31-12-'72: 4,17 ha	f 31.950,-	f 23.400,-	f 8.550,-	
gem. prijs per ha	+ " 7.650,-	+ " 5.600,-		
per 31-12-'67: 0,63 ha	- " 4.600,-	- " 3.450,-	" 1.150,-	" 7.400,-
gem. prijs per ha	+ " 7.300,-	+ " 5.500,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-'72	f 42.900,-	f 31.500,-	f 11.400,-	
per 31-12-'67	" 7.350,-	" 5.850,-	<u>" 1.500,-</u>	" 9.900,-
c. Overdrachtskosten				
alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72	-	f 450,-	f - 450,-	
per 31-12-'67	-	" 350,-	<u>" - 350,-</u>	" - 100,-
d. Pachtersinvesteringen				
per 31-12-'72	f 2.300,-	f 1.650,-	f 650,-	
per 31-12-'67	" 900,-	" 800,-	<u>" 100,-</u>	" 550,-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 21.900,-	f 16.200,-	f 5.700,-	
per 31-12-'67	" 9.650,-	" 8.450,-	<u>" 1.200,-</u>	" 4.500,-
f. Veevastel				
per 31-12-'72	f 69.650,-	f 42.700,-	f 26.950,-	
per 31-12-'67	" 28.300,-	" 22.400,-	<u>" 5.900,-</u>	" 21.050,-
Totaal			<u>f 85.400,-</u>	

Gemiddelde bedrijfsgrootte en bedrijfsomvang

	Gemiddelde oppervlakte in ha			Gemiddeld aantal sbe voor:			
	in eigen- dom	gepacht	totaal	akkerb. + tuinb.	rund- vee	intens. veeh.	totaal
in 1968	0,63	14,98	15,61	31	53	10	94
in 1973	4,17	12,39	16,56	26	88	22	136
toeneming	3,54	- 2,59	0,95	- 5	35	12	42

Bijlage 3. Toelichting op de waardering van de vastgelegde middelen voor de bedrijfseconomische balans

De waardering (herwaardering van fiscale balansgegevens!) heeft betrekking op de volgende activa

1. Grond

Bij de enquête in 1968 zijn grond en gebouwen in overleg met de geëncquëteerden gewaardeerd op basis van de waarde bij gebruik in het landbouwbedrijf. In het algemeen lag deze waarde hoger dan de verkoopwaarde als verpacht bedrijf. Er is geen rekening gehouden met hoge prijzen als gevolg van factoren die niet met de bedrijfsuitoefening samenhangen.

De statistiek van kooprijzen van verpacht land en verpachte boerderijen 1) in Noord-Brabant geeft over het tijdvak boekjaar 1967/68 - boekjaar 1972/73 een prijsstijging te zien van + f 1.000,- per ha voor los land. Met de waardering van 1968 als uitgangspunt is de waardering per 31 december 1972 zoveel mogelijk, wat de grond betreft, afgestemd op de prijsontwikkeling volgens genoemde statistiek.

2. Gebouwen

De herwaardering van de bedrijfsgebouwen voor de bedrijfseconomische balans per 31-12-1972 is verricht met behulp van normen t.a.v. bouwkosten en jaarlijks afschrijvingspercentage. Hierbij is rekening gehouden met de stijging van de bouwkosten 2). Het verloop van de bouwkosten is als volgt:

	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
indexcijfer	84	89	100	111	126	137	153	173
stijging t.o.v. het voorgaande jaar		6%	12%	11%	14%	9%	12%	13%

Tussen 1967 en 1972 was de stijging van de bouwkosten gemiddeld per jaar 10% . De jaarlijkse afschrijving op gebouwen werd bij de herwaardering gesteld op 7% van de bedrijfseconomische boekwaarde. Dit is een gemiddelde. Het was niet mogelijk bij de bepaling van de afschrijving rekening te houden met de aard van de bedrijfsgebouwen.

In de fiscale boekhouding bleek over de periode 1968 t/m 1972 de jaarlijkse afschrijving gemiddeld als volgt te zijn geweest:

- in % van de aanschaffingswaarde: bij de eigenaars 5,3%; bij de pachter 6,0%
- in % van de boekwaarde: bij de eigenaars 5,8%; bij de pachters 6,5%.

Met behulp van genoemde normen, de beginwaarde per 1-1-1968 en de aankoopgegevens (verbouwingen!) in de 5 jaren, werd de bedrijfseconomische waarde per 31/12/1972 benaderd.

3. Overdrachtskosten

De overdrachtskosten grond en gebouwen worden in de fiscale boekhouding in 5 jaar lineair afgeschreven. Op de bedrijfseconomische balans werden de overdrachtskosten niet gewaardeerd.

4. Pachtersinvesteringen

De pachtersinvesteringen zijn van geringe betekenis. In enkele gevallen betreft het investeringen in boomgaarden.

1) Bron: CBS-statistiek; kooprijzen van landbouwgronden.

2) Bron: CBS, Maandstatistiek Bouwnijverheid.

Bijlage 3. (vervolg)

5. Veestapel

Bij de enquête in 1968 werd het vee (door de geënquêteerden) gewaardeerd tegen de verkoopwaarde. Deze waardering vertoonde van bedrijf tot bedrijf zeer grote verschillen. Nu is voor de waardering op de bedrijfseconomische balans de veestapel opnieuw gewaardeerd op basis van gemiddelde marktprijzen.

Onderstaande diersoorten werden opnieuw gewaardeerd tegen de volgende prijzen per dier:

	per 1-1-1968	per 31-12-1972
Rundvee: kalveren	f 300,-	f 550,-
jongvee	" 800,-	" 1.300,-
overlopers	" 1.100,-	" 1.600,-
melkkoesien	" 1.200,-	" 1.800,-
Varkens: opfokzeugen	" 200,-	" 300,-
fokzeugen	" 400,-	" 525,-

De fiscale waarde van de hier niet genoemde dieren, zoals mestkalveren, stieren, biggen, mestvarkens, pluimvee en paarden werd ongewijzigd overgenomen op de bedrijfseconomische balans.

6. Dode inventaris

Ook de dode inventaris is gewaardeerd tegen verkoopwaarde. Voor de waardering per 31-12-1972 is dit gedaan met behulp van normen. Gebruikt werden de prijsindexcijfers 1) van landbouwmachines en werktuigen die als volgt waren (1962 - 1964 = 100):

	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
indexcijfer	112	117	125	132	145	155	155	173
stijging t.o.v. het voorgaande jaar		4%	7%	6%	10%	7%	-	12%

Tussen 1967 en 1972 was de prijsstijging gemiddeld 7% per jaar. De jaarlijkse afschrijving op machines en werktuigen werd gesteld op 20% van de (bedrijfseconomische) boekwaarde.

In de fiscale boekhouding bleek over de periode 1968 t/m 1972 de jaarlijkse afschrijving gemiddeld als volg te zijn geweest:

- in % van de aanschaffingswaarde: bij de eigenaars 15,1%; bij de pachters 15,2%
- in % van de boekwaarde: bij de eigenaars 19,8%; bij de pachters 20,2%.

Met behulp van genoemde normen, de beginwaarde per 1-1-1968 en de aankoopgegevens in 5 jaren, werd de bedrijfseconomische waarde per 31-12-1972 benaderd.

7. Veldinventaris

In enkele gevallen werd een herwaardering toegepast die echter van geringe betekenis is voor het gemiddelde.

1) Ontleend aan Landbouwcijfers 1975 van LEI-CBS.

Bijslage 4a. Fiscale balansen (debet) van 20 bedrijven tot 90 sbe (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschuif tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Activa							
Vastgelegde middelen							
grond	16.500	16.550	16.550	16.650	18.600	19.550	3.050
gebouwen	22.200	20.000	20.500	22.300	22.350	22.350	150
overdrachtskosten	1.200	950	750	450	300	150	- 1.050
pachtersinvesteringen	50	100	50	50	-	-	- 50
veestapel	15.000	18.400	20.850	22.650	22.250	26.350	11.350
dode inventaris	3.400	4.950	5.350	5.300	6.000	6.250	2.850
veelinventaris	300	150	100	200	200	200	- 100
ledenkapitaal	-	100	450	1.050	1.450	1.900	1.900
Subtotaal	58.650	61.200	64.600	68.650	71.150	76.750	18.100
Flottende en liquide middelen							
voorraden	1.500	1.300	1.150	1.250	1.150	1.200	- 300
voortuitbetaalde kosten	-	100	100	50	50	-	-
vorderingen	350	1.900	1.900	2.000	2.100	3.200	2.850
lopende rekening bank	1.750	1.000	950	950	1.550	650	- 1.100
kas en giro	400	550	850	350	650	800	400
effecten	-	-	-	-	-	-	-
spaarbanksaldi	3.600	5.600	5.650	4.850	6.000	5.750	2.150
Subtotaal	7.600	10.450	10.600	9.450	11.500	11.600	4.000
Balans totaal	66.250	71.650	75.200	78.100	82.650	88.350	22.100

Bijlage 4b. Fiscale balansen (credit) van 20 bedrijven tot 90 sbe (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Passiva	Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Vershil tussen 1-1-1968 en 31-12-1972
Vreemd vermogen op lange termijn								
Leningen van:								
ouders	15.050	12.600	11.500	10.650	9.550	8.200	-	6.850
schoonouders	-	-	-	-	-	-	-	-
andere familie	750	700	650	600	550	1.000	250	-
andere particulieren	1.250	1.250	1.250	1.250	1.250	1.250	-	-
Rabo-banken	28.300	27.600	25.950	24.950	23.600	25.150	-	3.150
overige banken	-	-	-	-	-	-	-	-
Overheid	-	-	-	-	-	-	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m.	-	-	-	-	-	-	-	-
dierfinancieringen	-	-	-	-	-	-	-	-
contractpartners	-	-	-	-	-	-	-	-
fok-/mestcontracten	-	-	-	-	-	-	-	-
Huurkoopschulden	-	300	500	200	350	50	50	-
Subtotaal	45.350	42.450	39.850	37.650	35.300	35.650	-	9.700
Vreemd vermogen op korte termijn								
leverancierskrediet	700	1.300	2.250	2.650	1.950	2.450	1.750	-
ov. bedrijfschulden	950	1.100	1.000	1.150	1.350	1.150	200	-
lopende rekening bank	300	1.650	1.250	1.600	2.650	2.300	2.000	-
Subtotaal	1.950	4.050	4.500	5.400	5.950	5.900	3.950	-
Eigen vermogen	18.950	25.150	30.850	35.050	41.400	46.800	27.850	-
Balanstotaal	66.250	71.650	75.200	78.100	82.650	88.350	22.100	-
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	29%	35%	41%	45%	50%	53%		

Bijlage 4c. Mutaties in eigen vermogen volgens de fiscale boekhouding van 20 bedrijven tot 90 sbe
(gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972
Bedrijfswinst	7.200	10.340	10.850	11.180	15.980	55.550
Neveninkomsten	340	620	790	1.470	1.980	5.200
Rente en overige privé-inkomsten	140	230	230	180	240	1.020
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	50	40	120	100	130	440
Totaal gezinsinkomen	7.730	11.230	11.990	12.930	18.330	62.210
Af: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	330	770	1.840	3.920	4.670	11.530
Bestedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	7.400	10.460	10.150	9.010	13.660	50.680
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	3.160	4.100	5.220	5.920	6.460	24.860
Bijzondere huishoudelijke uitgaven	1.160	60	310	120	360	2.010
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	290	300	330	330	360	1.610
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	160	210	250	260	250	1.130
Privégebruik auto	180	210	250	420	510	1.570
Huurwaarde woning	360	410	430	390	430	2.020
Buitengewone lasten (ziektekosten)	470	620	840	930	1.110	3.970
Schenken	-	10	10	10	30	60
Totale gezinsuitgaven	5.780	5.920	7.640	8.380	9.510	37.230
Saldo: besparingen	1.620	4.540	2.510	630	4.150	13.450
Bij : incidentele vermogensmutaties	2.750	-	-	3.780	200	6.730
" : erfenissen en schenkingen	1.830	1.160	1.690	1.940	1.050	7.670
Toeneming van eigen vermogen	6.200	5.700	4.200	6.350	5.400	27.850
Spaarquote 1)	22	43	25	7	30	27

1) Besparingen in % van besteedbaar inkomen.

Bijlage 4d. De gemiddelde bedrijfseconomische balansen, direct na de bedrijfs-
overname in 1968 en 5 jaar later van 20 bedrijven tot 90 sbe

Omschrijving	Beginbalans 1968		Balans 5 jr. later		Verschil bedrag
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	24.000	14	30.900	15	6.900
gebouwen	25.650	15	33.450	16	7.800
pachtersinvesteringen	-	-	-	-	-
veestapel	20.750	20	44.200	20	23.450
dode inventaris	4.800	20	9.150	20	4.350
veldinventaris	500	7	400	6	- 100
ledenkapitaal	-	-	1.900	18	1.900
Subtotaal	75.700	-	120.000	-	44.300
Vlottende en liquide middelen					
voorraden	1.500	16	1.200	20	- 300
voortuitbetaalde kosten	-	-	-	-	-
vorderingen	350	6	3.200	18	2.850
lopende rekening bank	1.750	8	650	10	-1.100
kas en giro	400	16	800	20	400
effecten	-	-	-	-	-
spaarbanksaldi	3.600	16	5.750	15	2.150
Subtotaal	7.600	-	11.600	-	4.000
Balanstotaal	83.300	20	131.600	20	48.300
Passiva					
Vreemd verm. op lange termijn					
Leningen van:					
ouders	15.050	15	8.200	13	-6.850
schoonouders	-	-	-	-	-
andere familie	750	2	1.000	2	250
andere particulieren	1.250	1	1.250	1	-
Rabo-banken	28.300	16	25.150	16	-3.150
overige banken	-	-	-	-	-
Overheid	-	-	-	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m.	-	-	-	-	-
dierfinancieringen	-	-	-	-	-
contractpartners fok-/	-	-	-	-	-
mestcontracten	-	-	-	-	-
Huurkoopschulden	-	-	50	1	50
Subtotaal	45.350	-	35.650	-	-9.700
Vreemd verm. op korte termijn					
leverancierskrediet	700	8	2.450	17	1.750
overige bedrijfsschulden	950	10	1.150	19	200
lopende rekening bank	300	3	2.300	10	2.000
Subtotaal	1.950	-	5.900	-	3.950
Eigen vermogen	36.000	20	90.050	20	54.050
Balanstotaal	83.300	20	131.600	20	48.300

Bijlage 4e. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 20 bedrijven tot 90 she gedurende 5-jarige periode (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per 31-12-1972	f 90.050,-
" " " " " " 31-12-1967	" 36.000,-
Toeneming in 5 jaar	<u>f 54.050,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens:

Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 50.680,-	
Totale gezinsuitgaven	" 37.230,-	
Saldo: besparingen	f 13.450,-	
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 6.730,-	
" : ontvangen erfenissen en schenkingen	" 7.670,-	f 27.850,-

2. Verschillen door herwaarderingen:

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Verschil	
a. Grond				
per 31-12-'72: 4,22 ha	f 30.900,-	f 19.550,-	f 11.350,-	
gem. prijs per ha	" 7.300,-	" 4.650,-		
per 31-12-'67: 3,78 ha	" 24.000,-	" 16.500,-	" 7.500,-	" 3.850,-
gem. prijs per ha	" 6.350,-	" 4.350,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-'72	f 33.450,-	f 22.350,-	f 11.100,-	
per 31-12-'67	" 25.650,-	" 22.200,-	" 3.450,-	" 7.650,-
c. Overdrachtskosten alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72	-	f 150,-	f - 150,-	
per 31-12-'67	-	" 1.200,-	" -1.200,-	" 1.050,-
d. Pachtersinvesteringen				
per 31-12-'72	-	-	-	
per 31-12-'67	-	f 50,-	f - 50,-	" 50,-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 9.150,-	f 6.250,-	f 2.900,-	
per 31-12-'67	" 4.800,-	" 3.400,-	" 1.400,-	" 1.500,-
f. Veestapel				
per 31-12-'72	f 44.200,-	f 26.350,-	f 17.850,-	
per 31-12-'67	" 20.750,-	" 15.000,-	" 5.750,-	" 12.100,-
Totaal				<u>f 54.050,-</u>

Bijlage 5a. Fiscale balansen (debet) van 20 bedrijven met 90-110 sbe (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Activa							
Vastgelegde middelen							
grond	27.550	27.950	32.900	31.700	32.800	34.300	6.750
gebouwen	24.750	26.400	28.550	33.100	33.450	34.200	9.450
overdrachtskosten	550	700	900	600	350	150	- 400
pachtersinvesteringen	350	750	750	750	950	950	600
veestapel	20.500	23.450	24.600	28.700	31.600	35.750	15.250
dode inventaris	5.450	6.200	6.450	6.350	8.900	9.200	3.750
veldinventaris	300	250	300	300	300	300	-
ledenkapitaal	-	100	450	850	1.450	2.000	2.000
Subtotaal	79.450	85.800	95.000	102.350	109.800	116.850	37.400
Viottende en liquide middelen							
voorraden	1.250	1.000	1.100	1.250	1.250	1.350	100
voortuitbetaalde kosten	-	-	-	-	-	-	-
vorderingen	800	2.100	6.800	2.750	4.050	4.500	3.700
lopende rekening bank	2.000	3.750	6.100	2.000	1.650	2.400	400
kas en giro	600	850	700	650	650	500	- 100
effecten	-	-	-	-	-	-	-
spaarbanksaldi	4.800	3.750	3.900	9.350	9.100	10.450	5.650
Subtotaal	9.450	11.450	18.600	16.000	16.700	19.200	9.750
Balanstotaal	88.900	97.250	113.600	118.350	126.500	136.050	47.150

Bijlage 5b. Fiscale balansen (credit) van 20 bedrijven met 90-110 sbe (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Passiva							
Vreemd vermogen op lange termijn							
Leningen van:							
ouders	22.250	20.500	19.650	18.150	18.400	17.400	- 4.850
schoonouders	-	-	-	-	150	150	150
andere familie	3.900	3.900	5.400	5.400	5.400	1.800	- 2.100
andere particulieren	-	-	-	-	-	-	-
Rabo-banken	34.800	35.950	40.650	36.100	36.600	38.850	4.050
overige banken	-	-	2.450	2.400	2.350	2.350	2.350
Overheid	-	-	-	-	-	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	-	2.250	1.100	1.700	2.500	3.200	3.200
contractpartners	-	-	-	-	-	-	-
fok-/mestcontracten	-	150	500	450	1.950	700	700
Huurkoop schulden	-	-	-	-	-	150	150
Subtotaal	60.950	62.750	69.750	64.200	67.350	64.600	3.650
Vreemd vermogen op korte termijn							
leverancierskrediet	450	1.200	1.750	3.250	5.750	5.600	5.150
ov. bedrijfsschulden	1.700	2.150	2.450	2.600	2.550	3.150	1.450
lopende rekening bank	300	1.800	2.000	2.450	3.400	4.150	3.850
Subtotaal	2.450	5.150	6.200	8.300	11.700	12.900	10.450
Eigen vermogen	25.500	29.350	37.650	45.850	47.450	58.550	33.050
Balanstotaal	88.900	97.250	113.600	118.350	126.500	136.050	47.150
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	29%	30%	33%	39%	38%	43%	

Bijlage 5c. Mutaties in eigen vermogen volgens de fiscale boekhouding van 20 bedrijven met 90-110 sbe (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972
Bedrijfswinst	7.760	13.310	10.670	12.480	19.780	64.000
Neveninkomsten	140	30	250	680	1.120	2.220
Rente en overige privé-inkomsten	100	120	270	560	400	1.450
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	90	110	200	390	440	1.230
Totaal gezinsinkomen	8.090	13.570	11.390	14.110	21.740	68.900
Af: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	320	1.090	2.590	5.160	3.460	12.620
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	7.770	12.480	8.800	8.950	18.280	56.280
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	3.440	4.590	5.110	6.080	6.940	26.160
Bijzondere huishoudelijke uitgaven	1.190	1.030	490	650	430	3.790
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	310	390	410	440	570	2.120
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	170	240	220	380	300	1.310
Privégebruik auto	110	200	250	560	710	1.830
Huurwaarde woning	340	410	420	430	490	2.090
Buitengewone lasten (ziektekosten)	440	690	800	940	1.200	4.070
Schenken	10	10	10	20	30	80
Totale gezinsuitgaven	6.010	7.560	7.710	9.500	10.670	41.450
Saldo: besparingen	1.760	4.920	1.090	-	7.610	14.830
Bij : incidentele vermogensmutaties	60	620	6.520	1.080	770	9.050
" : erfenissen en schenkingen	2.030	2.760	590	1.070	2.720	9.170
Toeneming van eigen vermogen	3.850	8.300	8.200	1.600	11.100	33.050
Spaarquote 1)	23	39	12	-	42	26

1) Besparingen in % van besteedbaar inkomen.

Bijlage 5d. De gemiddelde bedrijfseconomische balansen, direct na de bedrijfs-
overname in 1968 en 5 jaar later van 20 bedrijven met 90-110 sbe

Omschrijving	Beginbalans 1968		Balans 5 jr. later		Verschil
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	37.600	15	53.350	18	15.750
gebouwen	30.600	15	52.950	18	22.350
pachtersinvesteringen	250	2	1.900	4	1.650
veestapel	25.050	19	56.100	19	31.050
dode inventaris	6.600	20	12.750	20	6.150
veldinventaris	700	13	700	14	-
ledenkapitaal	-	-	2.000	19	2.000
Subtotaal	100.800	-	179.750	-	78.950
Vlottende en liquide middelen					
voorraden	1.350	14	1.450	17	100
vooruitbetaalde kosten	-	-	-	-	-
vorderingen	800	8	4.500	19	3.700
lopende rekening bank	2.000	9	2.400	11	400
kas en giro	600	16	500	19	- 100
effecten	-	-	-	-	-
spaarbanksaldi	4.800	15	10.450	14	5.650
Subtotaal	9.550	-	19.300	-	9.750
Balanstotaal	110.350	20	199.050	20	88.700
Passiva					
Vreemd verm. op lange termijn					
Leningen van:					
ouders	22.250	15	17.400	13	- 4.850
schoonouders	-	-	150	1	150
andere familie	3.900	2	1.800	2	- 2.100
andere particulieren	-	-	-	-	-
Rabo-banken	34.800	15	38.850	16	4.050
overige banken	-	-	2.350	1	2.350
Overheid	-	-	-	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m.	-	-	-	-	-
dierfinancieringen	-	-	3.200	3	3.200
contractpartners fok-/	-	-	-	-	-
mestcontracten	-	-	700	1	700
Huurkoopschulden	-	-	150	1	150
Subtotaal	60.950	-	64.600	-	3.650
Vreemd verm. op korte termijn					
leverancierskrediet	450	8	5.600	19	5.150
overige bedrijfsschulden	1.700	12	3.150	20	1.450
lopende rekening bank	300	3	4.150	9	3.850
Subtotaal	2.450	-	12.900	-	10.450
Eigen vermogen	46.950	20	121.550	20	74.600
Balanstotaal	110.350	20	199.050	20	88.700

Bijlage 5e. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 20 bedrijven met 90-110 sbe gedurende 5-jarige periode (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per 31-12-1972	f 121.550,-
" " " " 31-12-1967	" 46.950,-
Toeneming in 5 jaar	<u>f 74.600,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens:	
Bestedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 56.280,-
Totale gezinsuitgaven	" 41.450,-
Saldo: besparingen	f 14.830,-
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 9.050,-
" : ontvangen erfenissen en schenkingen	<u>" 9.170,-</u> f 33.050,-

2. Verschillen door herwaarderings:

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Vershil	
a. Grond				
per 31-12-'72: 7,22 ha	f 53.350,-	f 34.300,-	f 19.050,-	
gem. prijs per ha	" 7.400,-	" 4.750,-		
per 31-12-'67: 6,13 ha	" 37.600,-	" 27.550,-	<u>" 10.050,-</u>	" 9.000,-
gem prijs per ha	" 6.150,-	" 4.500,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-'72	f 52.950,-	f 34.200,-	f 18.750,-	
per 31-12-'67	" 30.600,-	" 24.750,-	<u>" 5.850,-</u>	" 12.900,-
c. Overdrachtskosten alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72	-	f 150,-	f - 150,-	
per 31-12-'67	-	" 550,-	<u>" - 550,-</u>	" 400,-
d. Pachtersinvesteringen				
per 31-12-'72	f 1.900,-	f 950,-	f 950,-	
per 31-12-'67	" 250,-	" 350,-	<u>" - 100,-</u>	" 1.050,-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 12.750,-	f 9.200,-	f 3.550,-	
per 31-12-'67	" 6.600,-	" 5.450,-	<u>" 1.150,-</u>	" 2.400,-
f. Veestapel				
per 31-12-'72	f 56.100,-	f 35.750,-	f 20.350,-	
per 31-12-'67	" 25.050,-	" 20.500,-	<u>" 4.550,-</u>	" 15.800,-
Totaal			<u>f 74.600,-</u>	

Bijslage 6a. Fiscale balansen (debet) van 18 weidebedrijven met 110-150 sha (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschil tussen 1-1-1968 en 31-12-1972
Activa							
Vastgelegde middelen							
grond	15.100	16.200	24.950	25.850	33.750	38.350	23.250
gebouwen	13.250	13.000	19.500	19.750	20.750	37.800	24.550
overdrachtskosten	550	600	850	600	550	600	50
pachtersinvesteringen	50	50	150	250	300	300	250
veestapel	25.300	29.750	33.100	37.300	39.450	49.550	24.250
dode inventaris	5.750	6.700	7.100	9.700	11.150	16.200	10.450
veelinventaris	300	350	250	300	300	300	-
ledenkapitaal	300	300	950	1.700	2.450	3.250	2.950
Subtotaal	60.600	66.950	86.850	95.450	108.700	146.350	85.750
Vlottende en liquide middelen							
voorraden	1.200	1.600	1.600	1.650	1.700	2.050	850
vooruitbetaalde kosten	350	250	200	-	-	-	- 350
vorderingen	650	2.650	3.100	3.800	4.350	5.550	4.900
lopende rekening bank	750	2.300	2.200	1.500	1.350	2.900	2.150
kas en giro	450	750	950	1.350	1.050	850	400
effecten	-	-	-	-	1.100	550	550
spaarbanksaldi	6.750	5.150	4.300	5.100	6.950	6.400	- 350
Subtotaal	10.150	12.700	12.350	13.400	16.500	18.300	8.150
Balanstotaal	70.750	79.650	99.200	108.850	125.200	164.650	93.900

Bijlage 6b. Fiscale balansen (credit) van 18 weidebedrijven met 110-150 sbe (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Vershil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Passiva							
Vreemd vermogen op lange termijn							
Leningen van:							
ouders	19.850	20.000	24.450	23.750	22.450	18.900	- 950
schoonouders	1.200	800	1.400	1.600	1.500	550	- 650
andere familie	900	850	800	800	900	950	50
andere particulieren	-	-	-	-	-	-	-
Rabo-banken	22.200	23.400	28.900	29.550	33.500	60.650	38.450
overige banken	-	-	-	-	-	-	-
Overheid	-	-	-	-	-	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	1.050	1.500	850	2.000	1.350	1.650	600
contractpartners	-	-	-	-	-	-	-
fok-/mestcontracten	-	-	-	-	-	-	-
Huurkoopschulden	-	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	45.200	46.550	56.400	57.700	59.700	82.700	37.500
Vreemd vermogen op korte termijn							
leverancierskrediet	900	2.050	2.150	3.100	2.900	6.050	5.150
ov. bedrijfsschulden	950	1.950	2.450	2.150	1.700	5.550	4.600
lopende rekening bank	950	1.150	1.050	2.050	3.000	3.400	2.450
Subtotaal	2.800	5.150	5.650	7.300	7.600	15.000	12.200
Eigen vermogen	22.750	27.950	37.150	43.850	57.900	66.950	44.200
Balanstotaal	70.750	79.650	99.200	108.850	125.200	164.650	93.900
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	32%	35%	37%	40%	46%	41%	

Bijlage 6c. Mutaties in eigen vermogen volgens de fiscale boekhouding van 18 weidebedrijven met 110-150 sbe (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972
Bedrijfswinst	8.830	15.140	15.920	19.340	20.160	79.390
Neveninkomsten	40	20	-	-	70	130
Rente en overige privé-inkomsten	240	250	130	160	240	1.020
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	70	210	290	590	640	1.800
Totaal gezinsinkomen	9.180	15.620	16.340	20.090	21.110	82.340
AF: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	330	610	3.460	5.450	4.820	14.670
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	8.850	15.010	12.880	14.640	16.290	67.670
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	3.970	5.190	5.730	6.910	7.260	29.060
Bijzondere huishoudelijke uitgaven	1.100	120	160	260	240	1.880
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	380	410	570	590	790	2.740
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	160	190	230	220	280	1.080
Privégebruik auto	70	120	210	500	650	1.550
Huurwaarde woning	390	460	540	470	550	2.410
Buitengewone lasten (ziektelasten)	560	800	1.010	1.200	1.520	5.090
Schenken	10	10	20	20	70	130
Totale gezinsuitgaven	6.640	7.300	8.470	10.170	11.360	43.940
Saldo: besparingen	2.210	7.710	4.410	4.470	4.930	23.730
Bij : incidentele vermogensmutaties	30	50	10	6.120	530	6.740
" : erfenissen en schenkingen	2.960	1.440	2.280	3.460	3.590	13.730
Toeneming van eigen vermogen	5.200	9.200	6.700	14.050	9.050	44.200
Spaarquote 1)	25	51	34	31	30	35

1) Besparingen in % van besteedbaar inkomen.

Bijlage 6d. De gemiddelde bedrijfseconomische balansen, direct na de bedrijfs-
overname in 1968 en 5 jaar later van 18 weidebedrijven met 110-150
sbe

Omschrijving	Beginbalans 1968		Balans 5 jr. later		Verschil bedrag
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	27.600	9	60.350	15	32.750
gebouwen	15.450	8	51.000	15	35.550
pachtersinvesteringen	50	1	650	2	600
veestapel	32.850	18	86.400	18	53.550
dode inventaris	6.450	18	20.400	18	13.950
veldinventaris	500	10	500	9	-
ledenkapitaal	300	1	3.250	17	2.950
Subtotaal	83.200	-	222.550	-	139.350
Flottende en liquide middelen					
voorraden	1.200	13	2.050	15	850
vooruitbetaalde kosten	350	1	-	-	- 350
vorderingen	650	6	5.550	18	4.900
lopende rekening bank	750	5	2.900	7	2.150
kas en giro	450	14	850	18	400
effecten	-	-	550	1	550
spaarbanksaldi	6.750	16	6.400	15	- 350
Subtotaal	10.150	-	18.300	-	8.150
Balanstotaal	93.350	18	240.850	18	147.500
Passiva					
Vreemd verm. op lange termijn					
Leningen van:					
ouders	19.850	14	18.900	16	- 950
schoonouders	1.200	1	550	1	- 650
andere familie	900	2	950	3	50
andere particulieren	-	-	-	-	-
Rabo-banken	22.200	9	60.650	13	38.450
overige banken	-	-	-	-	-
Overheid	-	-	-	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	1.050	1	1.650	2	600
contractpartners fok-/ mestcontracten	-	-	-	-	-
Huurkoopschulden	-	-	-	-	-
Subtotaal	45.200	-	82.700	-	37.500
Vreemd verm. op korte termijn					
leverancierskrediet	900	7	6.050	18	5.150
overige bedrijfsschulden	950	6	5.550	18	4.600
lopende rekening bank	950	5	3.400	11	2.450
Subtotaal	2.800	-	15.000	-	12.200
Eigen vermogen	45.350	18	143.150	18	97.800
Balanstotaal	93.350	18	240.850	18	147.500

Bijlage 6e. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 18 weidebedrijven met 110-150 sbe gedurende 5-jarige periode (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per	31-12-1972	f 143.150,-
" " " " " " " " " " " "	31-12-1967	" 45.350,-
Toeneming in 5 jaar		<u>f 97.800,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens:		
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 67.670,-	
Totale gezinsuitgaven	<u>" 43.940,-</u>	
Saldo: besparingen	f 23.730,-	
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 6.740,-	
" : ontvangen erfenissen en schenkingen	<u>" 13.730,-</u>	f 44.200,-

2. Verschillen door herwaarderingen:

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Vershil	
a. Grond				
per 31-12-'72: 8,02 ha	f 60.350,-	f 38.350,-	f 22.000,-	
gem. prijs per ha	" 7.500,-	" 4.800,-		
per 31-12-'67: 4,12 ha	" 27.600,-	" 15.100,-	" 12.500,-	" 9.500,-
gem. prijs per ha	" 6.700,-	" 3.700,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-'72	f 51.000,-	f 37.800,-	f 13.200,-	
per 31-12-'67	" 15.450,-	" 13.250,-	<u>" 2.200,-</u>	" 11.000,-
c. Overdrachtskosten alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72		f 600,-	f - 600,-	
per 31-12-'67		" 550	<u>" - 550,-</u>	" - 50,-
d. Pachtersinvesteringen				
per 31-12-'72	f 650,-	f 300,-	f 350,-	
per 31-12-'67	" 50,-	" 50,-	<u>" -</u>	" 350,-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 20.400,-	f 16.200,-	f 4.200,-	
per 31-12-'67	" 6.450,-	" 5.750,-	<u>" 700,-</u>	" 3.500,-
f. Veestapel				
per 31-12-'72	f 86.400,-	f 49.550,-	f 36.850,-	
per 31-12-'67	" 32.850,-	" 25.300,-	<u>" 7.550,-</u>	" 29.300,-
Totaal				<u>f 97.800,-</u>

Bijlage 7a. Fiscale balansen (debet) van 18 veidebedrijven met 150 ake en meer (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Activa	Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschiil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Vastgelegde middelen								
grond		29.600	29.600	29.600	36.350	48.650	50.200	20.600
gebouwen		18.000	18.300	22.200	29.800	37.400	40.650	22.650
overdrachtskosten		1.650	1.300	1.200	1.300	1.600	1.050	- 600
pachtersinvesteringen		200	150	300	550	750	1.100	900
veestapel		29.150	34.450	38.550	42.500	47.500	59.100	29.950
dode inventaris		11.850	12.750	14.750	17.550	23.100	32.700	20.850
veldinventaris		650	500	400	400	350	350	- 300
ledenkapitaal		50	150	850	1.500	2.700	3.950	3.900
Subtotaal		91.150	97.200	107.850	129.950	162.050	189.100	97.950
Flottende en liquide middelen								
voorraden		2.300	2.500	2.550	2.600	2.500	3.350	1.050
voortuitbetaalde kosten		100	-	-	-	-	350	250
vorderingen		600	3.750	4.650	4.500	6.200	8.300	7.700
lopende rekening bank		650	1.200	2.000	1.650	850	2.250	1.600
kas en giro		800	500	1.150	500	450	850	50
effecten		1.050	1.050	1.050	1.050	1.050	600	- 450
spaarbankaaldi		4.000	2.350	3.350	1.500	1.500	2.550	-1.450
Subtotaal		9.500	11.350	14.750	11.800	12.550	18.250	8.750
Balanstotaal		100.650	108.550	122.600	141.750	174.600	207.350	106.700

Bijlage 7b. Fiscale balansen (credit) van 18 weidebedrijven met 150 she en meer (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Passiva	Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Vreemd vermogen op lange termijn								
Leningen van:								
ouders	23.100	20.700	19.050	19.600	18.950	17.100		-6.000
schoonouders	1.600	1.900	1.850	1.600	2.100	1.150		- 450
andere familie	3.850	3.800	3.400	5.200	5.300	4.700		850
andere particulieren	-	-	-	-	-	-		-
Rabo-banken	42.850	43.050	47.450	53.750	79.850	91.300		48.450
overige banken	-	-	-	-	-	-		-
Overheid	-	-	-	-	-	-		-
andere instellingen	4.700	4.700	4.700	4.700	4.700	4.700		-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	-	500	650	1.300	1.650	1.400		1.400
contractpartners	-	-	-	-	-	-		-
fok-/mestcontracten	-	-	200	50	-	1.750		1.750
Huurkoopschulden	-	-	-	-	-	-		-
Subtotaal	76.100	74.650	77.300	86.200	112.550	122.100		46.000
Vreemd vermogen op korte termijn								
leverancierskrediet	350	1.700	2.900	3.250	4.050	4.250		3.900
ov. bedrijfsschulden	1.050	2.000	2.350	3.450	2.500	7.400		6.350
lopende rekening bank	1.100	2.300	2.600	4.900	5.200	5.400		4.300
Subtotaal	2.500	6.000	7.850	11.600	11.750	17.050		14.550
Eigen vermogen	22.050	27.900	37.450	43.950	50.300	68.200		46.150
Balanstotaal	100.650	108.550	122.600	141.750	174.600	207.350		106.700
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	22%	26%	31%	31%	29%	33%		

Bijlage 7c. Mutaties in eigen vermogen volgens de fiscale boekhouding van 18 veidebedrijven met 150 sbe en meer
(gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972
Bedrijfswinst	11.070	15.600	15.630	19.800	31.270	93.370
Neveninkomsten	10	60	30	20	-	120
Rente en overige privé-inkomsten	50	170	100	90	-	320
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	50	50	310	220	220	850
Totaal gezinsinkomen	11.180	15.880	16.070	20.130	31.400	94.660
Af: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	530	1.160	3.740	5.360	4.790	15.580
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf 1)	10.650	14.720	12.330	14.770	26.610	79.080
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	3.800	6.050	6.220	7.080	7.460	30.610
Bijzondere huishoudelijke uitgaven	1.420	340	400	680	220	3.060
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	440	500	590	630	800	2.960
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	340	430	480	510	560	2.320
Privégebruik auto	170	280	470	790	920	2.630
Huurwaarde woning	410	560	580	570	670	2.790
Ruitengewone lasten (ziektekosten)	560	790	1.170	1.410	1.740	5.670
Schenken	-	50	30	30	30	140
Totale gezinsuitgaven	7.140	9.000	9.940	11.700	12.400	50.180
Saldo: besparingen 1)	3.510	5.720	2.390	3.070	14.210	28.900
Bij : incidentele vermogensmutaties	100	90	410	1.030	520	2.150
" : erfenissen en schenkingen	2.240	3.740	3.700	2.250	3.170	15.100
Toeneming van eigen vermogen	5.850	9.550	6.500	6.350	17.900	46.150
Spaarquote 1)	33	39	19	21	53	37

1) Besparingen in % van besteedbaar inkomen.

Bijlage 7d. De gemiddelde bedrijfseconomische balansen, direct na de bedrijfs-overname in 1968 en 5 jaar later van 18 weidebedrijven met 150 sbe en meer

Omschrijving	Beginbalans 1968		Balans 5 jr. later		Verschil bedrag
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	38.100	10	65.900	14	27.800
gebouwen	22.100	11	61.500	16	39.400
pachtersinvesteringen	200	1	1.900	2	1.700
veestapel	37.950	18	107.650	18	69.700
dode inventaris	14.000	18	40.900	18	26.900
veldinventaris	550	8	250	7	- 300
ledenkapitaal	50	2	3.950	17	3.900
Subtotaal	112.950	-	282.050	-	169.100
Vlottende en liquide middelen					
voorraden	2.450	16	3.500	18	1.050
voortuitbetaalde kosten	100	1	350	2	250
vorderingen	600	4	8.300	18	7.700
lopende rekening bank	650	5	2.250	5	1.600
kas en giro	800	13	850	18	50
effecten	1.050	3	600	2	- 450
spaarbanksaldi	4.000	14	2.550	11	-1.450
Subtotaal	9.650	-	18.400	-	8.750
Balanstotaal	122.600	18	300.450	18	177.850
Passiva					
Vreemd verm. op lange termijn					
Leningen van:					
ouders	23.100	13	17.100	13	-6.000
schoonouders	1.600	2	1.150	2	- 450
andere familie	3.850	4	4.700	5	850
andere particulieren	-	-	-	-	-
Rabo-banken	42.850	14	91.300	17	48.450
overige banken	-	-	-	-	-
Overheid	-	-	-	-	-
andere instellingen	4.700	1	4.700	1	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	-	-	1.400	2	1.400
contractpartners fok-/ mestcontracten	-	-	-	-	-
Huurkoopschulden	-	-	1.750	3	1.750
Subtotaal	76.100	-	122.100	-	46.000
Vreemd verm. op korte termijn					
leverancierskrediet	350	4	4.250	18	3.900
overige bedrijfsschulden	1.050	7	7.400	17	6.350
lopende rekening bank	1.100	6	5.400	13	4.300
Subtotaal	2.500	-	17.050	-	14.550
Eigen vermogen	44.000	18	161.300	18	117.300
Balanstotaal	122.600	18	300.450	18	177.850

Bijlage 7e. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 18 weidebedrijven met 150 sbe en meer gedurende 5-jarige periode (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per	31-12-1972	f 161.300,-
" " " " " "	31-12-1967	" 44.000,-
Toeneming in 5 jaar		<u>f 117.300,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens:		
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 79.080,-	
Totale gezinsuitgaven	" 50.180,-	
Saldo: besparingen	f 28.900,-	
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 2.150,-	
" : ontvangen erfenissen en schenkingen	" 15.100,-	f 46.150,-

2. Verschillen door herwaarderingen:

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Verschil	
a. Grond				
per 31-12-'72: 8,59ha	f 65.900,-	f 50.200,-	f 15.700,-	
gem. prijs per ha	" 7.700,-	" 5.850,-		
per 31-12-'67: 5,61 ha	" 38.100,-	" 29.600,-	" 8.500,-	" 7.200,-
gem. prijs per ha	" 6.800,-	" 5.300,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-'72	f 61.500,-	f 40.650,-	f 20.850,-	
per 31-12-'67	" 22.100,-	" 18.000,-	" 4.100,-	" 16.750,-
c. Overdrachtskosten alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72	-	f 1.050,-	f -1.050,-	
per 31-12-'67	-	" 1.650,-	" -1.650,-	" 600,-
d. Pachtersinvesteringen				
per 31-12-'72	f 1.900,-	f 1.100,-	f 800,-	
per 31-12-'67	" 200,-	" 200,-	" -	" 800,-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 40.900,-	f 32.700,-	f 8.200,-	
per 31-12-'67	" 14.000,-	" 11.850,-	" 2.150,-	" 6.050,-
f. Veestapel				
per 31-12-'72	f 107.650,-	f 59.100,-	f 48.550,-	
per 31-12-'67	" 37.950,-	" 29.150,-	" 8.800,-	" 39.750,-
Totaal			<u>f 117.300,-</u>	

Bijlage 8a. Fiscale balansen (debet) van 9 akkerbouw + gemengd overwegend akkerbouwbedrijven
(gemiddeld per bedrijf in gld.)

Activa	Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Vastgelegde middelen								
grond		23.050	23.050	23.050	29.550	42.700	47.250	24.200
gebouwen		12.300	14.400	14.050	15.750	34.200	38.500	26.200
overdrachtskosten		400	350	250	550	700	950	550
pachtersinvesteringen		4.250	3.850	3.350	7.050	6.100	7.000	2.750
veestapel		13.150	15.700	14.900	14.350	13.400	20.450	7.300
dode inventaris		18.200	18.100	19.050	18.050	22.550	24.150	5.950
veldinventaris		1.600	2.250	2.400	1.900	1.900	1.900	300
ledenkapitaal		1.050	1.650	1.650	1.550	1.900	2.000	950
Subtotaal		74.000	79.350	78.700	88.750	123.450	142.200	68.200
Viottende en liquide middelen								
voorraden		1.850	3.500	4.300	4.100	9.100	13.100	11.250
vooruitbetaalde kosten		-	-	600	750	250	900	900
vorderingen		200	5.250	5.250	7.750	7.950	8.700	8.500
lopende rekening bank		3.050	3.850	3.950	5.050	7.600	3.300	250
kas en giro		850	450	400	250	450	300	- 550
effecten		2.100	1.100	1.000	750	700	700	-1.400
spaarbanksaldi		9.500	7.050	17.350	18.950	15.800	21.500	12.000
Subtotaal		17.550	21.200	32.850	37.600	41.850	48.500	30.950
Balanstotaal		91.550	100.550	111.550	126.350	165.300	190.700	99.150

Bijslage 8b. Fiscale balansen (credit) van 9 akkerbouw + gemengd overwegend akkerbouwbedrijven
(gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Passiva							
Vreemd vermogen op lange termijn							
Leningen van:							
ouders	25.550	22.900	21.750	21.300	34.150	31.300	5.750
schoonouders	5.650	5.450	5.200	7.750	4.100	12.450	6.800
andere familie	550	550	550	800	800	800	250
andere particulieren	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200	-
Rabo-banken	18.000	17.250	16.350	16.800	30.000	28.400	10.400
overige banken	2.200	2.200	2.200	2.200	2.200	2.200	-
Overheid	-	-	-	-	-	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m.	-	-	-	-	-	-	-
dierfinancieringen	-	-	-	-	-	-	-
contractpartners	-	-	350	-	-	-	-
fok-/mestcontracten	-	-	-	-	-	-	-
Huurkoopschulden	-	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	53.150	49.550	47.600	50.050	72.450	76.350	23.200
Vreemd vermogen op korte termijn							
leverancierskrediet	300	750	1.750	2.000	1.250	3.250	2.950
ov. bedrijfsschulden	2.150	1.250	2.050	2.000	4.300	4.100	1.950
lopende rekening bank	1.850	2.200	850	400	3.450	6.750	4.900
Subtotaal	4.300	4.200	4.650	4.400	9.000	14.100	9.800
Eigen vermogen	34.100	46.800	59.300	71.900	83.850	100.250	66.150
Balanstotaal	91.550	100.550	111.550	126.350	165.300	190.700	99.150
Eigen vermogen in % van het balanstotaal							
	37%	47%	53%	57%	51%	53%	

Bijlage 8c. Mutaties in eigen vermogen volgens de fiscale boekhouding van 9 akkerbouw + gemengd overwegend akkerbouwbedrijven (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972
Bedrijfswinst	18.280	21.250	21.640	26.040	32.770	119.980
Neveninkomsten	-	-	20	440	770	1.230
Rente en overige privé-inkomsten	740	320	720	820	940	3.540
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	50	440	300	160	340	1.290
Totaal gezinsinkomen	19.070	22.010	22.680	27.460	34.820	126.040
Af: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	770	2.600	4.810	9.850	8.210	26.240
Bestedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	18.300	19.410	17.870	17.610	26.610	99.800
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	4.420	5.140	6.110	6.230	8.090	29.990
Bijzondere huishoudelijke uitgaven	1.820	450	990	790	610	4.660
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	460	500	650	830	1.010	3.450
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	310	510	340	440	1.030	2.630
Privégebruik auto	460	520	690	890	990	3.550
Huurwaarde woning	570	630	650	740	680	3.270
Buitengewone lasten (ziektelasten)	690	930	1.160	1.490	1.940	6.210
Schenkingen	-	30	190	20	100	340
Totale gezinsuitgaven	8.730	8.710	10.780	11.430	14.450	54.100
Saldo: besparingen	9.570	10.700	7.090	6.180	12.160	45.700
Bij : incidentele vermogensmutaties	290	240	4.250	-	-	4.780
" : erfenissen schenkingen	2.840	1.560	1.260	5.770	4.240	15.670
Toeneming van eigen vermogen	12.700	12.500	12.600	11.950	16.400	66.150
Spaarquote 1)	52	55	40	35	46	46

1) Besparingen in % van het besteedbaar inkomen.

Bijlage 8d. De gemiddelde bedrijfseconomische balansen, direct na de bedrijfs-
overname in 1968 en 5 jaar later van 9 akkerbouw + gemengd overwer-
gend akkerbouwbedrijven

Omschrijving	Beginbalans 1968		Balans 5 jr. later		Verschil bedrag
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	27.900	4	66.650	7	38.750
gebouwen	15.800	3	51.900	7	36.100
pachtersinvesteringen	5.000	3	8.900	3	3.900
veestapel	15.350	8	29.550	8	14.200
dode inventaris	20.100	9	35.300	9	15.200
veldinventaris	1.600	5	1.900	4	300
ledenkapitaal	1.050	2	2.000	7	950
Subtotaal	86.800	-	196.200	-	109.400
Vlottende en liquide middelen					
voorraden	1.850	7	13.100	7	11.250
vooruitbetaalde kosten	-	-	900	1	900
vorderingen	200	1	8.700	8	8.500
lopende rekening bank	3.050	5	3.300	6	250
kas en giro	850	8	300	9	- 550
effecten	2.100	3	700	5	-1.400
spaarbanksaldi	9.500	9	21.500	9	12.000
Subtotaal	17.550	-	48.500	-	30.950
Balanstotaal	104.350	9	244.700	9	140.350
Passiva					
Vreemd verm. op lange termijn					
Leningen van:					
ouders	25.550	6	31.300	6	5.750
schoonouders	5.650	3	12.450	3	6.800
andere familie	550	1	800	1	250
andere particulieren	1.200	1	1.200	1	-
Rabo-banken	18.000	3	28.400	5	10.400
overige banken	2.200	1	2.200	1	-
Overheid	-	-	-	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	-	-	-	-	-
contractpartners fok-/ mestcontracten	-	-	-	-	-
Huurkoopschulden	-	-	-	-	-
Subtotaal	53.150	-	76.350	-	23.200
Vreemd verm. op korte termijn					
leverancierskrediet	300	2	3.250	6	2.950
overige bedrijfsschulden	2.150	3	4.100	8	1.950
lopende rekening bank	1.850	1	6.750	4	4.900
Subtotaal	4.300	-	14.100	-	9.800
Eigen vermogen	46.900	9	154.250	9	107.350
Balanstotaal	104.350	9	244.700	9	140.350

Bijlage 8e. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 9 akkerbouw + gemengd overwegend akkerbouwbedrijven gedurende 5-jarige periode (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per	31-12-1972	f 154.250,-
" " " " " "	31-12-1967	" 46.900,-
Toeneming in 5 jaar		<u>f 107.350,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens:		
Bestedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 99.800,-	
Totale gezinsuitgaven	" 54.100,-	
Saldo: besparingen	f 45.700,-	
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 4.780,-	
" : ontvangen erfenissen en schenkingen	" 15.670,-	f 66.150,-

2. Verschillen door herwaarderings:

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Vershil	
a. Grond				
per 31-12-'72: 8.30 ha	f 66.650,-	f 47.250,-	f 19.400,-	
gem. prijs per ha	" 8.030,-	" 5.700,-		
per 31-12-'67: 4,18 ha	" 27.900,-	" 23.050,-	" 4.850,-	" 14.550,-
gem. prijs per ha	" 6.650,-	" 5.500,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-'72	f 51.900,-	f 38.500,-	f 13.400,-	
per 31-12-'67	" 15.800,-	" 12.300,-	" 3.500,-	" 9.900,-
c. Overdrachtskosten alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72	-	f 950,-	f - 950,-	
per 31-12-'67	-	" 400,-	" - 400,-	" - 550,-
d. Pachtersinvesteringen				
per 31-12-'72	f 8.900,-	f 7.000,-	f 1.900,-	
per 31-12-'67	" 5.000,-	" 4.250,-	" 750,-	" 1.150,-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 35.300,-	f 24.150,-	f 11.150,-	
per 31-12-'67	" 20.100,-	" 18.200,-	" 1.900,-	" 9.250,-
f. Veestapel				
per 31-12-'72	f 29.550,-	f 20.450,-	f 9.100,-	
per 31-12-'67	" 15.350,-	" 13.150,-	" 2.200,-	" 6.900,-
Totaal			<u>f 107.350,-</u>	

Biilage 9a. Fiscale balansen (debet) van 18 gemengde bedrijven met overwegend rundvee (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Activa							
Vastgelegde middelen							
grond	25.250	25.250	30.750	37.200	41.500	42.800	17.550
gebouwen	25.850	27.100	31.150	32.600	36.650	39.250	13.400
overdrachtskosten	1.600	1.250	1.450	1.250	950	500	-1.100
pachtersinvesteringen	-	-	50	50	50	50	50
veestapel	21.150	24.850	30.850	35.450	37.050	42.600	21.450
dode inventaris	4.550	6.650	6.850	8.150	9.700	10.650	6.100
veeinventaris	450	350	300	300	300	300	- 150
ledenkapitaal	50	250	600	1.450	2.050	2.650	2.600
Subtotaal	78.900	85.700	102.000	116.450	128.250	138.800	59.900
Vlottende en liquide middelen							
voorraden	2.100	1.350	1.550	1.850	2.450	2.350	250
voornitbetaalde kosten	-	50	50	200	250	150	150
vorderingen	500	2.700	2.800	2.850	4.550	5.450	4.950
lopende rekening bank	1.050	2.350	3.150	1.500	1.450	3.850	2.800
kas en giro	650	350	400	550	450	700	50
effecten	-	-	-	-	-	-	-
spaarbankaaldi	3.200	3.300	4.200	2.650	2.700	3.500	300
Subtotaal	7.500	10.100	12.150	9.600	11.850	16.000	8.500
Balanstotaal	86.400	95.800	114.150	126.050	140.100	154.800	68.400

Bijlage 9b. Fiscale balansen (credit) van 18 gemengde bedrijven met overwegend rundvee (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Passiva							
Vreemd vermogen op lange termijn							
Leningen van:							
ouders	29.100	28.150	32.100	31.100	30.250	28.850	- 250
schoonouders	1.100	1.000	1.450	1.900	1.800	950	- 150
andere familie	-	-	-	1.200	1.600	1.600	1.600
andere particulieren	-	-	1.850	1.800	2.550	2.500	2.500
Rabo-banken	29.650	29.900	29.450	30.000	36.950	40.000	10.350
overige banken	-	-	-	-	-	-	-
Overheid	-	-	-	-	-	150	150
andere instellingen	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	-	-	1.300	2.550	2.750	1.450	1.450
contractpartners	-	-	950	3.350	2.900	2.450	2.450
fok-/mestcontracten	-	-	350	150	50	-	-
Huurkoopschulden	-	550	-	-	-	-	-
Subtotaal	61.250	61.000	68.850	73.450	79.850	79.350	18.100
Vreemd vermogen op korte termijn							
leverancierskrediet	400	1.700	1.800	2.100	3.800	4.050	3.650
ov. bedrijfsschulden	400	1.350	1.200	1.200	2.200	2.650	2.250
lopende rekening bank	1.000	1.350	1.750	2.800	3.850	2.150	1.150
Subtotaal	1.800	4.400	4.750	6.100	9.850	8.850	7.050
Eigen vermogen	23.350	30.400	40.550	46.500	50.400	66.600	43.250
Balanstotaal	86.400	95.800	114.150	126.050	140.100	154.800	68.400
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	27%	32%	35%	37%	36%	43%	

Bijlage 9c. Mutaties in eigen vermogen volgens de fiscale boekhouding van 18 gemengde bedrijven met overwegend rundvee (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972
Bedrijfswinst	12.200	16.770	12.920	16.610	27.720	86.220
Neveninkomsten	80	160	100	380	140	860
Rente en overige privé-inkomsten	90	220	260	210	460	1.240
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	120	50	220	260	660	1.310
Totaal gezinsinkomen	12.490	17.200	13.500	17.460	28.980	89.630
Af: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	390	1.290	3.920	4.660	3.920	14.180
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	12.100	15.910	9.580	12.800	25.060	75.450
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	4.040	5.110	5.500	6.270	7.350	28.270
Bijzondere huishoudelijke uitgaven	980	240	770	610	550	3.150
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	360	410	420	470	550	2.210
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	250	300	300	330	340	1.520
Privégebruik auto	30	100	210	500	660	1.500
Huurwaarde woning	400	430	500	620	610	2.560
Buitengewone lasten (ziektetekosten)	550	790	930	1.190	1.420	4.880
Schenken	-	10	10	20	50	90
Totale gezinsuitgaven	6.610	7.390	8.640	10.010	11.530	44.180
Saldo: besparingen	5.490	8.520	940	2.790	13.530	31.270
Bij : incidentele vermogensmutaties	-	-	1.640	220	120	1.980
" : erfenissen en schenkingen	1.560	1.630	3.370	890	2.550	10.000
Toeneming van eigen vermogen	7.050	10.150	5.950	3.900	16.200	43.250
Spaarquote 1)	45	54	10	22	54	41

1) Besparingen in % van besteedbaar inkomen.

Bijlage 9d. De gemiddelde bedrijfseconomische balansen, direct na de bedrijfs-
overname in 1968 en 5 jaar later van 18 gemengde bedrijven met
overwegend rundvee

Omschrijving	Beginbalans 1968		Balans 5 jr. later		Verschil bedrag
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	32.700	13	58.300	16	25.600
gebouwen	30.350	13	56.950	16	26.600
pachtersinvesteringen	-	-	50	1	50
veestapel	27.350	18	73.550	18	46.200
dode inventaris	5.200	16	14.550	18	9.350
veldinventaris	550	10	400	8	- 150
ledenkapitaal	50	4	2.650	16	2.600
Subtotaal	96.200	-	206.450	-	110.250
Vlottende en liquide middelen					
voorraden	2.100	16	2.350	17	250
voornitbetaalde kosten	-	-	150	1	150
vorderingen	500	6	5.450	18	4.950
lopende rekening bank	1.050	9	3.850	12	2.800
kas en giro	650	12	700	18	50
effecten	-	-	-	-	-
spaarbanksaldi	3.200	12	3.500	18	300
Subtotaal	7.500	-	16.000	-	8.500
Balanstotaal	103.700	18	222.450	18	118.750
Passiva					
Vreemd verm. op lange termijn					
Leningen van:					
ouders	29.100	15	28.850	17	- 250
schoonouders	1.100	1	950	3	- 150
andere familie	-	-	1.600	3	1.600
andere particulieren	-	-	2.500	2	2.500
Rabo-banken	29.650	10	40.000	11	10.350
overige banken	-	-	-	-	-
Overheid	-	-	150	1	150
andere instellingen	1.400	1	1.400	1	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	-	-	1.450	2	1.450
contractpartners fok-/ mestcontracten	-	-	2.450	3	2.450
Huurkoopschulden	-	-	-	-	-
Subtotaal	61.250	-	79.350	-	18.100
Vreemd verm. op korte termijn					
leverancierskrediet	400	4	4.050	15	3.650
overige bedrijfsschulden	400	5	2.650	17	2.250
lopende rekening bank	1.000	4	2.150	8	1.150
Subtotaal	1.800	-	8.850	-	7.050
Eigen vermogen	40.650	18	134.250	18	93.600
Balanstotaal	103.700	18	222.450	18	118.750

Bijlage 9e. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 18 gemengde bedrijven met overwegend rundvee gedurende 5-jarige periode (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per	31-12-1972	f 134.250,-
" " " " " " " " " " " "	31-12-1967	" 40.650,-
Toeneming in 5 jaar		<u>f 93.600,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens:		
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 75.450,-	
Totale gezinsuitgaven	" 44.180,-	
Saldo: besparingen	f 31.270,-	
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 1.980,-	
" : ontvangen erfenissen en schenkingen	<u>" 10.000,-</u>	f 43.250,-

2. Verschillen door herwaarderings:

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Vershil	
a. Grond				
per 31-12-'72: 8,08 ha	f 58.300,-	f 42.800,-	f 15.500,-	
gem. prijs per ha	" 7.200,-	" 5.300,-		
per 31-12-'67: 5,50 ha	" 32.700,-	" 25.250,-	<u>" 7.450,-</u>	" 8.050,-
gem. prijs per ha	" 5.950,-	" 4.600,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-1972	f 56.950,-	f 39.250,-	f 17.700,-	
per 31-12-1967	" 30.350,-	" 25.850,-	<u>" 4.500,-</u>	" 13.200,-
c. Overdrachtskosten alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72	-	f 500,-	f- 500,-	
per 31-12-'67	-	" 1.600,-	<u>"-1.600,-</u>	" 1.100,-
d. Pachtersinvesteringen				
per 31-12-'72	f 50,-	f 50,-	-	
per 31-12-'67	-	-	<u>-</u>	-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 14.550,-	f 10.650,-	f 3.900,-	
per 31-12-'67	" 5.200,-	" 4.550,-	<u>" 650,-</u>	" 3.250,-
f. Veestapel				
per 31-12-'72	f 73.550,-	f 42.600,-	f 30.950,-	
per 31-12-'67	" 27.350,-	" 21.150,-	<u>" 6.200,-</u>	" 24.750,-
Totaal				<u>f 93.600,-</u>

Bijlage 10a. Fiscale balansen (debet) van 17 gemengde bedrijven met 30-50% intensieve veehouderij
(gemiddeld per bedrijf in gld.)

Activa	Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Vastgelegde middelen								
grond		33.150	33.150	40.000	40.550	41.150	44.150	11.000
gebouwen		33.700	35.450	46.350	60.400	60.400	61.750	28.050
overdrachtskosten		1.100	850	1.050	800	450	200	- 900
pachtersinvesteringen		-	-	-	100	250	250	250
veestapel		27.400	33.700	41.150	49.850	55.200	71.050	43.650
dode inventaris		5.550	6.750	9.150	12.050	12.750	19.400	13.850
veldinventaris		1.050	850	850	800	850	800	- 250
ledenkapitaal		-	100	550	1.350	2.350	3.800	3.800
Subtotaal		101.950	110.850	139.100	165.900	173.400	201.400	99.450
Wloftende en liquide middelen								
voorraden		1.000	1.000	950	1.400	1.900	2.000	1.000
vooruutbetaalde kosten		-	400	100	500	50	200	200
vorderingen		800	2.250	3.950	4.700	5.500	7.700	6.900
lopende rekening bank		500	2.450	4.250	3.900	2.150	3.350	2.850
kas en giro		300	500	450	650	500	800	500
effecten		-	-	-	-	-	-	-
spaarbanksaldi		3.900	2.350	2.350	1.150	1.000	2.200	-1.700
Subtotaal		6.500	8.950	12.050	12.300	11.100	16.250	9.750
Balanstotaal		108.450	119.800	151.150	178.200	184.500	217.650	109.200

Bijlage 10b. Fiscale balansen (credit) van 17 gemengde bedrijven met 30-50% intensieve veehouderij
(gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Vershil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Passiva							
Vreemd vermogen op lange termijn							
Leningen van:							
ouders	29.400	27.350	27.750	25.950	24.500	22.250	-7.150
schououders	2.850	2.850	1.350	1.950	1.600	2.000	- 900
andere familie	950	800	2.600	4.300	4.350	5.300	4.350
andere particulieren	-	-	-	-	-	-	-
Rabo-banken	48.150	48.450	58.550	68.150	70.100	82.750	34.600
overige banken	1.050	1.050	4.350	4.250	4.150	5.850	4.800
Overheid	-	-	-	-	-	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	2.350	3.050	2.800	9.200	7.950	8.000	5.650
contractpartners	-	1.150	1.500	3.200	3.050	4.500	4.500
fok-/mestcontracten	-	-	400	400	250	150	150
Huurkoopschulden	-	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	84.750	84.700	99.300	117.400	115.950	130.800	46.050
Vreemd vermogen op korte termijn							
leverancierskrediet	700	2.400	3.750	5.550	7.200	6.450	5.750
ov. bedrijfsschulden	2.400	1.750	4.100	2.850	3.600	6.750	4.350
lopende rekening bank	1.550	1.500	2.450	4.550	4.650	4.200	2.650
Subtotaal	4.650	5.650	10.300	12.950	15.450	17.400	12.750
Eigen vermogen	19.050	29.450	41.550	47.850	53.100	69.450	50.400
Balanstotaal	108.450	119.800	151.150	178.200	184.500	217.650	109.200
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	18%	25%	27%	27%	29%	32%	

Bijlage 10c. Mutaties in eigen vermogen volgens de fiscale boekhouding van 17 gemengde bedrijven met 30-50% intensieve veehouderij (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972
Bedrijfswinst	11.220	17.630	15.260	19.750	30.850	94.710
Neveninkomsten	100	60	190	10	50	410
Rente en overige privé-inkomsten	90	160	60	80	70	460
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	-	30	220	320	290	860
Totaal gezinsinkomen	11.410	17.880	15.730	20.160	31.260	96.440
Af: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	220	660	2.610	6.930	5.240	15.660
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	11.190	17.220	13.120	13.230	26.020	80.780
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	3.390	4.630	5.850	6.960	8.060	28.890
Bijzondere huishoudelijke uitgaven	1.430	1.570	640	650	1.290	5.580
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	380	430	500	620	780	2.710
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	210	270	250	290	370	1.390
Privégebruik auto	90	210	410	720	790	2.220
Huurwaarde woning	390	480	460	520	590	2.440
Buitengewone lasten (ziektekosten)	440	590	900	1.040	1.270	4.240
Schenken	20	30	30	60	150	290
Totale gezinsuitgaven	6.350	8.210	9.040	10.860	13.300	47.760
Saldo: besparingen	4.840	9.010	4.080	2.370	12.720	33.020
Bij : incidentele vermogensmutaties	-	280	-	830	-	1.110
" : erfenissen en schenkingen	5.560	2.810	2.220	2.050	3.630	16.270
Toeneming van eigen vermogen	10.400	12.100	6.300	5.250	16.350	50.400
Spaarquote 1)	43	52	31	18	49	41

1) Besparingen in % van besteedbaar inkomen.

Bijlage 10d. De gemiddelde bedrijfsaconomische balansen, direct na de bedrijfs-overname in 1968 en 5 jaar later van 17 gemengde bedrijven met 30-50% intensieve veehouderij

Omschrijving	Beginbalans 1968		Balans 5 jr. later		Verschil bedrag
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	48.650	14	74.850	16	26.200
gebouwen	40.750	14	94.950	16	54.200
pachtersinvesteringen	-	-	300	1	300
veestapel	34.850	17	103.050	17	68.200
dode inventaris	7.450	17	25.600	17	18.150
veldinventaris	1.450	9	1.200	11	- 250
ledenkapitaal	-	-	3.800	17	3.800
Subtotaal	133.150	-	303.750	-	170.600
Vlottende en liquide middelen					
voorraden	1.150	11	2.150	13	1.000
voortuitbetaalde kosten	-	-	200	1	200
vorderingen	800	5	7.700	17	6.900
lopende rekening bank	500	4	3.350	7	2.850
kas en giro	300	13	800	17	500
effecten	-	-	-	-	-
spaarbanksaldi	3.900	11	2.200	10	-1.700
Subtotaal	6.650	-	16.400	-	9.750
Balanstotaal	139.800	17	320.150	17	180.350
Passiva					
Vreemd verm. op lange termijn					
Leningen van:					
ouders	29.400	16	22.250	15	-7.150
schoonouders	2.850	2	2.000	2	- 850
andere familie	950	2	5.300	7	4.350
andere particulieren	-	-	-	-	-
Rabo-banken	48.150	11	82.750	14	34.600
overige banken	1.050	1	5.850	1	4.800
Overheid	-	-	-	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	2.350	2	8.000	3	5.650
contractpartners fok-/ mestcontracten	-	-	4.500	2	4.500
Huurkoopschulden	-	-	150	1	150
Subtotaal	84.750	-	130.800	-	46.050
Vreemd verm. op korte termijn					
leverancierskrediet	700	6	6.450	17	5.750
overige bedrijfsschulden	2.400	9	6.750	17	4.350
lopende rekening bank	1.550	6	4.200	10	2.650
Subtotaal	4.650	-	17.400	-	12.750
Eigen vermogen	50.400	17	171.950	17	121.550
Balanstotaal	139.800	17	320.150	17	180.350

Bijlage 10e. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 17 gemengde bedrijven met 30-50% intensieve veehouderij gedurende 5-jarige periode (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per 31-12-1972	f 171.950,-
" " " " " " 31-12-1967	" 50.400,-
Toeneming in 5 jaar	<u>f 121.550,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens:		
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 80.780,-	
Totale gezinsuitgaven	" 47.760,-	
Saldo: besparingen	<u>f 33.020,-</u>	
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 1.110,-	
" : ontvangen erfenissen en schenkingen	<u>" 16.270,-</u>	" 50.400,-

2. Verschillen door herwaarderingen:

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Vershil	
a. Grond				
per 31-12-'72: 10.54 ha	f 74.850,-	f 44.150,-	f 30.700,-	
gem. prijs per ha	" 7.100,-	" 4.200,-		
per 31-12-'67: 8.54 ha	" 48.650,-	" 33.150,-	" 15.500,-	" 15.200,-
gem. prijs per ha	" 5.700,-	" 3.900,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-'72	f 94.950,-	f 61.750,-	f 33.200,-	
per 31-12-'67	" 40.750,-	" 33.700,-	" 7.050,-	" 26.150,-
c. Overdrachtskosten alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72	-	f 200,-	f - 200,-	
per 31-12-'67	-	" 1.100,-	" -1.100,-	" 900,-
d. Pachtinvesteringen				
per 31-12-'72	f 300,-	f 250,-	f 50,-	
per 31-12-'67	-	-	-	" 50,-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 25.600,-	f 19.400,-	f 6.150,-	
per 31-12-'67	" 7.450,-	" 5.550,-	" 1.850,-	" 4.300,-
f. Veestapel				
per 31-12-'72	f 103.050,-	f 71.050,-	f 32.000,-	
per 31-12-'67	" 34.850,-	" 27.400,-	" 7.450,-	" 24.550,-
Totaal			<u>f 121.550,-</u>	

Bijlage IIa. Fiscale balansen (debet) van 17 gemengde bedrijven met 50% en meer intensieve veehouderij
(gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Activa							
Vastgelegde middelen							
grond	31.100	31.800	32.500	32.500	34.800	35.850	4.750
gebouwen	38.600	46.150	56.500	71.400	82.950	85.200	46.600
overdrachtskosten	1.750	1.850	1.650	1.100	650	250	-1.500
pachtersinvesteringen	-	-	-	-	-	-	-
veestapel	25.450	34.400	50.500	66.700	77.600	85.300	59.850
dode inventaris	6.500	9.200	10.700	15.800	17.700	20.000	13.500
veldinventaris	150	150	150	150	100	100	- 50
ledenkapitaal	-	50	400	1.000	1.550	2.600	2.600
Subtotaal	103.550	123.600	152.400	188.650	215.350	229.300	125.750
Vlottende en liquide middelen							
voorraden	1.150	1.100	1.350	1.900	2.500	2.400	1.250
voorrutbetaalde kosten	-	300	300	450	450	850	850
vorderingen	600	3.100	3.700	3.650	8.600	12.450	11.850
lopende rekening bank	1.600	2.550	3.150	1.500	550	950	- 650
kas en giro	550	450	800	800	1.000	900	350
effecten	-	-	-	-	-	-	-
spaarbanksaldi	4.300	1.950	750	550	500	500	-3.800
Subtotaal	8.200	9.450	10.050	8.850	13.600	18.050	9.850
Balans totaal	111.750	133.050	162.450	197.500	228.950	247.350	135.600

Bijlage 11b. Fiscale balansen (credit) van 17 gemengde bedrijven met 50% en meer intensieve veehouderij
(gemiddeld per bedrijf in gld.)

Passiva	Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	Vershil tussen 1-1-'68 en 31-12-'72
Vreemd vermogen op lange termijn								
Leningen van:								
ouders	21.450	16.650	16.300	14.700	14.050	11.150	-10.300	
schoonouders	2.000	3.500	3.550	3.800	4.300	4.300	2.300	
andere familie	600	600	600	600	600	600	-	
andere particulieren	850	1.300	1.300	1.300	900	900	50	
Rabo-banken	63.300	73.350	80.950	94.600	103.000	103.400	40.100	
overige banken	-	-	-	1.500	2.850	7.650	7.650	
Overheid	-	-	-	-	-	-	-	
andere instellingen	-	-	-	-	-	-	-	
Rabo-banken i.v.m	-	-	-	-	-	-	-	
dierfinancieringen	-	2.750	7.450	14.850	16.550	19.700	19.700	
contractpartners	-	-	-	-	-	-	-	
fok-/mestcontracten	2.350	4.050	7.750	13.500	16.800	15.150	12.800	
Huurkoopschulden	-	150	50	150	200	850	850	
Subtotaal	90.550	102.350	117.950	145.000	159.250	163.700	73.150	
Vreemd vermogen op korte termijn								
leverancierskrediet	1.150	4.450	6.700	12.350	17.300	15.900	14.750	
ov. bedrijfsschulden	1.550	2.900	6.200	6.100	6.700	4.700	3.150	
lopende rekening bank	1.950	1.350	3.200	6.050	11.950	9.500	7.550	
Subtotaal	4.650	8.700	16.100	24.500	35.950	30.100	25.450	
Eigen vermogen	16.550	22.000	28.400	28.000	33.750	53.550	37.000	
Balanstotaal	111.750	133.050	162.450	197.500	228.950	247.350	135.600	
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	15%	17%	17%	14%	15%	22%		

Bijlage IIc. Mutaties in eigen vermogen volgens de fiscale boekhouding van 17 gemengde bedrijven met 50% en meer intensieve veehouderij (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal 1968 t/m 1972
Bedrijfswinst	6.630	13.220	11.320	17.590	32.270	81.030
Neveninkomsten	-	190	-	-	270	460
Rente en overige privé-inkomsten	40	40	20	10	10	120
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	50	380	120	400	220	1.170
Totaal gezinsinkomen	6.720	13.830	11.460	18.000	32.770	82.780
Af: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	260	890	2.100	3.870	3.090	10.210
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	6.460	12.940	9.360	14.130	29.680	72.570
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	4.080	4.960	6.460	7.380	7.780	30.660
Bijzonder huishoudelijke uitgaven	890	1.070	1.350	510	610	4.430
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	350	460	620	710	900	3.040
Anderen premies van vrijwillige verzekeringen	240	270	340	380	420	1.650
Privé-gebruik auto	150	340	430	790	920	2.630
Huurwaarde woning	440	480	550	720	730	2.920
Buitengewone lasten (ziektelasten)	380	790	1.100	1.270	1.570	5.110
Schenken	-	30	40	20	40	130
Totale gezinsuitgaven	6.530	8.400	10.890	11.780	12.970	50.570
Saldo: besparingen	-	4.540	-1.530	2.350	16.710	22.000
Bij : incidentele vermogensmutaties	-	520	-	1.510	810	2.840
" : erfenissen en schenkingen	5.520	1.340	1.130	1.890	2.280	12.160
Toeneming van eigen vermogen	5.450	6.400	- 400	5.750	19.800	37.000
Spaarquote 1)	-	35	- 16	17	56	30

1) Besparingen in % van besteedbaar inkomen.

Bijlage 11d. De gemiddelde bedrijfseconomische balansen, direct na de bedrijfs-overname in 1968 en 5 jaar later van 17 gemengde bedrijven met 50% en meer intensieve veehouderij

Omschrijving	Beginbalans 1968		Balans 5 jr. later		Verschil bedrag
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	47.300	14	61.050	17	13.750
gebouwen	41.300	15	127.500	17	86.200
pachtersinvesteringen	-	-	-	-	-
veestapel	31.150	16	108.450	17	77.300
dode inventaris	8.500	17	27.900	17	19.400
veldinventaris	200	4	150	5	- 50
ledenkapitaal	-	-	2.600	14	2.600
Subtotaal	128.450	-	327.650	-	199.200
Vlottende en liquide middelen					
voorraden	1.400	13	2.650	17	1.250
voortuitbetaalde kosten	-	-	850	5	850
vorderingen	600	7	12.450	16	11.850
lopende rekening bank	1.600	7	950	5	- 650
kas en giro	550	14	900	16	350
effecten	-	-	-	-	-
spaarbanksaldi	4.300	15	500	14	-3.800
Subtotaal	8.450	-	18.300	-	9.850
Balanstotaal	136.900	17	345.950	17	209.050
Passiva					
Vreemd verm. op lange termijn					
Leningen van:					
ouders	21.450	13	11.150	9	-10.300
schoonouders	2.000	1	4.300	2	2.300
andere familie	600	1	600	1	-
andere particulieren	850	1	900	1	50
Rabo-banken	63.300	15	103.400	16	40.100
overige banken	-	-	7.650	1	7.650
Overheid	-	-	-	-	-
andere instellingen	-	-	-	-	-
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	-	-	19.700	6	19.700
contractpartners fok-/ mestcontracten	2.350	2	15.150	4	12.800
Huurkoopschulden	-	-	850	3	850
Subtotaal	90.550	-	163.700	-	73.150
Vreemd verm. op korte termijn					
leverancierskrediet	1.150	5	15.900	17	14.750
overige bedrijfsschulden	1.550	6	4.700	17	3.150
lopende rekening bank	1.950	5	9.500	12	7.550
Subtotaal	4.650	-	30.100	-	25.450
Eigen vermogen	41.700	17	152.150	17	110.450
Balanstotaal	136.900	17	345.950	17	209.050

Bijlage 11e. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 17 gemengde bedrijven met 50% en meer intensieve veehouderij gedurende 5-jarige periode (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per	31-12-1972	f 152.150,-
" " " " " "	31-12-1967	" 41.700,-
Toeneming in 5 jaar		<u>f 110.450,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens:		
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 72.570,-	
Totale gezinsuitgaven	" 50.570,-	
Saldo: besparingen	f 22.000,-	
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 2.840,-	
" : ontvangen erfenissen en schenkingen	<u>" 12.160,-</u>	f 37.000,-

2. Verschillen door herwaarderingen:

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Vershil	
a. Grond				
per 31-12-'72: 7.90 ha	f 61.050,-	f 35.850,-	f 25.200,-	
gem. prijs per ha	" 7.750,-	" 4.550,-		
per 31-12-'67: 7,40 ha	" 47.300,-	" 31.100,-	<u>" 16.200,-</u>	" 9.000,-
gem. prijs per ha	" 6.400,-	" 4.200,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-'72	f 127.500,-	f 85.200,-	f 42.300,-	
per 31-12-'67	" 41.300,-	" 38.600,-	<u>" 2.700,-</u>	" 39.600,-
c. Overdrachtskosten alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72	-	f 250,-	f - 250,-	
per 31-12-'67	-	" 1.750,-	<u>" -1.750,-</u>	" 1.500,-
d. Pachtersinvesteringen				
per 31-12-'72	-	-	-	
per 31-12-'67	-	-	<u>-</u>	-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 27.900,-	f 20.000,-	f 7.900,-	
per 31-12-'67	" 8.500,-	" 6.500,-	<u>" 2.000,-</u>	" 5.900,-
f. Veestapel				
per 31-12-'72	f 108.450,-	f 85.300,-	f 23.150,-	
per 31-12-'67	" 31.150,-	" 25.450,-	<u>" 5.700,-</u>	" 17.450,-
Totaal				<u>f 110.450,-</u>

Bijlage 12a. Fiscale balansen (debet) van 33 eigenaars met gegevens t/m 1973 (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	31-12-1973	Vershil tussen 1-1-'68 en 31-12-'73
Activa								
Vastgelegde middelen								
grond	42.950	42.750	42.500	44.150	46.800	47.850	50.750	7.800
gebouwen	37.200	39.650	42.000	47.600	47.750	49.950	59.400	22.200
overdrachtskosten	2.200	2.100	1.800	1.300	800	350	250	- 1.950
pachtersinvesteringen	100	350	350	350	450	450	550	450
veestapel	23.650	29.400	33.350	41.400	44.050	52.350	60.100	36.450
dode inventaris	5.950	7.050	8.300	10.950	12.050	15.000	20.000	14.050
veldinventaris	350	250	300	250	250	250	250	- 100
ledenkapitaal	-	50	450	1.150	1.950	2.800	3.750	3.750
Subtotaal	112.400	121.600	129.050	147.150	154.100	169.000	195.050	82.650
Flottende en liquide middelen								
voorraden	1.850	1.300	1.450	1.700	1.750	2.250	2.850	1.000
vooruitbetaalde kosten	250	200	150	-	-	100	200	- 50
vorderingen	750	3.050	5.100	3.750	4.650	7.300	7.950	7.200
lopende rekening bank	1.550	2.650	2.450	1.750	1.250	2.600	4.150	7.700
kas en giro	400	450	600	550	500	550	650	250
effecten	450	450	450	450	450	300	200	- 250
spaarbanksaldi	3.800	2.300	3.200	6.250	6.200	7.200	8.100	4.300
Subtotaal	9.050	10.400	13.400	14.450	14.800	20.300	24.100	15.050
Balanstotaal	121.450	132.000	142.450	161.600	168.900	189.300	219.150	97.700

Bijlage 12b. Fiscale balansen (credit) van 33 eigenaars met gegevens t/m 1973 (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	31-12-1973	Vershil tussen 1-1-'68 en 31-12-'73
Passiva								
Vreemd vermogen op lange termijn								
Leningen van:								
ouders	34.550	30.150	28.050	27.300	26.800	25.300	22.550	-12.000
schoonouders	1.550	2.300	2.350	2.500	2.950	2.400	2.850	1.300
andere familie	750	750	1.650	1.650	1.650	1.800	2.150	1.400
andere particulieren	-	250	200	200	-	-	-	-
Rabo-banken	49.500	51.200	52.550	56.450	59.550	62.800	82.450	33.950
overige banken	-	-	-	-	-	-	-	-
Overheid	-	-	-	-	-	-	-	-
andere instellingen	2.600	2.600	2.600	2.600	2.600	2.600	-	- 2.600
Rabo-banken i.v.m. dierfinancieringen	600	2.700	2.700	5.800	4.900	5.400	3.200	2.600
contractpartners	-	-	900	3.100	3.350	3.700	4.650	4.650
fok-/mestcontracten	-	50	-	-	50	-	1.000	1.000
Huurkoopschulden	-	-	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	89.550	90.000	91.000	99.600	101.850	104.000	118.850	29.300
Vreemd vermogen op korte termijn								
leverancierskrediet	450	2.000	2.100	4.400	4.250	4.700	5.050	4.600
ov. bedrijfschulden	1.250	2.000	3.050	3.450	3.250	4.600	8.250	7.000
lopende rekening bank	1.200	2.500	2.250	3.550	5.800	6.350	6.850	5.650
Subtotaal	2.900	6.500	7.400	11.400	13.300	15.650	20.150	17.250
Eigen vermogen	29.000	35.500	44.050	50.600	53.750	69.650	80.150	51.150
Balanstotaal	121.450	132.000	142.450	161.600	168.900	189.300	219.150	97.700
Eigen vermogen in % van het balanstotaal	24%	27%	31%	31%	32%	37%	37%	37%

Bijlage 12c. Mutaties in eigen vermogen volgens de fiscale boekhouding van 33 eigenaars met gegevens t/m 1973
(gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	1973	Totaal 1968 t/m 1973
Bedrijfswinst	8.570	14.150	12.310	14.400	26.600	25.760	101.790
Neveninkomsten	30	10	120	400	580	580	1.720
Rente en overige privé-inkomsten	80	200	280	390	350	630	1.930
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	50	60	120	170	250	160	810
Totaal gezinsinkomen	8.730	14.420	12.830	15.360	27.780	27.130	106.250
Af: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	160	920	3.020	4.640	3.350	4.930	17.020
Bestedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	8.570	13.500	9.810	10.720	24.430	22.200	89.230
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	3.410	5.070	5.500	6.230	6.680	7.810	34.700
Bijzondere huishoudelijke uitgaven	1.100	650	460	440	860	720	4.230
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	370	500	540	570	740	860	3.580
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	280	350	380	390	450	490	2.340
Privégebruik auto	90	210	300	570	680	850	2.700
Huurwaarde woning	410	510	530	540	570	600	3.160
Buitengewone lasten (ziektelasten)	410	690	880	1.060	1.280	1.610	5.930
Schenken	10	20	20	40	70	80	240
Totale gezinsuitgaven	6.080	8.000	8.610	9.840	11.330	13.020	56.880
Saldo: besparingen	2.490	5.500	1.200	880	13.100	9.180	32.350
Bij : incidentele vermogensmutaties	40	380	4.150	630	210	70	5.480
" : erfenissen en schenkingen	3.970	2.670	1.200	1.640	2.590	1.250	13.320
Toeneming van eigen vermogen	6.500	8.550	6.550	3.150	15.900	10.500	51.150
Spaarquote 1)	29	41	12	8	54	47	36

1) Besparingen in % van besteedbaar inkomen.

Bijlage 12d. De gemiddelde bedrijfseconomische balansen, direct na de bedrijfs-overname in 1968 en 5 jaar later van 33 eigenaars met gegevens t/m 1973

Omschrijving	Beginbalans 1968		Balans 5 jr. later		Verschil
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	bedrag
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	61.950	33	77.550	33	15.600
gebouwen	45.450	33	78.950	33	33.500
pachtersinvesteringen	-	-	1.050	2	1.050
veestapel	29.950	32	82.650	32	52.700
dode inventaris	8.150	33	20.700	33	12.550
veldinventaris	500	16	400	16	- 100
ledenkapitaal	-	-	2.800	32	2.800
Subtotaal	146.000	-	264.100	-	118.100
Vlottende en liquide middelen					
voorraden	2.100	26	2.500	31	400
vooruitbetaalde kosten	250	2	100	1	- 150
vorderingen	750	10	7.300	33	6.550
lopende rekening bank	1.550	9	2.600	15	1.050
kas en giro	400	25	550	32	150
effecten	450	2	300	2	- 150
spaarbanksaldi	3.800	25	7.200	23	3.400
Subtotaal	9.300	-	20.550	-	11.250
Balanstotaal	155.300	33	284.650	33	129.350
Passiva					
Vreemd verm. op lange termijn					
Leningen van:					
ouders	34.550	29	25.300	27	- 9.250
schoonouders	1.550	2	2.400	4	850
andere familie	750	1	1.800	3	1.050
andere particulieren	-	-	-	-	-
Rabo-banken	49.500	25	62.800	27	13.300
overige banken	-	-	-	-	-
Overheid	-	-	-	-	-
andere instellingen	2.600	1	2.600	1	-
Rabo-banken i.v.m.	-	-	-	-	-
dierfinancieringen	600	1	5.400	6	4.800
contractpartners fok-/	-	-	-	-	-
mestcontracten	-	-	3.700	3	3.700
Huurkoopschulden	-	-	-	-	-
Subtotaal	89.550	-	104.000	-	14.450
Vreemd verm. op korte termijn					
leverancierskrediet	450	8	4.700	32	4.250
overige bedrijfsschulden	1.250	12	4.600	32	3.350
lopende rekening bank	1.200	11	6.350	18	5.150
Subtotaal	2.900	-	15.650	-	12.750
Eigen vermogen	62.850	33	165.000	33	102.150
Balanstotaal	155.300	33	284.650	33	129.350

Bijlage 12e. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 33 eigenaars met gegevens t/m 1973 gedurende 6-jarige periode
(gemiddeld per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per 31-12-1972	f 165.000,-
" " " " " " 31-12-1967	" 62.850,-
Toeneming in 5 jaar volgens bedrijfseconomische balans	f 102.150,-
Toeneming eigen vermogen op fiscale balans in 6e jaar (1973)	" 10.500,-
Totaal	<u>f 112.650,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens (gedurende 6 jaar)	
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 89.230,-
Totale gezinsuitgaven	" 56.880,-
Saldo: besparingen	f 32.350,-
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 5.480,-
" : ontvangen erfenissen en schenkingen	<u>" 13.320,-</u> f 51.150,-

2. Verschillen door herwaarderingen (over periode van 5 jaar):

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Vershil	
a. Grond 1)				
per 31-12-'72: 10,55 ha	f 77.550,-	f 47.850,-	f 29.700,-	
gem. prijs per ha	" 7.350,-	" 4.550,-		
per 31-12-'67: 9,99 ha	" 61.950,-	" 42.950,-	<u>" 19.000,-</u>	" 10.700,-
gem. prijs per ha	" 6.200,-	" 4.300,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-'72	f 78.950,-	f 49.950,-	f 29.000,-	
per 31-12-'67	" 45.450,-	" 37.200,-	<u>" 8.250,-</u>	" 20.750,-
c. Overdrachtskosten				
alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72	-	f 350,-	f - 350,-	
per 31-12-'67	-	" 2.200,-	<u>" -2.200,-</u>	" 1.850,-
d. Pachtersinvesteringen				
per 31-12-'72	f 1.050,-	f 450,-	f 600,-	
per 31-12-'67	-	" 100,-	<u>" - 100,-</u>	" 700,-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 20.700,-	f 15.000,-	f 5.700,-	
per 31-12-'67	" 8.150,-	" 5.950,-	<u>" 2.200,-</u>	" 3.500,-
f. Veeestapel				
per 31-12-'72	f 82.650,-	f 52.350,-	f 30.300,-	
per 31-12-'67	" 29.950,-	" 23.650,-	<u>" 6.300,-</u>	" 24.000,-
Totaal			<u>f 112.650,-</u>	

- 1) Bovendien gepacht: per 31-12-'72: 4,07 ha; per 31-12-'67: 3,80 ha
Aantal sbe in 1968: 96 sbe (23 akkerb., 56 rundvee, 17 intensieve veehouderij)
Aantal sbe in 1973: 151 sbe (10 akkerb., 98 rundvee, 43 intensieve veehouderij)
Toeneming 55 sbe (-13 akkerb., 42 rundvee, 26 intensieve veehouderij)

Bijlage 13a. Fiscale balansen (debet) van 40 pachters met gegevens tot 1973 (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	31-12-1973	Verschil tussen 1-1-'68 en 31-12-'73
Activa								
Vastgelegde middelen								
grond	2.900	3.700	12.450	13.150	19.100	21.300	30.000	27.100
gebouwen	4.300	4.950	15.350	19.700	25.900	31.850	39.300	35.000
overdrachtskosten	300	300	550	450	500	450	450	150
pachtersinvesteringen	150	250	250	400	450	600	600	450
veestapel	23.050	26.800	30.500	34.050	37.650	45.000	51.600	28.550
dode inventaris	7.200	8.600	9.100	9.900	12.450	14.000	17.500	10.300
veldinventaris	500	400	300	350	350	350	400	- 100
ledenkapitaal	-	100	600	1.250	1.850	2.500	3.150	3.150
Subtotaal	38.400	45.100	69.100	79.250	98.250	116.050	143.000	104.600
Flottende en liquide middelen								
voorraden	1.750	1.800	1.900	2.000	1.900	2.000	2.600	850
vooruitbetaalde kosten	-	50	50	100	150	100	150	150
vorderingen	350	2.150	3.250	2.800	4.100	5.500	6.200	5.850
lopende rekening bank	700	1.400	2.700	1.350	900	1.500	3.400	2.700
kas en giro	550	550	950	450	550	800	1.150	600
effecten	100	100	100	100	150	50	50	- 50
spaarbanksaldi	5.400	6.000	5.250	4.400	5.150	5.300	5.100	- 300
Subtotaal	8.850	12.050	14.200	11.200	12.900	15.250	18.650	9.800
Balans totaal	47.250	57.150	83.300	90.450	111.150	131.300	161.650	114.400

Bijlage 13 b. Fiscale balansen (credit) van 40 pachters met gegevens t/m 1973 (gemiddeld per bedrijf in gld.)

Balansdatum	1-1-1968	31-12-1968	31-12-1969	31-12-1970	31-12-1971	31-12-1972	31-12-1973	Vershil tussen 1-1-'68 en 31-12-'73
Passiva								
Vreemd vermogen op lange termijn								
Leningen van:								
ouders	14.200	12.100	16.700	15.050	16.350	15.100	15.450	1.250
schoonouders	-	-	250	500	500	350	1.000	1.000
andere familie	1.100	1.100	1.000	1.500	1.400	1.250	1.700	600
andere particulieren	1.000	1.000	1.850	1.800	2.150	2.150	2.250	1.250
Rabo-banken	13.100	14.950	23.950	25.250	31.750	39.800	57.000	43.900
overige banken	-	-	1.250	1.200	1.200	1.150	1.150	1.150
Overheid	-	-	-	-	-	50	50	50
andere instellingen	600	650	600	650	600	600	650	50
Rabo-banken i.v.m.	-	-	-	-	-	-	-	-
dierfinancieringen	-	250	500	550	1.950	2.950	3.050	3.050
contractpartners	-	200	650	1.350	1.850	800	1.700	1.700
foh-/mestcontracten	-	400	500	250	200	150	650	650
Huurkoopschulden	-	-	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	30.000	30.650	47.250	48.100	57.950	64.350	84.650	54.650
Vreemd vermogen op korte termijn								
leverancierskrediet	700	1.600	2.600	4.050	4.750	5.250	6.100	5.400
ov. bedrijfsschulden	1.300	1.500	1.950	1.950	2.200	3.200	4.800	3.500
lopende rekening bank	950	1.550	1.750	2.750	4.550	4.450	4.950	4.000
Subtotaal	2.950	4.650	6.300	8.750	11.500	12.900	15.850	12.900
Eigen vermogen	14.300	21.850	29.750	33.600	41.700	54.050	61.150	46.850
Balansstotaal	47.250	57.150	83.300	90.450	111.150	131.300	161.650	114.400
Eigen vermogen in % van het balansstotaal	30%	38%	36%	37%	38%	41%	38%	

Bijlage 13c. Mutaties in eigen vermogen volgens de fiscale boekhouding van 40 pachters met gegevens t/m 1973
(gemiddeld per bedrijf in gld.)

Omschrijving	1968	1969	1970	1971	1972	1973	Totaal 1968 t/m 1973
Bedrijfswinst	10.230	14.490	13.140	17.180	23.530	23.430	102.000
Neveninkomsten	210	360	440	640	1.000	590	3.240
Rente en overige privé-inkomsten	200	250	230	200	150	200	1.230
Uitkeringen van verzekeringen (o.a. kinderbijslag)	30	100	140	470	500	560	1.800
Totaal gezinsinkomen	10.670	15.200	13.950	18.490	25.180	24.780	108.270
Af: belastingen, premieheffingen volksverzekeringen	400	1.400	3.450	4.700	4.050	5.700	19.700
Bestedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	10.270	13.800	10.500	13.790	21.130	19.080	88.570
Huishoudelijke uitgaven (incl. eigen verbruik)	3.780	4.960	5.860	7.000	8.080	8.900	38.580
Bijzondere huishoudelijke uitgaven	1.140	450	610	550	340	460	3.550
Premie arbeidsongeschiktheidsverzekering	360	390	480	530	640	720	3.120
Andere premies van vrijwillige verzekeringen	220	260	250	300	330	390	1.750
Privé-gebruik auto	170	220	280	570	680	820	2.740
Huurwaarde woning	340	370	440	520	520	510	2.700
Buitengewone lasten (ziektekosten)	530	770	1.010	1.190	1.490	1.930	6.920
Schenkingen	-	10	30	20	60	50	170
Totale gezinsuitgaven	6.540	7.430	8.960	10.680	12.140	13.780	59.530
Saldo: besparingen	3.730	6.370	1.540	3.110	8.990	5.300	29.040
Bij : incidentele vermogensmutaties	1.420	30	740	1.750	700	330	4.970
" : erfenissen en schenkingen	2.400	1.500	1.570	3.240	2.660	1.470	12.840
Toeneming van eigen vermogen	7.550	7.900	3.850	8.100	12.350	7.100	46.850
Sparquote 1)	36	46	15	23	43	28	33

1) Besparingen in % van besteedbaar inkomen.

Bijlage 13d. De gemiddelde bedrijfseconomische balansen direct na de bedrijfs-overname en 5 jaar later van 40 pachters met gegevens t/m 1973

Omschrijving	Beginbalans 1968		Balans 5 jr. later		Verschil bedrag
	bedrag	freq.	bedrag	freq.	
Activa					
Vastgelegde middelen					
grond	4.450	9	31.550	25	27.100
gebouwen	6.100	13	43.400	28	37.300
pachtersinvesteringen	400	2	1.150	6	750
veestapel	28.950	40	72.900	40	43.950
dode inventaris	8.250	39	18.900	40	10.650
veldinventaris	600	21	450	19	- 150
ledenkapitaal	0	3	2.500	36	2.500
Subtotaal	48.750	-	170.850	-	122.100
Vlottende en liquide middelen					
voorraden	1.850	33	2.100	38	250
vooruitbetaalde kosten	-	-	100	2	100
vorderingen	350	10	5.500	40	5.150
lopende rekening bank	700	15	1.500	17	800
kas en giro	550	26	800	40	250
effecten	100	1	50	1	- 50
spaarbanksaldi	5.400	30	5.300	31	- 100
Subtotaal	8.950	-	15.350	-	6.400
Balanstotaal	57.700	40	186.200	40	128.500
Passiva					
Vreemd verm. op lange termijn					
Leningen van:					
ouders	14.200	28	15.100	26	900
schoonouders	-	-	350	2	350
andere familie	1.100	2	1.250	5	150
andere particulieren	1.000	2	2.150	4	1.150
Rabo-banken	13.100	20	39.800	38	26.700
overige banken	-	-	1.150	1	1.150
Overheid	-	-	50	1	50
andere instellingen	600	1	600	1	-
Rabo-banken i.v.m.	-	-	-	-	-
mestcontracten	-	-	2.950	5	2.950
dierfinancieringen	-	-	-	-	-
mestcontracten	-	-	800	3	800
Huurkoopschulden	-	-	150	3	150
Subtotaal	30.000	-	64.350	-	34.350
Vreemd verm. op korte termijn					
leverancierskrediet	700	13	5.250	39	4.550
overige bedrijfsschulden	1.300	15	3.200	38	1.900
lopende rekening bank	950	8	4.450	24	3.500
Subtotaal	2.950	-	12.900	-	9.950
Eigen vermogen	24.750	40	108.950	40	84.200
Balanstotaal	57.700	40	186.200	40	128.500

Bijlage 13a. Samenvatting mutaties in eigen vermogen van 40 pachters met gegevens t/m 1973 gedurende 6-jarige periode (gem. per bedrijf in gld.)

Eigen vermogen volgens bedrijfseconomische balans per 31-12-1972	f 108.950,-
" " " " " " 31-12-1967	" 24.750,-
Toeneming in 5 jaar volgens bedrijfseconomische balans	f 84.200,-
Toeneming eigen vermogen op fiscale balans in 6e jaar (1973)	" 7.100,-
Totaal	<u>f 91.300,-</u>

Specificatie

1. Mutaties op basis van fiscale gegevens (gedurende 6 jaar)	
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	f 88.570,-
Totale gezinsuitgaven	" 59.530,-
Saldo: besparingen	f 29.040,-
Bij : incidentele vermogensmutaties	" 4.970,-
" : ontvangen erfenissen en schenkingen	" 12.840,-
	f 46.850,-

2. Verschillen door herwaarderings (over periode van 5 jaar):

	Bedrijfs- economische waarde	Fiscale waarde	Vershil	
a. Grond 1)				
per 31-12-'72: 4,03 ha	f 31.550,-	f 21.300,-	f 10.250,-	
gem. prijs per ha	" 7.800,-	" 5.300,-		
per 31-12-'67: 0,62 ha	" 4.450,-	" 2.900,-	" 1.550,-	" 8.700,-
gem. prijs per ha	" 7.200,-	" 4.700,-		
b. Gebouwen				
per 31-12-'72	f 43.400,-	f 31.850,-	f 11.550,-	
per 31-12-'67	" 6.100,-	" 4.300,-	" 1.800,-	" 9.750,-
c. Overdrachtskosten alleen fisc. waardering:				
per 31-12-'72	-	f 450,-	f - 450,-	
per 31-12-'67	-	" 300,-	" - 300,-	" - 150,-
d. Pachtersinvesteringen				
per 31-12-'72	f 1.150,-	f 600,-	f 550,-	
per 31-12-'67	" 400,-	" 150,-	" 250,-	" 300,-
e. Dode inventaris				
per 31-12-'72	f 18.900,-	f 14.000,-	f 4.900,-	
per 31-12-'67	" 8.250,-	" 7.200,-	" 1.050,-	" 3.850,-
f. Veestapel				
per 31-12-'72	f 72.900,-	f 45.000,-	f 27.900,-	
per 31-12-'67	" 28.950,-	" 23.050,-	" 5.900,-	" 22.000,-
Totaal			<u>f 91.300,-</u>	

- 1) Bovendien gepacht per 31-12-'72: 11,46 ha; per 31-12-'67: 14,22 ha
Aantal sbe in 1968: 89 sbe (24 akkerb., 55 rundvee, 10 intensieve veehouderij)
Aantal sbe in 1973: 132 sbe (18 akkerb., 86 rundvee, 28 intensieve veehouderij)
Toeneming 43 sbe (-6 akkerb., 31 rundvee, 18 intensieve veehouderij)